Iules Verne

Drum ul glorie i

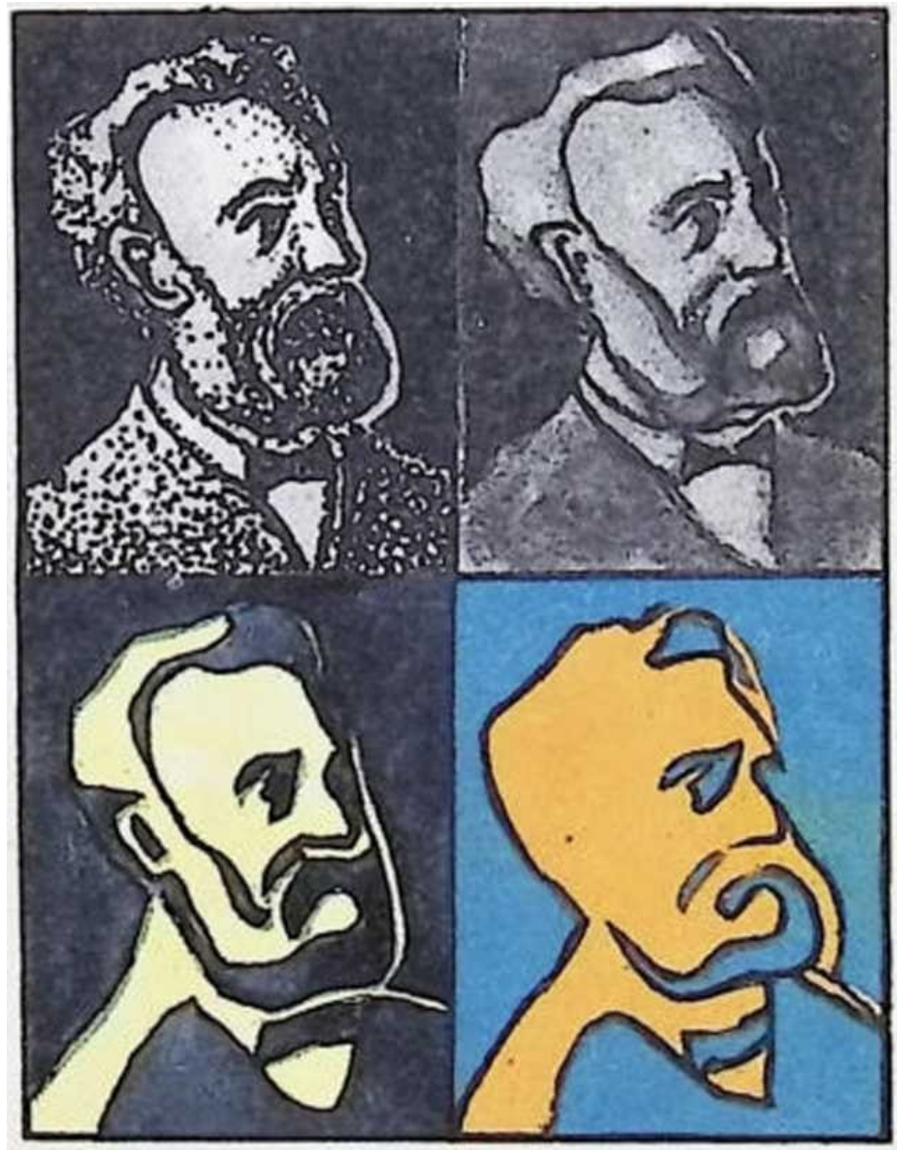

EDITURA
eAGOKA^IAŞI

JULES VERNE

DRUMUL GLORIEI

Lucrare premiată de Academia Franceză

COPERTA : Silviu Filipovici
TRADUCERE: Constantin A. I. Ghica

JULES VERNE

DRUMUL GLORIEI

(Călătorii extraordinare)

EDITURA „AGORA” S.R.L. IAŞI

EDITURA „AGORA“ S.R.L. IAŞI
Bulevardul Primăverii 17 B
ISBN 973-95073-G-0

I

Mă numesc Natalis Delpierre. Sînt născut în 1761, la Grattepanche, un sat din Picardía. Tatăl meu era agricultor şi lucra pe moşia marchizului d'Estrelle. Mama îl ajuta pe cît îi sta în putinţa şi tot astfel eu şi surorile mele. Tata nu poseda nimic. în afară de faptul că era agricultor, tata mai cînta şi la strană în biserică. Avea o voce puternică şi se auzea din cimitirul situat în preajma bisericii. Ar fi putut deci să fie preot, sau cum se spune prin partea locului un om muiat în cerneală. Singurul lucru pe care l-am moştenit de la el, e vocea lui.

Tata şi mama au muncit din greu. Au murit în acelaşi an în '79. Să le fie ţărîna uşoară.

Din cele două surori ale mele, cea mai mare • Firmininia, pe vremea cînd s-au petrecut cele ce voi istorisi aici, avea patruzeci şi cinci de ani, mijlocia, Irma, patruzeci şi eu treizeci şi unu. Cînd au murit părinţii noştri, Firminia era măritată cu un bărbat din Escarbotin, Benoni Fanthomme, simplu lăcătuş care n-a putut să aibă niciodată atelierul lui propriu, deşi era un muncitor foarte priceput. Cît des.- pre copii au avut trei în '81 şi peste cîţiva ani mai tîrziu au dobîndit şi un al patrulea. Sora mea Irma nu se măritase şi era fată bătrînă. Nu puteam să mă bizui aşadar pe ea nici pe sora mea cealaltă ca să-mi fac un rost în lume. Mi l-am croit singur, astfel că la bătrîneţe am putut să vin în ajutorul familiei mele.

Tatăl meu a murit cel dinţii şi după şase luni

mama. Lucrul acesta m-a îndurerat mult. Da ! Aşa e soarta ! Trebuie să pierzi pe cei care îţi sînt dragi, după cum trebuie să pierzi pe cei care îţi sînt indiferenţi. Cu toate astea trebuie să ne silim să fim din acei care sînt iubiţi, cînd ne va veni şi nouă riadul să părăsim lumea aceasta.

Moştenirea părintească, după ce au fost achitate toate datoriile, nu s-a ridicat la mai mult de o sută cincizeci de livre, economiile a şaizeci de ani de muncă ! Banii aceştia s-au -împărţit între mine şi surorile mele, ceea ce înseamnă că nu ne-am ales aproape cu nimic.

Mă găseam deci la optsprezece ani cu vreo douăzeci de livre în buzunar. Dar eram voinic şi obişnuit cu muncile grele. Şi apoi aveam o voce frumoasă. Totuşi nu ştiam nici să scriu, nici să citesc. N-am învăţat decît mai tirziu după cum veţi vedea. Şi cînd te apuci să înveţi carte tirziu intimpini multe greutăţi. Felul de a-ţi exprima ideile se resimte veşnic, ceea ce se va constata şi în povestirea le faţă.

Ce eram să mă fac ? Să continui meseria tatălui meu ? Să muncesc din răsputeri pentru alţii ca la urmă să nu mă aleg cu nimic ! Tristă perspectivă care nu era făcută ca să mă ispitească. O împrejurare mi-a hotărît însă deodată soarta.

Un văr al marchizului d’Estrelle, contele de Linois, sosi într-o bună zi la Grattepanche. Contele acesta era căpitan în regimentul la fere şi obţinuse

un concediu de două luni pe care venise să-l petreacă la vărul lui. Se organizară imediat vînători de vulpi şi porci mistreţi, în afară de serbările la care participară multe femei frumoaso, fără să mai pun la socoteală nevasta marchizului care aproape că le întrecea pe toate.

În împrejurarea asta nu ţineam seama însă decît de căpitanul de Linois. Era un ofiţer cu apucături distinse şi foarte binevoitor. Numai văzîndu-l, îmi venise gustul să mă fac militar. Nu era oare cea mai nimerită carieră atunci cind trebuie să trăieşti de pe urma braţelor şi mai ales cind eşti şi robust ? De altfel cind nu-ţi lipseşte curajul şi ai şi puţin noroc, nu se poate să nu izbuteşti în cariera armelor

înainte de *89, multă lume şi-a închipuit că nu simplu soldat, fiu de tîrgoveţ, sau de ţăran, nu putea nicicînd să devină ofiţer. E o greşeală. Mai înlîi dacă eşti hotărît şi ai şi purtări bune, poţi să ajungi foarte uşor subofiţer. Pe urmă, după ce ai stat în gradul acesta zece ani în timp de pace sau cinci în timp de război, poţi să fii înaintat lesne sublocotenent şi în sfîrşit, căpitan... De aici încolo nu mai poţi înainta însă... La urma urmei, gradul de căpitan nu c deloc de dispreţuit.

Contele de Linois observase adesea în timpul vînătorii că eram un om vînjos şi foarte sprinten. Fireşte că nu eram înzestrat cu o prevedere şi o inteligenţă neobişnuită, totuşi, nu eram de dispreţuit.

— îmi pari un tînăr bine înzestrat, îmi zise în- tr-o zi contele de Linois.

— Şi voinic ?

— Da, domnule conte.

— Cred-

— Foarte bine.

Asta a fost tot ce ani vorbit cu el în ziua aceea. Gu toate astea, am mai vorbit cu el, după cum se va vodca mai tirziu.

Pe vremea aceea exista în armată un obicei foarte ciudat. Se ştie cum se recrutau soldaţii. în fiecare an, ci ţi va militari veneau să cerceteze ţinutul. îţi dădeau să bei mai mult ca de obicei. Semnai o hîr- tie cind ştiai să scrii şi în cazul că nu ştiai carte, făceai o cruce ceea ce echivala cu o iscălitură, primeai o sută de livre care erau băute mai înainte chiar de a le fi încasat, îţi strîngeai lucrurile şi erai primit în armată.

Or, felul acesta de a proceda, nu mi-ar fi convenit niciodată. Dacă aveam poftă să mii fac militar, nu voiam să mă vînd. îmi place să cred că voi fi înţeles de toţi aceia care posedă simţul demnităţii şi respectul faţă de persoana lor.

Ei bine, în timpurile acelea, cînd un ofiţer obţinea un concediu, trebuia, conform regulamentului, să aducă la întoarcere, unul sau doi recruţi. La rîn- dul lor, subofiţerii aveau şi ei aceeaşi îndatorire. Preţul angajamentului varia atunci între douăzeci şi douăzeci şi cinci livre.

Ştiam toate acestea şi îmi făurisem un plan. De aceea, de îndată ce contele de Linois îşi terminase concediul, mi-am făcut curaj şi m-am prezentat lui, rugîndu-l să mă ia ca recrut.

— Tu ? întrebă el.

— Eu, domnule conte.

— Cîţi ani ai ?

— Optsprezece ani.

— Şi vrei să fii soldat ?

— Dacă mă primiţi şi vă face plăcere.

— Aici nu e vorba daca îmi face mie plăcere, ci dacă îţi face ţie.

— Da, îmi face.

— Pentru douăzeci de livre ?

— Nu. Vreau să-mi slujesc ţara. Şi fiindcă mi-ar fi ruşine să mă vînd, n-o să primesc cele douăzeci de livre.

— Cum te numeşti ?

— Natalis Delpierre.

— Ei bine, Natalis, te primesc.

— Mă simt încîntat, domnule căpitan.

— Şi dacă o să fii ascultător, o să ajungi departe.

— Voi fi veşnic la ordinele d-voastră.

— Te previn că am să pregătesc regimentul şi am să mă îmbrac. Iţi place marea ?

— Da.

— Bine ! O să trecem marea. Ştii că America se luptă în prezent cu englezii pe care vrea să-i alunge de pe teritoriul ei.

— Ce este America ?

Intr-adevăr, nu auzisem niciodată vorbindu-se despre America.

— E o ţară îndrăcită, răspunse căpitanul de Linois, o ţară care se luptă ca să-şi cucerească neatirnarea • Acolo de vreo doi ani a devenit celebru marchizul de Lafayette. Or, anul trecut, regele Ludovic al XVI-lea a făgăduit sprijinul soldaţilor lui ca să vină în ajutor americanilor. Contele de Rocheambeau o să plece intr-acolo cu amiralul de Grasse şi cu şase mii de oameni. Am făurit şi eu planul să mii duc cu el pe noul continent şi, dacă vrei să mă însoţeşti, vom merge să scăpăm Ame- riea.

— Sâ mergem. De ce să nu mergem ?

— Iată cum, fără sâ ştiu aproape nimic, m-am inrolat în corpul expediţionar al contelui de Rochambeau şi am debarcat la New-Port în 1780.

Acolo, timp de trei ani, am stat departe de Franţa. Am văzut pe generalul Washington, un. uriaş de doi metri şi ceva, cu nişte picioare’şi nişte miini nespus de mari, cu o tunică albastră şi o cocardă neagră. Am văzut pe marinarul Paul Jo- ncs pe bordul vaporului

său *„Bonhomme Ricliard*'.* Am văzut pe generalul Anthony Wayne poreclit „Turbatul“. M-am bătut în mai multe rînduri, nu fără să mă fi închinat înainte de a trage primul glonte. Am luat parte la bătălia de la Yorktown, în Virginia, unde după o luptă memorabilă, lordul Corwallis, s-a dus la Washington. M-am înapoiat în Franţa la “83. Am scăpat fără să fiu rănit, simplu soldat, ca înainte de plecare. Ce vreţi, dacă nu ştiam carte.

Contele de Linois se înapoiase cu noi. Voia să mă înroleze în regimentul la Fere în care urma să intre iarăşi. Pe mine insă mă bătea gîndul să intru la cavalerie. îmi plăceau caii din instinct şi pînă să-ajung ofiţer mii trebuiau grade, grade, şi iarăşi grade.

Ştiu că este ispititoare uniforma de infanterie cu toate podoabele ei variate. Dar ce vreţi, calul e cal şi, după o matură chibzuinţă, mi-am găsit o adevărată vocaţie pentru arma cavaleriei.

Aşadar, i-am mulţumit contelui de Linois, care m-a recomandat prietenului său, colonelul de Los-tanges şi m-am înrolat în regimentul Royal-Pi- cardie.

îmi place regimentul acesta frumos şi rog să fiu iertat dacă vorbesc de el cu o înduioşare ridicolă, poate. Aici mi-arri făcut aproape întreaga mea ca-rieră, stimat de şefii mei, a căror protecţie nu mi-a lipsit niciodată şi care au fost intr-adevăr foarte buni cu mine.

De a’tfel peste cîţiva ani mai tirziu, în *92 re-gimentul la Fere a avut o purtare atit do ciudată în raporturile lui cu generalul austriac Beaulieu, incit nu pot să regret că am părăsit regimentul, aşa că nu voi mai vorbi de el.

M-am întors deci în regimentul Royal-Picardie. Nici nu-şi poate închipui cineva un regiment mai

frumos. Devenise familia mea. I-am rămas credincios pină în clipa în care a fost desfiinţat. Mă simţeam în largul meu aici. Fredonam toate semnalele, căci am avut întotdeauna prostul obicei de a fluiera. Noroc că mi se ierta obiceiul acesta.

Timp de opt ani n-am făcut decît să plec din garnizoanei în garnizoană şi fără a avea ocazia de a da piept cu inamicul. În sfîrşit, viaţa aceasta nu este lipsită de farmec, cînd ştii să te împaci cu ca. Şi apoi era ceva să vezi ţinuturi noi, mai ales cind nu prea ai călătorit, cum era cazul meu. După America am avut ocazia să vizitez ţinuturi noi în . Franţa, nădăjduind să văd în curînd alte ţări ale Europei. în 85 eram la Sarrelouis, în 88 la Angers, în 91 am fost cu colonelul Serre de Gras în Brita- nia, la Josselin, la Pontivy, la Ploermel, la Nan- tes, în 92 am fost la Charleville cu colonelul de Wardner, cu colonelul de Lostende şi cu colonelul La Roque, iar în 93 am fost cu colonelul Le Comte.

Dar am uitat să vă spun că la 1 ianuarie 92, se votase o lege care schimbase cu totul alcătuirea armatei. Regimentul Royal-Picardie a fost clasat al 20-lea de cavalerie. Organizaţia aceasta a dăinuit pină în 1803. Totuşi, regimentul nu şi-a pierdut vechea denumire sub care era cunoscut de altfel în toată lumea.

În timpul colonelului Scrre de Gras, am fost înaintat la gradul dc brigadier, spre marea mea satisfacţie, iar în timpul colonelului de Wardner, am fost înaintat sergent major, ceea ce mi-a pricinuit şi mai multă plăcere încă. împlinisem atunci trei-sprezece ani dc serviciu, făcusem o singură campanie din care am scăpat nerănit. în privinţa înaintării n-aveam de cc să mă plîng. Nu puteam să dobîndesc un grad ¡nai mare, de vreme ce, o repet, nu ştiam nici să scriu, nici să citesc. în schimb fredonam tot felul de arii, ceea ce poate nu prea era convenabil pentru un

subofiţer.

Sergentul major Natalis Delpierre ! Nu aveam oare dreptul să mă fălesc cu acest grad ? De aceea aveam o recunoştinţă nemărginită faţă de colonelul Wardner. cu toată asprimea lui. în ziua în care am fost înaintat sergent major, am făcut un chef straşnic cu camarazii mei şi mi-am cusut pe mî- necă două galoane mari de aur.

Eram în garnizoană la Charleville, cind am cerut şi am obţinut un concediu de două luni. Tocmai povestea acestui concediu vreau s-o istorisesc aici şi iată de ce.

De cînd sint în retragere, am povestit în dese rînduri campaniile la care am luat parte, în timpul şezătorilor din satul Grattepanche. Prietenii nu m-au înţeles aproape de loc sau d’andoasele. Cînd unul spunea că am fost la dreapta, cînd eu de fapt eram la stingă şi vice-versa. Şi atunci se iscau certuri cari nu se mai sfîrşeau, între două pahare, de cidru sau doua ceşti de cafea. în special unde auditorii mei nu se înţelegeau era în privinţa concediului meu în Germania. Or. de vreme ce am învăţat carte, socotesc că ar fi foarte nimerit să scriu cu însumi povestea acestui concediu. M-am pus aşadar pe lucru, deşi am împlinit acum şaptezeci de ani. Dar am o memorie bună şi amintirile mi-au rămas întipărite încă vii în minte. Povestirea aceasta este dedicată deci prietenilor mei din Gratte- panchc, familiilor Ternisien, Bettembos. Irondart, Pointefer, Quennehen şi altora, aşa că nădăjduiesc că nimeni nu se va mai certa pentru mine.

Am obţinut aşadar concediul meu la 7 iunie 1792. E drept, că pe vremea aceea circulau diferite zvonuri, foarte vagi cu privire la un război cu Germania. Se spunea că Europa, deşi lucrul acesta n-o privea la fel, vedea cu ochi răi ceea ce se petrecea în Franţă. Regele se afla mereu la Tuieleries cu toate că poporul

se manifestase aproape pe faţă pentru republică.

De aceea, dintr-un motiv de prevedere, n-am îndrăznit să spun datorită cărui motiv, cerem un concediu. într-adevăr aveam treabă în Germania şi chiar în Prusia. Or, intr-un caz de război, aş fi fost împiedicat să mă aflu la postul meu. Ce vreţi ? Nu poţi face două lucruri dintr-odată.

De altfel, deşi concediul meu fusese aprobat pe două luni, eram hotărît să-l prescurtez la nevoie. Totuşi speram c<1 lucrurile se vor orindui.

Acum, ca să sfîrşesc în ceea ce mă priveşte şi tot astfel în ceea ce concerne bravul meu regiment, iată în ci te va cuvinte cele ce am să vă povestesc.

Mai întîi, se va Vedea în ce împrejurări am învăţat să citesc, apoi sâ scriu – ceea ce trebuia să-mi permită să devin ofiţer, general, mareşal, conte, duce, principe, tot aşa cum au ajuns la Ney, nu Davout sau un Murat, în timpul războaielor imperiului. La drept vorbind insă, n-am reuşit să trec peste gradul de căpitan. – ceea ce e şi aşa destul de frumos pentru un fiu de ţăran, ţăran el însuşi.

Cit despre regimentul Royal-Picardie, imi vor trebui doar citeva rinduri ca să sfirşesc cu el.

După cum am spus, regimentul era comandat în ’93 de colonelul Le Comte. Tot în anul acela, în urma decretului de ia 21 februarie, regimentul a devenit semi-brigadă luind parte la campaniile armatei de la Nord şi ale trupelor din Sambre-ct- Meuse pirită în 1797. Totodată semi-brigada aceasta s-a distins în luptele de la Lincelles şi Contray unde am fost înaintat locotenent. Apoi, semi-brigada mea după ce a stat la Paris de la *97 pină la 1800, a luat parte cu armata din Italia unde s-a ilustrat, în luptele de la Marengo. Acolo -a capturat şase batalioane de grenadieri austriaci şi a pus pe goarnă un. regiment maghiar. în lupta aceasta am fost rănit de un glonte

în şold, lucru de care nu m-am plîns, fiindcă datorită acestei răni am fost înaintat căpitan.

Regimentul Royale-Picardie find desfiinţat în T803, am intrat intr-un regiment de dragoni, luind parte la toate războaiele imperiului, iar în 1815 am fost pus în retragere.

Acum, cînd voi vorbi de mine, mă voi mulţumi doar să povestesc ceea ce am văzut sau am făcut în timpul concediului meu în Germania. Dar să nu se uite că nu sint cult, aşa că nu am darul să povestesc frumos lucrurile. De altminteri tot ce voi spune aici nu sînt decît impresii pe care nu le voi discuta. Şi apoi dacă în povestirea aceasta simpla îmi vor scăpa cîteva expresii simple şi nemeşteşugite, vă rog să le scuzaţi : nu pot scrie altfel. Nu mă voi avînta în digresiuni inutile deşi voi spune totul. Şi acum cînd vă cer permisiunea de a mă exprima fără rezervă, nădăjduiesc că-mi veţi răspunde : „Aveţi toată libertatea, domnule“.

II

Pe vremuri, după cum am aflat mai pe urmă în cărţile de istorie, Germania era împărţită încă în zece cercuri ; mai tîrziu, noi remanieri au făurit confederaţia Rinului, pe la 1806, sub protectoratul lui Napoleon, apoi confederaţia germanică în 1815. Unul din aceste cercuri, cuprinzând electoratele din Saxa şi Brandenburg, purta pe atunci numele de cercul Saxei de Sus.

Electoratul de Brandenburg trebuia să devină mai tîrziu una din provinciile Prusiei şi să se împartă în două districte, districtul Brandeburg şi districtul Postdam.

Am spus aceasta pentru ca să se ştie unde se află

orăşelul Belzingen, situat în districtul Postdam, în partea de sud-vest, la cîteva leghe de frontieră.

Am spus aceasta pentru ca să se ştie unde se află orăşelul Belzingen, situat în districtul Postdam, în partea de sud-vest, la cîteva leghe de frontieră.

La graniţa aceasta am ajuns la 16 iunie, după ce am străbătut cele o sută cincizeci de leghe ce o despart de Franţa. Dacă am pus nouă zile ca să fac drumul acesta, era din pricina mijloacelor de comunicaţie foarte reduse. Am mers mai mult pe jos decît cu căruţa şi aceasta fiindcă la drept vorbind, nu prea aveam bani în pungă. Nu posedam decît slabele economii ale soldei şi voiam să cheltuiesc cit mai puţine parale. Din fericire în timpul şederii meie în garnizoana de la frontieră, am putut reţine cîteva cuvinte germane, astfel că am putut să mă înţeleg cu locuitorii. Totuşi, mi-ar fi fost greu să-mi ascund naţionalitatea aşa că nu prea eram privit cu ochi buni. Fireşte că m-am ferit să spun că sînt sergentul major Natalis Delpierre. Cred că înţelepciunea mea va fi apreciată în împrejurarea aceasta, de vreme ce războiul putea izbucni dintr-un moment intr-altul.

La graniţa districtului am avut o surpriză plăcută.

Mergeam pe jos îndreptindu-mă spre un han ca să iau masa, hanul de la *Ecktvende,* – adică hanul de la cotitură. Noaptea fusese foarte răcoroasă, în schimb acum vremea se încălzise. Soarele uscase rouă de pe cîmp şi păsările ciripeau voioase pe fagii, stejarii, ulmii şi plopii care brăzdau cîmpia. Cu toate acestea cîmpia era în mare parte stearpă, lucru explicabil din pricina climei aspre.

La poarta hanului, aştepta o trăsurică la care* era înhămat un căluţ slab, exact în stare să fac<î două leghe pe oră, bineînţeles dacă nu avea de urcat un deal.

. în faţa trăsuricii se afla o femeie înaltă bine făcută, cu o bluză scrobită şi o fustă vărgată, pur- tind pe cap o pălărie de paie împodobită cu funde galbene. Toaleta acestei femei era foarte curată şi se vedea cîţ de colo că făcea parte din îmbrăcămintea ei de zile mari.

Şi într-adevăr era o zi mare pentru ea.

Femeia se uită lung la mine şi eu priveam cum mă examina.

Deodată ea deschise braţele şi pină să-mi vin în fire, se repezi la mine exclamind :

— Natalis ! •

— Irma !

Era chiar sora mea. Mă recunoscuse. într-adevăr, femeile au ochii mai ageri decît noi şi inima mai simţitoare. Ori cine işi poate închipui bucuria pe care am simţit-o văzind pe sora mea, mai cu sea- mă că se împliniseră treisprezece ani de cînd trăiam departe unul de altul..

Sora mea nu se schimbase aproape deloc şi-mi amintea pe mama, cu ochii ei mari şi vioi şi cu pârul ei negru care începea să încărunţească pe la timple.

Am sărutat-o prelung pe gură şi pe obrajii ei pîrllţi de soare şi vă rog să mă credeţi că şi ea m-a strîns la piept şi m-a sărutat cu aceeaşi căldură cu care am sărutat-o.

’ Ca s-o pot vedea am cerut acest concediu de la regiment. Eram îngrijorat mai ales că Irma era de- parte de Franţa şi aceasta tocmai intr-o vreme cînd războiul batea la uşă. O franceză în mijlocul germa- nilor. dacă războiul ar fi fost declarat, iată o situaţie care ar fi putut pricinui o sumedenie de încurcături neplăcute. Intr-un asemenea caz e mai bine să fii în ţara ta. Şi dacă sora mea îmi va primi propunerea, o voi lua cu mine. Pentru aceasta insa, ca va trebui să părăsească pe stăpîna ei, doairt- na Keller, lucru de

care mă îndoiam. În sfîrşit, voi vedea.

— O ! ce bine îmi pare că te văd, Natalis, îmi zise ea. Am impresia că-mi aduci puţin din aerul plăcut din Picardia. Cit timp să fi trecut oare de cind nu ne-am mai văzut ?

— Treisprezece ani, Irma !

— Da, treisprezece ani. Treisprezece ani de cînd nu ne-am mai văzut. E mult, Natalis, nu e aşa ?

— Da, draga mea, i-am răspuns.

Şi iată-ne pornind amîndoi, braţ, la braţ, de-a lungul şoselei.

— Şi ce mai faci, surioaro ? am întrebat-o.

— Bine, Natalis. Şi tu ?...

— La fel !

— Şi eşti sergent major ! Dar ştii că asta e o mare onoare pentru familia noastră !

— Ai dreptate Irrna. Cine ar fi putut crede că micul păzitor de gîşte din Grattepanche va deveni sergent major ! Dar nu trebuie s-o strigi prea tare.

— Şi pentru ce, mă rog ?

— Fiindcă faptul că sînt militar mi-ar putea produce aici oarecare neplăceri. Mai ales acum cind se vorbeşte de război, e lucru suficient de grav pentru un francez de a se afla în Germania. Aici trebuie să fiu numai fratele care a venit săi vadă pe sora lui.

— Bine, Natalis, îţi făgăduiesc că te voi asculta.

— Şi o să faci foarte bine, fiindcă' spionii germani au urechi foarte bune.

— Fii liniştit !

— Şi dacă vrei să mă asculţi, Irma, vei veni cu mine în Franţa.

Trăsăturile surorii melc căpătară o expresie plină de durere şi Irma mi-a răspuns aşa cum prevedeam.

— Să părăsesc pe doamna Keller, Natalis ' Cind vei vedea-o vei înţelege şi tu de ce nu pot s-o părăsesc.

Auzind răspunsul Irmei am hotărit să amin pen- . tru mai tirziu discuţia aceasta.

Sora mea işi luase’ acum înfăţişarea ei veselă şi-mi puse tot felul de întrebări în legătură cu familia noastră.

— Ce mai face Firminia ?

— E bine. Am primit mai deunăzi ştiri de la ea prin vecinul nostru Letocard, care a venit acum citeva zile, la Charlcville. Cred că-l mai ţii minte pe Letocard ?

— Fiul rotarului.

— Da. Şi ştii că c însurat cu fata lui Matifas'.

— A ! cu fata bătrinului din Fonencamps ?

— Da. Şi Letocard mi-a spus că Firminia e sănătoasă dar că muncesc mult. Ce vrei ? arc patru copii... Din fericire bărbatul ci c cum se cade şi muncitor. E drept că se îmbată din cind în cind... în sfirşit, are şi ea necazurile ei de care ar fi putut fi scutită la vîrsta ei.

— E drept. Nu mai e aşa tînără.

— De, e cu cinci ani mai în virstă ca tine şi cu patrusprezece ani mai mare ca mine... E ceva... Oricum, e o femeie muncitoare şi curajoasă ca tine.

— O ! eu, Natalis, în privinţa suferinţei pot să spun că n-am cunoscut decît durerile altora ! De cînd am părăsit Grattcpanche, m-au părăsit şi necazurile... Totuşi, ca să vezi pe cei din jurul tău că suferă cînd tu nu le poţi da nici un ajutor...

Chipul surorii mele se întunecase iarăşi şi fără să ţină seama că nu-şi sfîrşise fraza :

— Ai călătorit bine ?

— Da, mai ales că am avut parte de un timp frumos. Şi după cum vezi am picioare zdravene. De altfel ce însemnătate are oboseala cind ştii că vei fi bine primit la sosire.

— Ai dreptate Natalis, vei fi bine primit şi toţi te

vor iubi aşa cum mă iubesc şi pe mine.

— O ! Buna doamna Keller .’ Ştii surioară, câ n-aş recunoaşte-o. Ea este încă pentru mine domnişoara domnului şi doamnei Acloque. oamenii aceia cumsecade din Saint-Sauflieu. Cind s-a măritat acum vreo douăzeci şi cinci de ani, nu eram decit un copil. Dar tata şi mama mi-au vorbit aşa de frumos de ea, incit amintirea ei mi-a rămas întipărită pe veci în minte.

— Biata femeie, zise atunci Irma. s-a schimbat mult de-atunci. Ce soţie a fost ca, Natalis, şi mai ales ce mamă e şi acum !

— Şi fiul ei ?... •

— E cel mai bun fiu care poate exista pe lume. Să-l vezi cum munceşte şi cum se sileşte să înlocuiască pe tatăl lui care a murit acum cincisprezece luni.

— O ! ce băiat bun !

— În afară de aceasta o iubeşte mult pe mama lui, nu trăieşte decit pentru ca, după cum şi ea nu trăieşte decit pentru el.

— Nu l-am văzut niciodată Irma şi ard de dorinţa de a-l cunoaşte. 11 iubesc de pe acum.

— Nu mă miră, Natalis.

— Atunci să mergem, dragă.

— Să mergem.

— O clipă. La ce distanţă ne aflăm de Belzingen ’

— Cinci leghii.

— Dacă aş fi singur, aş face drumul acesta în două ore...

— O ! eu Natalis o să merg mai repede...

— O să mergi mai repede ca mine ?

— Fireşte, fiindcă n-o să merg pe jos.

Şi Irma ii arătă trâsurica ce se află în faţa hanului.

— Tu ai venit, cu trâsurica asta ?

— Da. Natalis. Am plecat devreme de acasă şi la şapte precis eram aici. Şi dacă scrisoarea pe care ne-

ai trimis-o ne-ar fi sosit mai devreme, aş fi mers mai departe ca să te intîmpin.

— O ! ar fi fost de prisos. Să mergem deci ! N-ai nimic de plătit la han ?... Am aici cîţiva crei- ţari...

— Mulţumesc Natalis, am plătit, aşa că putem să mergem.

în vreme ce vorbeam, proprietarul hanului *Eck-twende,* rezemat de uşă, trăgea cu urechea să audă ce vorbim.

Lucrul acesta mi-a fost foarte neplăcut şi mi-a părut rău că am stat în apropierea lui.

Hangiul acesta era un bărbat înalt şi gras, avea o figură urîcioasă, nişte ochi mici şi iscoditori, un nas turtit şi o gură cu adevărat cît o şură. în sfîr- şit, avea un exterior neplăcut.

La urma urmei, nu am spus lucruri compromi-ţătoare. Poate că nici nu auzise convorbirea noastră. De altfel, dacă nu pricepea franceza, ora posibil nici să nu-şi dea seama că vin din Franţa.

Ne-am urcat în trăsurică. Hangiul se uită la noi, fără să facă măcar un gest.

Am luat hăţurile şi am pornit în goana mare. Cu toată repeziciunea cu care mergeam, am mai stat de vorbă cu Irma, care m-a pus la curent cu viaţa ei.

De aceea, mulţumită celor ce ştiam şi mai ales celor ce am aflat de la ea, veţi cunoaşte şi d-voastră tot ce priveşte familia Keller.

III

Doamna Keller, născută în 1747, avea pe-atunci patruzeci şi cinci şi ani. Originară din Saint Sau-flieu, după cum am mai spus, făcea parte dintr-o familie de mici proprietari. Domnul şi doamna Ac-loque, părinţii ei, oameni foarte modeşti, văzuseră

micşorîndu-se în fiecare an averea lor în urma multiplelor cerinţe ale vieţii. în 1765 amîndoi muriră aproape în acelaşi timp. Fata lor fusese luată de o mătuşă bâtrînă care a murit şi ea, lăsind copila singură pe lume.

în condiţiile acestea fetiţa fu luată în serviciul domnului Keller care venise în Picardia ca să facă negoţ. Timp de optsprezece luni ea stătu cu el la Amiens şi în împrejurimi, unde domnul Keller se îndeletnicea cu transportul de mărfuri.

Domnul Keller era un bărbat serios, întreprinzător şi foarte inteligent. Pe vremea aceea, francezii nu nutreau faţă de germani, ura pe care le-a inspirat-o mai tîrziu revendicările naţionale întreţinute prin treizeci de ani de. război. Domnul Keller avea o oarecare avere care nu putea decît să creas- prin sîrguinţa şi priceperea lui în afaceri. O întrebă deci pe domnişoara Acloque dacii ar consimţi să devină soţia lui.

Domnişoara Acloque şovăi, deoarece trebuia să părăsească Saint-Sauflieu şi Picardia de care se simţea legată. Şi apoi căsătoria aceasta nu trebuia oare s-o facă să piardă calitatea ei de cetăţeancă franceză? Drept orice avere ea poseda o căsuţa pe care în cazul acesta, trebuia s-o vîndă. Ce se va face ea după acest ultim sacrificiu ? De aceea doamna Dufrenay, bătrîna mătuşă, simţind că i se apropie sfirşitul şi temîndu-se de situaţia în care se va afla nepoata ei, îi dăduse zor ca să ia o hotărîre.

Domnişoara Acloque consimţi. Căsătoria fu celebratei la Saint-Sauflieu. Doamna Keller părăsi Picardia peste citeva luni şi trecu graniţa împreună cu soţul ei.

Doamna Keller nu avu ocazia de a se căi de

alegerea pe care o făcuse. Bărbatul ei se purta bine cu ea, aşa că ea îl iubi foarte mult. Veşnic îndatoritor, domnul Keller se silea să facă pe nevasta lui să nu simtă că şi-a pierdut naţionalitatea. Căsnicia aceasta petrecu numai zile fericite, – ceea ce în toate timpurile a fost un lucru rar.

După un an de la căsătoria lor, doamna Keller născu la Belzingen, un băiat. Ea voi să se consacre în întregime educaţiei acestui copil, de care va fi vorba în povestirea de faţă.

Cîtva timp după naşterea acestui fiu, pe la 1771, sora mea Irma, care avea pe-atunci nouăsprezece ani, intră în serviciul familiei Keller. Doamna Keller o cunoscuse pe Irma ca fetiţă cind ea însăşi nu era decît o copilă. Tatăl nostru fusese întrebuinţat şi el uneori de domnul de Acloque pentru diferite servicii. Nevasta şi fiica lui se interesau de situaţia tatei şi fiindcă de la Grattepanche pînâ a Saint-Sauflieu, nu e departe, domnişoara Acloque o intîlnea adeseori pe sora mea pe care o iubea mult şi îi făcea chiar mici surprize.

De aceea, de îndată ce află de moartea părinţilor noştri şi că eram lipsiţi .de orice ajutor, doamna Keller o luă pe Irma la ea cu toate că aceasta intrase în serviciul unei persoane din Saint-Sauflieu. Sora mea primi bucuroasei propunerea doamnei Keller, propunere pe care nu o regretă niciodată.

Am spus că domnul Keller avea sîpge francez în vine, prin strămoşi. Iată cum :

Cu un secol înainte, familia Keller locuise în Lorena franceza. Strămoşii domnului Keller erau nişte comercianţi iscusiţi şi cinstiţi care ar fi prosperat, fără îndoială, dacă nu s-ar fi iscat un eveniment grav care a tulburat viitorul cîtorva mii de familii dintre cele mai muncitoare din Franţa.

- Soţii Keller erau protestanţi şi fiindcă ţineau foarte

mult la religia lor, nici o chestiune de interes n-ar fi putut face din ei nişte renegaţi. Lucrul acesta s-a văzut lămurit de altfel cu ocazia revocării edictului din Nantes în 1685. Ca atîtea familii, familia Keller a avut şi ea de ales între a părăsi ţara sau de a-şi renega credinţa. Şi ca atîtea altele, ea a preferat exilul.

Manufacturiştii, muncitori de tot felul, agricultori, părăsiră Franţa ca să se îmbogăţească în Anglia, în Olanda, în Elveţia, în Germania şi în special în Brandenburg. Acolo au fost primiţi cu bine de electorul Prusicr şi au fondat cîteva colonii înfloritoare.

Familia Keller părăsi deci I.orena, negreşit cu intenţia de a se mai întoarce, după ce-şi cedase fondul de comerţ pentru un blid de linte.

Da, omul îşi spune că se va înapoia în ţară de îndată ce împrejurările îi vor îngădui. Dar. în aşteptare. se instalează în străinătate unde işi creează noi relaţii şi mai ales noi interese. Anii trec şi pe urmă rămîne în ţara lui adoptivă. Şi lucru acesta s-a intimplat cu multe familii în detrimentul Franţei.

Pe vremea aceea. Prusia, care s-a ridicat la rangul de regat abia la 1701, nu poseda pe Rin decît ducatul de Cleves, comitatul Mark şi o parte a Gueldrei.

Tocmai în această ultimă provincie situată în apropierea Olandei, îşi căută refugiul familia Keller. Aici ea îşi creă o industrie şi îşi reluă în acelaşi timp comerţul întrerupt de revocarea nedreaptă şi deplorabilă a edictului lui Henric al IV-lea. Cu timpul, din generaţie în generaţie, toate familiile acestea se amestecară, încrucişîndu-se cu locuitorii de pe acolo, aşa că aceşti foşti francezi deveniră cu timpul supuşi germani.

Pe la 1760. unul din Keller, părăsi Gueldra ca să se stabilească în orăşelul Belzingen, situat în Prusia. Acest Keller reuşi în negoţul lui, ceea ce îi permise să ofere domnişoarei Acloque o situaţie pe care nu putea s-o găsească la Saint-Sauflieu. Chiar în Belzingen se născu fiul ei, prusac prin tată, deşi prin mamă avea sînge de francez în vine.

Şi, mărturisesc cu o emoţie care mă face să-mi bată şi acum inima, tinărul acesta, în care trăia sufletul mamei lui, avea un suflet cu adevărat de francez. Doamna Keller îl hrănise cu laptele ei. Primele cuvinte pe care le îngăimase ca mic, erau cuvinte franţuzeşti. Nu spusese „mama“, ci „marnan!“. El auzise mai intii limba noastră, fiindcă limba aceasta se vorbea de obicei în casa din Belzingcn. deşi doamna Keller şi sora mea Irma învăţaseră în curînd să se slujească de limba germană.

Copilăria micului Jc-an Keller a fost aşadar legănată cu cîntecc din ţara noastră. Tatăl lui nu se gindi niciodată să se opună. Dimpotrivă. Nu era oare limba strămoşilor lui, limba aceasta lorenă atit de franceză şi a cărei vecinătate cu frontiera germană nu i-a alterat puritatea ?

Şi nu era numai că doamna Keller hrănise pe copilul accstii cu laptele ei dar şi cu propriile ei idei. Doamna Keller iubea foarte mult Franţa şi-niciodată nu părăsise speranţa de a o mai revedea. Ea nu ascundea fericirea pe care ar fi simţit-o re- văzînd pămîntul ei natal. Domnul Keller nu se opunea. Fără îndoială, după ce ar fi realizat o sumă oarecare, ar fi părăsit bucuros Germania ca să vină să se stabilească! în ţara nevestei lui. Dar mai trebuia să muncească încă vreo cîţiva ani, ca aşt- fel să asigure o situaţie convenabilă soţiei şi fiului său. Din nefericire murise acum cincisprezece luni.

Acestea erau lucrurile pe care mi le spusese sora mea pe drum, în vreme ce trăsurica ne ducea spre Belzingcn. La început, moartea aceasta neaşteptată a avut ca rezultat să amine întoarcerea familiei Keller în Franţa, în afară de o seric întreagă de nenorociri.

Intr-adevăr, cind domnul Keller murise, dînsul era încurcat într-un mare proces cu Statul Prusian. De vreo doi sau trei ani, domnul Keller, însărcinat cu nişte furnituri pentru guvern, riscase în afacerea asta, împreună cu toată averea lui, fonduri care îi fuseseră încredinţate. Din primele încasări, putuse să despăgubească pe asociaţii lui, insă guvernul nu voia să-i restituie garanţia pe care o depusese şi care constituia aproape întreaga lui avere. I se făceau tot felul de neplăceri, încît domnul Keller se văzuse nevoit să se adreseze judecătorilor din Berlin.

Procesul a durat multă vreme. Se ştie de altminteri că nu e bine să pledezi împotriva guvernelor, indiferent de ţara în care ai fi. Judecătorii prusaci au dat dovadă de prea multă rea-voinţă. Totuşi, domnul Keller îşi ţinuse angajamentele cu bună- credinţă, fiindcă era un om cinstit. Era vorba de vreo douăzeci de mii florini, o avere pe vremea aceea şi pierderea acestui proces însemna pur şi simplu ruina lui.

Doamna Keller, după moartea soţului ei, continuii procesul în speranţa de a-l ciştiga. După terminarea lui, avea de gînd să se întoarcă în ţara ei pe care o iubea atîta.

Iată ce mi-a povestit sora mea. Cit despre poziţia Irmci, oricine o putea ghici. Ea îngrijise pe copilul doamnei Keller cu un devotament rar. De aceea, nimeni nu o considera ca pe o servitoare, ci ca o tovarăşă, o umilă şi modestă prietenă. Ea făcea parte din familie şi era tratată ca atare de aceşti oameni

cum se cade. Dacă doamna Keller ar fi părăsit Germania, Irma şi-ar fi făcut o adevărată plăcere să vină în Franţa. În cazul însă că doamna Keller ar fi rămas la Belzingen, sora mea ar fi stat rn ea.

— Să mă despart de doamna Keller... Ar însemna sâ mor de durere îmi zise ea.

Am înţeles că nimic pe lume nu va putea îndupleca pe sora mea să vină cu mine, de vreme ce stăpîna ei era nevoita să rămînâ la Belzingen pînă ce-şi va termina treburile.

Şi cu toate astea, văzînd-o pe Irma în ţara asta care era gata sâ se ridice împotriva noastră, simţeam o mare nelinişte în suflet. Aveam şi de ce, căci dacă se declara războiul, nu era puţin lucru.

— O să râmii cu noi în tot timpul concediului, nu e aşa ?

— Da, dacă voi putea.

— Ei bine, Natalis, se poate să iei parte în cu- rînd la o nuntă.

— Te pomeneşti că se însoară... domnul Jean ?

— Da.

— Şi cu cine se căsătoreşte ?... Cu o germancă?

— Nu, Natalis, şi tocmai aceasta ne pricinuieşte atîta bucurie. Dacă mama lui s-a măritat cu un german, Jean se însoară cu o franţuzoaică.

— Frumoasă ?

— Da, ca o icoană.

— Ceea ce mi-ai spus acum îmi face o deosebită plăcere.

— Şi mie ! dar tu, Natalis, nu te gindeşti să te însori...

— Eu ?

— Nu ai lăsat pe nimeni, în Franţa ?

— Ba da, Irma.

— Şi pe cine ?

— Patria, draga mea ! Oare ce-i trebuie mai mult

unui soldat ?

IV

Belzingen, este un orăşel situat la vreo douăzeci de leghe de Berlin, în apropierea satului Hegel- berg, unde în 1813 francezii s-au luptat cu prusacii. Belzingen este situat la poalele unui munte şi are o poziţie din cele mai pitoreşti. Locuitorii de prin partea locului se îndeletnicesc cu comerţul de vite şi de cereale.

Am ajuns aici împreuna cu sora mea pe la ora zece dimineaţa. Peste cîteva clipe mai tîrziu, tră- surica noastră s-a oprit în faţa unei căsuţe foarte curata şi foarte atrăgătoare, deşi avea o înfăţişare modestă. Era casa doamnei Keller.

În ţinutul acesta te-ai crede în plină inimă a Olandei. Ţăranii poartă redingote albastre, jiletce roşii şi gulere înalte. Femeile cu fustele lor lungi şi scufiţele lor albe, ar semăna oarecum cu călugăriţele noastre, dacă n-ar purta pe umăr nişte fuiare mari colorate, care n-au nimic călugăresc în ele. Cel puţin în costumele acestea i-arn văzut pe ţărani pe drum.

Cit despre primirea care mi-a fost făcută oricine şi-o poate închipui uşor. Nu eram oare fratele Ir- mei ? Am înţeles numaidecât că situaţia surorii mele nu era deloc inferioară aceleia pe care mi-a descris-o ea. Doamna Keller mi-a adresat un zimbet foarte afectuos şi domnul Jean mi-a strîns cu putere mîinile . Calitatea mea de francez contribuise în bună parte la primirea aceasta cordială.

— Domnule Delpierre, îmi zise el, ne place să credem, atît mamei cit şi mie, că-ţi vei petrece aici concediul. Cred că nu e mult să stai cîteva săp- tămîni cu sora d-tale mai ales ca n-ai văzut-o de vreo treisprezeçe ani.

— Da, fireşte dar şi cu d-voastră, domnule Jean, i-am răspuns. Nu am uitat o clipă binele pe care mi l-a făcut familia d-voastră şi Irma a avut mare noroc că a intrat într-o familie atît de cumsecade.

Mărturisesc, că am pregătit mai dinainte acest compliment asiei ca să nu rămînă ca un gură-cască de îndată ce voi intra în casa doamnei Keller. Era de prisos insă deoarece cum intrai în casa aceasta primitoare, te simţeai în largul tău.

Uitîndu-mă la doamna Keller, am regăsit trăsăturile ei de odinioară, care mi-au rămas întipărite adine în minte. Frumuseţea ei nu se .schimbase cu anii. Pe cînd era tînără incă, izbeii în primul rînd gravitatea fizionomiei sale, gravitate care n-o părăsise nici acum. Dar dacă părul ei negru încărunţise pe alocuri, ochii ei nu pierduseră nimic din vioiciunea lor de altădată. Un foc tainic mal strălucea într-înşii, cu toate lacrimile pe care le vărsase de la moarte a soţului ei. înfăţişarea ei era senină. Ştia să asculte, nefiind una din acele femei care trăncănesc toată ziua verzi şi uscate. Mărturisesc că femeile care palavragesc îmi sint nespus de neplăcute. În schimb doamna Keller era o persoană plină de bun-simţ, care se gindea mult înainte de a vorbi şi care era foarte pricepută în afaceri.

În afară de asta, după cum am constatat în curînd, nu părăsea decit rareori căminul ei. Nu-şi pierdea timpul pălăvrăgind cu vecinii şi fugea de cunoştinţe. Nu se simţea bine decit la ea acasă. Genul a- cesta de femei îmi este foarte simpatic şi nu pot suferi pe acelea care nu se simt bine decît departe de casa lor.

Un lucru care mi-a plăcut de asemenea foarte mult, c că doamna Keller, fără să dispreţuiască apucăturile germane, păstrase citeva din obiceiurile Pi-

cardiei. Astfel casa ei avea mobilierul aidoma ca cel al caselor din Saint-Sauflieu. Felul cum era rînduit serviciul, gospodăria şi mai ales felul cum se găteau bucatele, toate astea imi amintea de Picardia.

Domnul Jean avea pe atunci douăzeci şi patru de ani. Era un tinăr cu o statură înaltă, avea părul brun şi mustăţile la fel şi ochii negri. Cu toate că în vinele lui curgea sînge nemţesc, n-avea nimic din asprimea teutonă : dimpotrivă, apucăturile lui erau foarte liniştite iar firea lui sinceră, primitoare şi plăcută, te atrăgea imediat. Semăna mult cu mama lui. Serios ca şi dinsa, plăcea mult cu aerul lui grav, deoarece era îndatoritor şi serviabil. Mie, mi-a plăcut mult de îndată ce l-am văzut şi dacă va avea cîndva nevoie de cineva care să-i fie devotat cu trup şi suflet, apoi persoanei aceea nu va fi decît Natalis Delpierre !

Mai adaug că domnul Jean se slujea de limba noastră, ca şi cum ar fi fost crescut în Franţa... Oare ştia limba germană ? Fireşte şi încă foarte bine. Dar în privinţa aceasta era asemenea reginei aceleia prusiene care, de obicei, nu vorbea decît limba franceză. în afară de asta, se interesa foarte mult de toate lucrurile ce priveau Franţa. îi plăceau compatrioţii noştri, pe care ii căuta şi cărora le venea în ajutor ori de citc ori se ivea prilejul. Citea toate ştirile din Franţa, din care făcea de predilecţie subiectul lui de conversaţie.

De altfel, aparţinea clasei industriaşilor, a comcrcianţilor şi de aceea îl supăra,îl făcea să sufere morga funcţionarilor şi a militarilor, aşa cum şuferă toţi tinerii, care indeletnicindu-se cu negoţul şi cu afacerile. nu au nici o legătură direcţii cu guvernul.

Ce păcat că domnul Jcan Keller, în loc să fi fost numai pe jumătate francez, nu era în întregime ! Ce vreţi ? Spun ceea ce gindesc, ceea ce-mi trece prin gind. fără să raţionez, aşa cum simt. Dacă nu am simpatii pentru germani, o că i-am văzut de aproape. în timpul cînd mă aflam în garnizoană la frontieră. în clasa de sus. chiar cînd sînt politicoşi, aşa cum trebuie să fie cu toată lumea, spiritul lor arogant iese întotdeauna la iveală. Nu tăgăduiesc calităţile lor, dar francezii au altele, şi nu călătoria asta în Germania o să mă facă să-mi schimb părerile.

La moartea tatălui său, domnul Jean, care era peatunci student la Universitatea din Goetting, trebui să se înapoieze acasă spre a lua conducerea casei. Doamna Keller găsi intr-insul un ajutor inteligent, priceput şi muncitor. Aptitudinile lui nu se mărgineau numai în ramurii comerţului. Domnul Jcan era un tînăr foarte învăţat după cum mi-a spus sora mea, constatare pe care cu n-aş fi putut s-o fac pentru simplu motiv că n-aveam nici o cultură. îi plăceau cărţile şi muzica. Avea o voce frumoasă, nu aşa de puternică, fireşte, ca a mea, dar mai plăcută. Fiecare cu calităţile lui, nu e aşa ? Eu cînd strigam : „Pas alergător... înainte... marş“ soldaţilor mei, nimeni nu se putea plinge că nu m-a auzit ! Dar să revenim la domnul Jean. Dacă ar fi să ascult de glasul conştiinţei mele, nu m-aş opri niciodată cu laudele la adresa lui. Ceea ce trebuie să se reţină

însă, e că, de la moartea tatălui său, tot greul afacerilor căzuse pe capul lui. Trebuia să muncească din răsputeri, căci situaţia era destul de încurcată. El nu avea decît un singur scop : s;”i pună ordine în afacerile mamei lui şi apoi să se retragă din comerţ. Din nefericire, procesul pe care ii avea cu Statul nu părea deloc că se va termina aşa curind. Trebuia să-l urmărească cu atenţie şi, ca să nu ne- glijcze nimic, ora nevoit să piere în d?se rinduri la Berlin. Vedeţi că soarta familiei Keller depindea de acest proces. La urma urmei, drepturile ei erau atit de sigure, incit nu putea să piardă procesul, ori care ar fi fost reauavoinţă a judecătorilor.

în ziua aceea, la douăsprezece, am prinzi t la masa comună. Eram în familie. Iată felul cum eram tratat. Stăteam lingă doamna Keller. Sora mea Irma se afla la locul ei obişnuit, alături de domnul Jean care stătea în faţa mea.

S-a vorbit de călătoria mea, de dificultăţile pe care le-aş fi putut întîmpina în timpul călătoriei, de starea în care se afla ţara. Am ghicit îngrijorarea doamnei Keller şi a fiului ci cu privire la cele ce se pregăteau, de trupele acestea în marş spre frontiera Franţei precum şi cele prusiene şi austriece. Interesele familiei Keller riscau să fie compromise pentru mult timp, în cazul că războiul ar fi izbucnit.

Dar era mai bine să nu se vorbească de lucrurile acestea triste tocmai azi. de aceea domnul Jean, ca să schimbe discuţia, îmi puse tot felul dc întrebări.

— Spune-ne ceva de campaniile d-tale. Natalis, îmi zise el. Ai luptat în America ? Ai intilnit acolo pe marchizul de Lafayette, francezul acesta erou care şi-a pus averea şi viaţa în slujba independenţei.

— Da, domnule Jean.

— Şi ai văzut pe Washington ?

— Aşa cum te vad pe d-ta, i-am răspuns.

Era un bărbat cu adevărat măreţ, avea nişte mîini şi. nişte picioare de uriaş !

E drept că lucru acesta m-a impresionat mult la generalul american.

Am trebuit să povestesc atunci tot ce ştiam de bătălia de la Yorktown, şi cum contele de Rochambeau bătuse pe lordul Cornwallis.

— Şi de cind te-ai intors în Franţa, m-a întrebat domnul Jean, n-ai mai făcut nici o campanie ?

— Nu. i-am răspuns. Regimentul Royal-Picardie s-a mutat din garnizoană în garnizoană. Eram foarte ocupaţi...

— Cred. Natalis, erai atit de ocupat incit n-ai avut niciodată timpul să scrii un rînd surorii d-tale.

Auzind imputarea aceasta m-am înroşit. însăşi Irma părea oarecum plictisită. în sfirşit mi-am luat inima în dinţi, fiindcă la urma urmei nu aveam de ce să-mi fie ruşine.

— Domnule Jean, i-am răspuns, dacă nu am scris surorii mele, c că atunci cînd e vorba să scriu sínt ciung do ambele braţe.

— Nu ştii să scrii, Natalis ! exclamă domnul Jean.

— Spre marca mea părere de rău mărturisesc că nu ştiu.

— Nici să citeşti ?

— Nu. Pe vremea cînd eram copil, admiţînd chiar că părinţii mei ar fi dispus de ceva parale ca să mă dea la şcoală, nu aveam învăţător la Grattepan- che, şi nici măcar prin împrejurimi. De atunci am

trăit mereu cu raniţa în spinare, cu arma pe umăr şi, după cum îţi poţi închipui, nu prea ai timpul să înveţi carte între două etape. Iată cum se face că un sergent major, la virsta de treizeci şi unu de ani, nu ştie nici să scrie, nici să citească !

— Ei bine, te vom învăţa noi, Natalis, zise doamna Keller.

— D-voastră, doamnă ?

— Da, adăugii domnul Jean, mama , eu... în sfîrşit ne vom sili să te învăţăm. Ai un concediu de două luni, nu e aşa ?

— Da, două luni.

— Şi intenţionezi să-l petreci aici, nu e aşa ?

— Da, dacă aş şti ca nu vă supăr.

—- Să ne superi, răspunse doamna Keller, d-ta fratele Irmei !

—Scumpă doamnă, zise sora mea, cînd Natalis o să vă cunoască mai bine n-o să mai aibă ideile astea.

— Vei fi aici ca la d ta acasă, reluă domnul Jean.

— Ca la mine acasă... O ! domnule Keller eu n-am avut niciodată casa mea...

— Ei bine, atunci ca la sora d-tale, dacă preferi. Ţi-o repet, stai aici cit vrei, şi în timpul celor două luni de concediu, mă însărcinez să te învăţ să citeşti... Pe urmă am să te învăţ să scrii.

Nu ştiam cum să-i mulţumesc.

— Dar bine, domnule Jean, vei avea oare timp?

— Douci ore dimineaţa, două ore seara, cred că va fi de-ajuns. în aceiaşi timp am să-ţi dau şi teme.

— Am să te ajut, Natalis, îmi zise Irma, căci, eu, ştiu să scriu puţin şi tot aşa să citesc.

— Cred şi eu, adăugă domnul Jean, Irma a fost una din cele mai bune eleve ale mamei.

Ce puteam să răspund la o propunere făcută cu atîta bunăvoinţă ?

— Fie, primesc, domnule Jean, primesc, doamna şi ducă n-o «ii invăţ bir.c să mă pedepsiţi.

Domnul Jean reluă :

— Vezi, dragul meu Natalis, un om trebuie să ştie să scrie şi să citească. Gîndeşte-te numai ci te lucruri trebuie să ignore bieţii oameni care n-au învăţat carte. Ce întuneric în creierul lor. Ce gol în mintea lor. E o nenorocire tot atit de mare ca a- ceca de a fi lipsit de un organ.

Şi apoi nu vei putea să înaintezi în grad I lată-te sergent major, e frumos dar cum o să înaintezi mai departe ? Cum o să devii locotenent, căpitan, colonel ? Nu e păcat să rămîi în loc din pricina ignoranţei ?

— Vezi d-ta, domnule Jean, nu numai ignoranţa m-ar opri în loc ci chiar regulamentele. Nouă ăstora oamenilor din popor, ne este interzis de a înainta • peste gradul de căpitan.

— Fină în prezent, nu s-a putut, Natalis. Dar revoluţia din *89 a proclamat egalitatea în Franţa şi vîi face să dispară vechile prejudecăţi. La d-voastră acum, toţi oamenii sint egali. Fii deci egalul acelora care ştiu carte, pentru ca să ajungi pînă acolo unde te poate conduce cultura. Egalitatea ! Iată un cuvînt pe care Germania nu-l cunoş- te încă. Ne-am înţeles ?

— Ne-am înţeles, domnule Jean.

— Ei bine, vom începe chiar de azi, şi, peste opt zile, vei cunoaşte alfabetul întreg. Şi acum fiindcă ani terminat masa să mergem să facem o plimbare. După aceea o să ne punem pe lucru.

Şi iată în ce fel, am început sa învăţ carte, în

familia Keller.

Ce oameni cumsecade, nu e aşa ?

V

Am făcut, atit eu cît şi domnul Jean, o plimbare frumoasă, pe drumul care urcă- spre Hagelberg, la Brandeburg. Vorbeam mai mult, decît priveam. în definitiv nu aveam mare lucru de văzut.

Ceea ce am observat insă îndeobşte, este atenţia cu care mă fixau oamenii. O figură nouei într-un orăşel este un eveniment.

Am mai observat de asemenea că domnul Keller se bucura de stima obştească. Printre acei care treceau prin faţa noastră, erau foarte puţini care nu cunoşteau familia Keller. De aceea toţi salutau pe domnul Jean şi cu răspundeam respectuos la salutul lor deşi nu mi-era adresat personal. Trebuiam să fac cinste vechii politeţi franceze.

Ce mi-a vorbit oare domnul Jean în timpul plimbării noastre ? Fireşte că de toate lucrurile care preocupau familia lui şi mai ales mi-a vorbit de procesul pe care îl intentase statului şi care nu se mai sfirşea.

El mi-a povestit cu de-amănuntul procesul Furniturile au fost predate la timp iar domnului Keller fiind prusac i se cuveneau pe lingă beneficii şi restituirea garanţiei. într-adevăr, dacă un proces merită să fie cîştigat, acela era fireşte procesul Keller. În împrejurarea aceasta agenţii statului au avut o purtare nespus de urîtă.

— Dar bine, am adăugat, agenţii aceştia nu sînt judecători ! Magistraţii însă trebuie să vă dea dreptate şi nu-mi vine să cred că veţi pierde

procesul...

— întotdeauna se poate pierde un proces orieit de dreaptă ar fi cauza lui I Mai ales cînd e rea- voinţă la mijloc. Am văzut pe judecătorii noştri, ii văd încă, dar simt că sînt preveniţi împotriva unei familii care are legături cu Franţa, mai ales astăzi cînd raporturile sînt încordate între cele două ţări. Acum cinsprezece luni, la moartea tatei, nimeni nu s-ar fi îndoit de cişţigui cauzei noastre. Azi, nu ştiu ce să mai cred. Dacă pierdem procesul acesta vom fi aproape ruinaţi... De abia am mai avea cu ce să trăim.

— Lucrul acesta nu se poate întîmpla ! am exclamat îndurerat.

— Trebuie să te aşteptţi la orice, Natalis. Pe mine nu mă inspăimîntă ruina, adăugă domnul Jean, fiindcă sînt tînâr şi voi munci. Dar mama ! Pină cînd să-i pot face o poziţie trebuie să treacă ani, nu glumă.

— Biata doamna Keller .’ Sora mea mi-a vorbit mult bine de dînsa !...

— O iubeşti mult, nu e aşa ?

— Fireşte că o iubesc, mai întrebi ?

Domnul Jean tăcu o clipă, apoi reluă :

— Fără procesul acesta, Natalis, aş fi putut să-mi fac o situaţie şi de vreme ce mama nu are decit o singură dorinţă, să se înapoieze în Franţa pe care n-o poate uita, în ciuda celor douăzeci şi cinci de ani cît a trăit departe de ea. mi-aş fi rînduit în aşa fel afacerile incit să$_r$i procur această fericire peste un an sau poate chiar mai curind.

- Dar. am întrebat. admiţind cazul că pierde procesul, doamna Kellcr nu poate părăsi Germania ?

— Ei, Natalis, mi-ar fi foarte penibil s-o văd întoreîndu-se în ţara ei, în Picardîa, ca să nu mai găsească modestul confort cu care este obişnuită !

Voi munci, fără îndoială şi cu atit mai multă tragere de inimă cu cît va fi pentru dinsa 1 Reuşi-voi oare ? Cine poate şti, mai ales în mijlocul tulburărilor pe care le prevăd şi care vor face să sufere comerţul 1

Auzindu-l pe domnul Jean vorbindu-mi astfel, simţeam o emoţie de nedescris şi pe care nici nu căutam măcar s-o ascund. El îmi strînse mina în mai multe rînduri. I-am strins-o şi eu şi sint sigur eă domnul Jean înţelegea durerea pe care o simţeam. A ! ce n-aşi fi dat ca să cruţ de suferinţă pe aceste două făpturi care mi-erau atit de dragi.

Domnul Jean rămase tăcut o clipă, cu ochii ţintiţi în zare ca şi cum ar fi voit să citească viitorul.-

— Natalis. îmi zise el atunci pe un ton straniu, ai observat cît de prost sint rinduite lucrurile, în lumea asta. Mama a devenit germană prin căsătoria ei, şi eu. voi rămînc german, chiar dacă m-a.ş căsători cu o franceză !

Aceasta a fost singura aluzie la planul de care Irma mi-a vorbit vag în cursul dimineţii. Totuşi, fiindcă domnul Jean nu pomeni nimic mai mult, am crezut cu cale să nu stărui. Trebuie să fii discret cu persoanele care îţi arată prietenie. Cind domnul Keller va socoti de cuviinţă să-mi vorbească de

proiectele lui voi şti să-l ascult cu bunăvoinţă, şi să-i dau un sfat, bineînţeles în limita mijloacelor mele.

Plimbarea îşi urmă cursul ei. Am vorbit de diferite lucruri şi în special de acelea care mă priveau. Am trebuit să mai povestesc cîteva din isprăvile melc în America. Domnul Jcan lăudă mult sprijinul pe care Franţa l-a dat americanilor pentru ca aceştia să-şi poată cuceri libertatea. Dînsul invidia soarta compatrioţilor noştri, mici sau mari, şi care îşi jertfiseră viaţa în serviciul acestei cauze drepte. Fireşte, că dacă domnul Keller s-ar fi găsit în aceeaşi situaţie, n-ar fi stat o clipă pe gînduri. S-ar fi înrolat printre soldaţii contelui de Roci imbeau şi s-ar fi luptat cu bărbăţie ca să smulgă America de sub stăpînirea engleză.

Şi numai după felul cum rosti cuvintele acestea cu o voce care vibra şi care-mi mergea drept la . inimă, pot să afirm că domnul Jcan şi-ar fi făcut cu destoinicie datoria. Dar nu prea eşti stăpîn pe viaţa ta. Cite lucruri măreţe n-ai putea face în viaţă şi pe care nu le săvîrşeşti niciodată. în sfîrşit acesta este destinul şi trebuie să te închini în faţa lui.

Ne-am înapoiat pe urmă în oraş. Casele străluceau în bătaia soarelui. Acoperişurile lor roşii de ţiglă, care se zăreau printre copaci, străluceau şi ele asemenea unor flori în mijlocul verdeţii. Deodată domnul Jcan îmi zise :

— Diseară, după-masă, cu şi mama avem o vizită de făcut.

— N-aş vrea să vă incomodez ! i-am răspuns. Voi rămîne cu sora mea.

— Nu, dimpotrivă Natalis, te-aş ruga chiar sa vii cu noi.

— Cum doreşti, domnule Jean.

— Trebuie să facem o vizită la nişte compatrioţi de-ai d-tale, domnul şi domnişoara de Lauranay, care stau de multă vreme la Belzingen, o să le facă plăcere văzîndu-te, de vreme ce vii din ţara lor ; în afară de asta ţin mult să faci cunoştinţă cu ci.

— Cum pofteşti, i-am răspuns.

Am priceput că domnul Jean voia să mă facă să cunosc mai de-aproape familia lui. Mă întrebam însă dacii nu cumva căsătoria aceasta nu va împiedica planul pe care il nutrea de a sc înapoia în Franţa. Oare căsătoria aceasta nu va crea o legătură care va înlănţui şi mai mult pe doamna Keller şi pe fiul ei de Germania în cazul că domnul şi domnişoara de Lauranay aveau intenţia să rămînă într-însa ? În privinţa aceasta aveam să aflu în curind amănunte noi.

Am ajuns acum în faţa celor dinţii case ale oraşu-lui. Pe cînd domnul Jean se îndreptă spre strada principală, am auzit în depărtare un zgomot de tobe.

Pe vremea aceea se afla la Belzingen un regiment de infanterie, comandat de colonelul von Grawert. Am aflat mai tîrziu că regimentul acesta era aici în garnizoană de vreo citeva luni. După toate probabilităţile, în urma dislocărilor de trupe, regimentul acesta trebuia să plece în curind să se unească cu grosul armatei prusace care se afla spre vest.

Unui soldat îi place întotdea .na să privească pe fraţii lui de arme, chiar cînd aceştia sînt străini. Vrei să vezi felul cum se prezintă, într-un cuvînt e o chestie de meserie. începind de la şnururile bocancilor pînâ la capelă, cercetezi cu deamănuntul

uniforma lor şi ii priveşti cum defilează, ceea ce nu e lipsit de interes.

M-am oprit aşa dar şi tot astfel domnul Jean.

Gorniştii cintau un marş prusac.

în spatele muzicii, patru companii mergeau în pas de defilare. Am înţeles imediat câ batalionul . acesta executa un simplu marş şi nu se pregătea încă să părăsească oraşul.

Eu şi domnul Jean, ne-am dat la o parte ca să lăsăm drumul liber soldaţilor. Gorniştii ajunseseră în dreptul nostru, cînd am simţit deodată braţul domnului Keller care mă stringea cu putere, ca şi cum ar fi voit să mă silească să râm în pe loc.

M-am uitat la el şi l-am întrebat :

— Ce este ?

— Nimic.

La început domnul Jean pălise. Acum insă se împurpurase la faţă. Am crezut că i se făcuse rău. dar privindu-l cu băgare de seamă am constatat că m-am înşelat.

Privirea lui era aţintită acum asuprii unui locotenent care mergea în fruntea primei companii.

Locotenentul era unul din aceşti ofiţeri germani cum se vedeau atîţia pe-atunci şi cum se mai văd şi azi. Era un tînăr destul de chipeş, de-un blond roşcat, cu ochii albaştri şi cu o înfăţişare mindră. Cu toate pretenţiile lui de eleganţii părea destul de vulgar. în ce mă priveşte, ofiţerul acesta îmi inspira un sentiment de antipatie şi chiar de repulsie.

Fără îndoială câ aceleaşi sentimente le inspirase şi domnului Jean. Arn observat de-asemenea că nici ofiţerul nu părea însufleţit do sentimente mai bune faţă de domnul Kellcr. Privirea pe care i-o aruncase era departe de a fi binevoitoare.

Amindoi nu mai erau acum decit la vreo ciţiva paşi unul de altul. Tinărul ofiţer dădu dispreţuitor din umeri iar domnul Jean îmi strînse cu putere mina. O clipă, am crezut că se va repezi asupra locotenentului ; cu toate astea reuşi să se stăpinoască.

Nu mai încăpea îndoială că exista o ură adincă intre aceşti doi oameni. Nu cunoşteam pricina acestei uri pe care am aflat-o mai tirziu.

În cele din urmei compania trecu şi apoi întregul batalion pe care l-am pierdut în curînd din vedere.

Domnul Jean nu rostise nici un cuvint. Se uita, fără să se clintească, la soldaţii care se depărtau. Părea ţintuit, nu altceva. Şi el rămase astfel nemişcat pină ce zgomotul tobelor şi al goarnelor se pierdu în depărtare.

Atunci, intorcindu-se spre mine, îmi zise :

— Şi acum, Natalis, să ne apucăm de carto.

Spunînd acestea ne-am întors acasă.

VI

Aveam un învăţător bun. Nu ştiam dacă o să-i pot face onoare. Să înveţi să citeşti la treizeci şi unu de ani. nu e un lucru tocmai uşor. Trebuie să ai un creier de copil, ceara aceasta moale pe care se întipăreşte orice, fără să fie nevoie pentru asta do prea multă bătaie de cap. În schimb creierul meu nu prea era maleabil.

Cu toate astea m-am pus cu nădejde pe muncă. În ziua aceea am învăţat toate vocalele. Domnul Jean a dat dovadîi de multă răbdare pentru care îi sînt recunoscător. Mai mult ca să-mi întipărească în minte literele m-a făcut să le scriu cu creionul în repetate rînduri. în chipul acesta am învăţat să le citesc şi să le scriu totodată. Recomand procedeul

acesta bătrînilor şcolari de virsta mea.

Silinţa şi atenţia ny mi-au lipsit*. M-aş fi încă-păţînat chiar să învăţ pînă seara tirziu, dacă ser-vitoarea nu m-ar fi înştiinţat, pe la ora şapte, că masa era gata. M-am dus imediat în odăiţa mea situată lingă aceea a surorii mole, m-am spălat pe mîini şi apoi am intrat în sufragerie.

Cina n-a durat decît o jumătate de oră. Deoarece trebuia să mergem ceva mai tirziu la domnul de Lauranay, am cerut voie să aştept afară, ceea ce mi s-a îngăduit. Mi-am scos pipa din buzunar şi după ce mi-am umplut-o, am aprins-o şi am fumat în linişte.

Pe urmă am intrat din nou în casă. Doamna Keller şi fiul ei erau îmbrăcaţi şi mă aşteptau. Irma, avînd treabă acasă n-a mers cu noi. Am ieşit aşadar citeşi trei. Doamna Keller îmi oferi braţul pe care i l-am dat poate cu stîngăcio. deşi mă simţeam foărte mîndru şi mulţumit totodată de onoarea pe care mi-o făcea femeia aceasta cumsecade.

N-am avut mult de mers. Domnul do Lauranay stătea la capătul străzii. Avea o casă frumoasă şi atrăgătoare, cu nişte flori în faţă şi cu o grădină mare în dos, umbrită de nişte ulmi uriaşi. Locuinţa aceasta dovedea că stăpînul ei, domnul de Lauranay, stătea într-adevăr foarte bine.

în clipa în care am intrat, doamna Keller mi-a spus că domnişoarea Martha nu era fata domnului de Lauranay, ci nepoata lui. N-am rămas deci surprins de diferenţa lor de virstă.

Domnul de Lauranay avea pe-atunci şaptezeci de ani. Era un bărbat inalt, pe care virsta nu-l înco-voiase încă. Pârul lui mai mult cărunt dccît alb, încadra o' figură frumoasă şi nobila. Ochii lui te priveau cu blîndeţe. Apucăturile-i trădau numai decît pe omul de rasă. În sfîrşit, era un bătrin foarte

simpatic.

Particula „de« care se afla înaintea numelui său, dovedea numai că făcea parte din clasa aceasta, intermediară între nobleţe şi burghezie şi care n-a dispreţuit industria sau comerţul, ceea ce merită toate laudele. Dacă domnul de Lauranay nu s-a ocupat personal cu afacerile, în schimb, s-au ocupat bunicul şi tatăl lui. Faptul că moştenise o situaţie bună, se datora deci părinţilor lui..

Familia de Lauranay era lorenă de origine şi de religie protestantă, ca aceea a domnului Keller. Totuşi, dacă strămoşii lui trebuiseră să părăsească pămintul francez, după revocarea edictului din Nantes, nu plecaseră cu intenţia do a rămine mereu în străinătate. De aceea, de îndată ce ideile liberalo şi-au făcut iarăşi loc în Franţa, strămoşii domnului de Lauranay s-au stabilit din nou în Franţa.

Cit despre domnul do Lauranay, dacă stătea la Belzingen, o că moştenise de la un unchi citeva proprietăţi, pe care trebuia să le valorifice. Negreşit că ar fi preferat să le vîndă şi să so întoarcă apoi în Lorena. Din nefericire nu i s-a ivit ocazia. Domnul Keller, tatăl domnului Jean, însărcinat cu interesele domnului de Lauranay, nu găsise dccît cumpărători care ofereau preţuri derizorii. De aceea, în loc să-şi vîndă bunurile în condiţii proaste, domnul de Lauranay preferă să le păstreze.

în urma legăturilor de afaceri intre domnul Keller şi domnul de Lauranav, se stabiliră în curind legături de prietenie intre cele două familii. Legăturile acestea dâinuiau de vreo douăzeci do ani, şi nici un nor n-a întunecat vreodată intimitatea aceasta bazată pe asemănare perfectă de gusturi şi de obiceiuri.

Domnul do Lauranay rămăsese văduv încă de

tînăr. Din căsătoria lui avusese un fiu pe care familia Kellcr il cunoscuse foarte puţin. însurat în Franţa, fiul acesta nu venea decit foarte rar la Bel- zingen. în schimb, tatăl lui se ducea să-l vadă în fiecare an, ceea ce procura domnului de Lauranay, plăcerea de a petrece citeva luni în ţara lui.

Domnul de Lauranay fiul, avu o copilă a cărei naştere costă viaţa mamei sale. El însuşi foarte îndurerat de pierderea nevestei lui, muri în curind. Fata lui de abia dacă îl cunoscu. deoarece nu avu decît cinci ani la moartea tatălui ei. Nu-i mai rămăsese acum decît bunicul ei.

Acesta se purtă foarte bine cu mica orfană, pe care, o luă cu el în Germania ocupîndu-se de aproape de educaţia ei. Trebuie să spunem insă că în împrejurarea actuală, domnul de Lauranay fusese ajutat mult de doamna Keller, care prinsese o dragoste nespusă faţă de fetiţa aceasta, pe caro o îngriji ca o adevărată mamă. Este de prisos să stăruiesc asupra plăcerii pe care i-o procură domnului de Lauranay. prietenia şi devotamentul doamnei Keller.

Sora mea, Irma, ajuta de asemenea din tot sufletul pe stăpîna ei, în opera aceasta de binefacere.
De cîte ori n-a legănat-o Irma pe domnişoara de Lauranay şi aceasta nu numai cu aprobarea, ci şi cu mulţumirile bunicului. în sfîrşit, copila deveni o fată încintătoare, pe care o priveam acum cu multă discreţie, de altfel, ca să n-o stingheresc.

Domnişoara de Lauranay se născuse în 1772. Avea aşadar acum, douăzeci şi doi de ani. Era destul de înaltă, blondă, cu nişte ochi albaştri închişi, cu trăsături fine, foarte graţioasă, şi nu semăna deloc cu femeile pe care le văzusem pînă atunci la Bel- zingen. Admiram figura ci blondă şi serioasă, care respiri» cu toate acestea, fericirea. Poseda cîteva talente tot atît

de plăcute pentru ea, cit şi pentru alţii. Cinta frumos la clavir, deşi spunea că nu prea ştie bine. De asemenea mai avea şi un talent frumos la pictură.

Nimeni nu se va mira deci că domnul Jean Kel- ler se îndrăgostise de (Japtura aceasta frumoasă, nici că domnişoara de Lauranay observase imediat calităţile acestui tinăr. în acelaşi timp, nimeni nu se va mira că cele două familii vedeau cu bucurie că, intimitatea celor doi tineri, crescuţi împreună, se schimbase cu timpul intr-un sentiment de dragoste. Dacă în schimb tinerii nu se căsătoriseră încă, faptul se datora unui exces de delicateţe din partea domnului Jean, delicateţe pe care o vor înţelege toţi oamenii de suflet.

într-adevăr, cred că n-aţi uitat, că situaţia familiei Keller era destul de compromisă. Domnul Jean ar fi voit ca procesul lui, de cure depindea întregu-i viitor, să se fi terminat cu bine, mai înainte de a se căsători. Dacă îl cîştiga, cu atît mai bine, deoarece ar fi putut aduce logodnicei lui o

oarecare stare. Dacă pierdea procesul, domnul Jean ar fi rămas sărac. Negreşit, domnişoara Martha era bogată şi trebuia sîi moştenească o avere frumoasă după moartea bunicului ci. Ei bine, domnul Jean nu voia să se atingă de banii logodnicei lui. După mine, sentimentul acesta nu putea decit să-l onoreze.

Cu toate astea, în curind domnul Jean fusese pus în situaţia de a lua o hotărire. Convenienţele de familie erau întrunite în căsătoria aceasta, aceeaşi religie şi aceeaşi origine. Dacă tinerii soţi s-ar fi stabilit în Franţa, de ce oare copiii lor n-ar fi fost naturalizaţi francezi ? În sfirşit, nu exista nici o piedică.

De aceea o hotărire era necesară, şi încă una grabnică, deoarece starea aceasta de lucruri putea

autoriza într-o anumită măsură, asiduităţile unui rival.

Nu că domnul Jean ^r fi avut motive să fie gelos ! Şi cum ar fi putut fi, de vreme ce n-avea decit să spună o vorbă pentru ca domnişoara de Lauranay să devină soţia lui.

Dar dacă nu era gelos, în schimb era foarte supărat şi pe drept, împotrivii tînărului ofiţer pe care l-am întîlnit în fruntea companiei sale, pe drumul de la Belzingen.

într-adevăr, de vreo cîteva luni, locotenentul Franiz von Grawcrt, observase pe domnişoara Martha de Lauranay. Făcînd parte dintr-o familie bogată şi influentă, ofiţerul nu se îndoia că fata va fi foarte onorată de atenţia lui.

Cu toate astea, Frantz, plictisea mult pe domnişoara Martha. O urmărea cu încăpăţînare pe stradă, incit dînsa refuza chiar sâ mai iasă din casă, ex- ceptind cazurile cind era nevoită.

Domnul Jean ştia toate astea. în mai multe rinduri fusese cit pe aici să dea o lecţie de bunăvoinţă ofiţerului care frecventa societatea bună din Belzingen. Dar numai faptul de a vedea numele domnişoarei Mart ha amestecat în afacerea aceasta, îl oprea să ia vreo măsură. Cind dinsa va fi nevasta lui, va şti să pună ia respect pe domnul de Grawert. Pînă atunci insă, trebuia să simuleze că nu ştia nimic. Deocamdată, era mai bine să evite un scandal de pe urma căruia ar fi suferit în primul rind, domnişoara Martha.

în răstimpul acesta, trecuseră cel mult trei săptămîni de-atunci, locotenentul Frantz ceruse mîna domnişoarei Martha de Lauranay. Tatăl ofiţerului,

colonelul de Grawert, se prezentase domnului de Lauranay, expunindu-i averea şi viitorul frumos cc-l aştepta pe fiul său. Era un bărbat aspru, obişnuit numai să comande, neadmiţînd nici o şovăire, nici un refuz, în sfirşit, un adevărat prusac, în toată accepţia cuvîntului.

Domnul de Lauranay mulţumi colonelului von Grawert, spunîndu-i că e foarte onorat de cererea lui, dar că mîna fiicei lui fiind promisă, această căsătorie era cu neputinţă.

Colonelul, care fusese refuzat într-un chip foarte politicos, se retrase înciudat de nereuşita lui. Locotenentul Frantz fu nespus de mîniat. Ştia că Jean Keller, german ca şi el, era primit în casa domnului de Lauranay, într-o calitate care lui îi era refuzată. De aici se născu o ură şi o dorinţă de răz

bunare, care nu aşteptă, fără îndoială, dccît ocazia de a se manifesta.

Totuşi, tînărul ofiţer, fie dintr-un sentiment de gelozie, fie dintr-un sentiment da mînie, nu înţelese să lase pe domnişoara Martha în pace. De aceea, tînăra fată, se hotărîse nu numai să nu iasă niciodată singură, aşa cum ingăduiesc obiceiurile germane, dar nici măcar cu bunicul ci. sau cu doamna Keller, sau chiar cu sora mea.

Iată ceea ce am aflat de abia mai tîrziu ; cu toate astea, am preferat să v-o spun numaidecît.

în ce priveşte primirea care mi s-a făcut în familia domnului de Lauranay, a fost cum nu se poate mai frumoasă şi mai cordială.

— Fratele Irmei este şi prietenul nostru, îmi zise domnişoara Martha, şi sint fericită că pot să-i strîng mina.

Mă credeţi că n-am ştiut ce să-î răspund ? în- tr-adevăr, dacă am fost prost vreodată, atunci am fost cu siguranţă în clipa aceea. Năucit, neştiind ce să spun, am tăcut... -Şi mina asta întinsă cu atîta bunăvoinţă... În sfîrşit, am luat-o şi am strins-o uşor de teamă să n-o fring. Ce vreţi ? eram un biet sergent major.

Pe urmă ne-am dus în grădină de ne-am plimbat. •Convorbirea m-a făcut să mă simt mai în largul meu. S-a vorbit de Franţa. Domnul de Lauranay m-a întrebat de evenimentele care se pregăteau. Se temea ca ele să su fie de natură să creeze multe neplăceri compatrioţilor lui stabiliţi în Germania. Se întreba chiar dacă n-ar face mai bine să plece • din Belzingen, spre a se fixa în ţara lui, în Lorena.

— Ai de gînd să pleci ? îl întrebă repede domnul Keller.

— Cred, dragul meu, că vom fi nevoiţi în curînd, răspunse domnul de Lauranay.

— Şi n-am vrea să plecăm singuri, adăugă domnişoara Martha. Cît timp durează concediul d-tale, domnule Delpierre ?

— Două luni, domnişoară.

— Ei, dragă Jean, reluă ea, oare domnul Delpierre, nu vei asista înainte de a pleca la căsătoria noastră ?...

— Vezi că... Martha...

Domnul Jean nu ştia ce să răspundă. Raţiunea era în luptă cu inima lui.

— Domnişoară, am zis, aş fi intr-adevăr prea fericit...

— Dragul meu. reluă ca, îndreptindu-se spre Jean. nu vrei să prîcinuieşti fericirea domnului Na- talis Delpierre ?

— Ba da, draga mea Martha, răspunse domnul Jean, care nu putu să spună mai mult. Pentru mine insă, răspunsul lui era suficient.

Pe cînd no pregăteam să ne retragem cîteşi trei, căci era tirziu :

— Draga mea, zise doamna Keller îmbrăţişînd foarte emoţionată pe Martha. Vei fi fericită !... E demn de tine !

— Ştiu, de vreme ce e fiul d-tale ! răspunse domnişoara de Lauranay.

Ne-am întors acasă. Irma ne aştepta. Doamna Keller îi zise că totul se rînduise şi că trebuiau doar să fixeze ziua în care să se serbeze căsătoria.

Pe urmă, ne-am dus să ne culcăm. Dacă vreodată am petrecut în viaţă o noapte bună, în ciuda vocalelor care mă urmăreau în vis, apoi să ştiţi că era noaptea în care am dormit în casa doamnei Keller.

VII

A doua zi, nu m-am trezit dccît foarte tîrziu. Trebuia să fi fost cel puţin şapte. M-am îmbrăcat repede ca să-mi fac lecţia.

Pe cînd coboram ultimele trepte ale scării, am întîlnit pe sora mea.

— Tocmai mă pregăteam să te scol.

— Da, am dormit cam mult ; ce vrei, eram obosit.

— Nu, Natalis, e de abia şapte. Dar a venit cineva care vrea să te vadă.

— Cineva ?

— Da... un agent !

— Un agent ? Ei, drace ’ nu prea îmi plac vizitatorii aceştia. Ce o fi vrind cu mine ? însăşi sora mea nu prea părea liniştită.

Aproape în aceeaşi clipă îşi făcu apariţia şi domnul Jean.

— E un agent de poliţie ! îmi zise el. Bagă de scamă, Natalis, să nu-i spui nimic care să te poată compromite.

— Atît mi-ar trebui, ca să ştie că sînt militar ! am răspuns.

— Nu cred să ştie., .să-i spui că ai venit la Belzingen ca să vezi pe sora d-tale, şi nimic mai mult.

De altfel acesta era şi adevărul şi mi-am îngăduit să fiu foarte rezervat. . .

Am ajuns în pragul uşii. Acolo l-am zărit pe agent, un bărbat pocit, cu picioarele strîmbe, – o figură de beţivan, în sfîrşit.

Domnul Jean îl întrebă pe nemţeşte ce voia.

— Aveţi aici un călător care a sosit ieri la Belzingen.

— Da. Ei şi ?

— Directorul poliţiei vrea să-l vadă şi ca atare oaspetele d-voastră trebuie să se prezinte rteîntîrziat.

— Foarte bine, se va prezenta.

Domnul Jean mi-a tradus acest crîmpei de conversaţie. Nu era măcar o invitaţie ci un ordin. Trebuiam aşadar să mă execut.

Agentul plecase, ceea ce-mi convenea, fiindcă nu-mi era deloc plăcut să trec pe străzile oraşului în tovărăşia acestui poliţist grosolan. Voi afla de altminteri unde stă directorul poliţiei.

— Ce fel de om e directorul ? l-am întrebat pe domnul Jean.

— E un om care are o oarecare inteligenţă. Trebuie să te fereşti de el, Natalis. Se numeşte Kalkreuth. Individul acesta n-a căutat decît să ne pricinuiască neplăceri, fiindcă, spune el, ne ocupăm prea mult de Franţa. De aceea îl ţinem la distanţă. Nu m-ar mira aflind că vrea să ne implice într-o. afacere urită. Prin urmare să fii foarte rezervat.

— De ce n-ai vrea să mă însoţeşti, domnule Jean ?

— Kalkreuth nu m-a chemat, şi e probabil că prezenţa mea nu i-ar face plăcere !

— Cel puţin îndrugă cîteva cuvinte franţuzeşti ?

— Vorbeşte chiar foarte bine. Dar nu uita. Natalis, să te gindeşti bine înainte de a răspunde şi să nu-i spui decît ceea ce e absolut necesar.

— Fii liniştit, domnule Jean.

Mi s-a arătat casa unde stătea Kalkreuth. Nu era departe şi am ajuns aproape numaidecît.

Agentul se afla la uşă, şi m-a introdus imediat în biroul directorului poliţiei.

Se vede că acest personaj voi să-mi zîmbească, deoarece rînji .sinistru. Apoi ca să mă invite să stau pe un scaun, făcu un gest care, în mintea lui, voia să

fie nespus de graţios.

în acelaşi timp, continuă să răsfoiască nişte hîrtii întinse pe masă.

Am profitat de clipa asta de distracţie ca să observ pe Kalkreuth. Era un bărbat înalt şi deşirat, îmbrăcat într-o tunică cu brandenburguri ; foarte slab, foarte osos, avea nişte picioare de o lungime neobişnuitei şi o figură bronzatii care părea murdară ; în afară de asta avea o gură uriaşă, dinţii galbeni, nasul turtit, frunteii brăzdată de cute, sprîcene stufoase şi doi ochi mici şi negri. Fusesem prevenit că trebuie să mă feresc de el. Recomandaţia aceasta era de prisos, finidcă numai prezenţa lui inspira neîncrederea.

După ce sfîrşi de morfolit hîrtiile, Kalkreuth îşi . înălţă privirile şi mi se adresă într-o franţuzească foarte curată. Dar, ca să-mi pot da timp de gîndit, m-am prefăcut că nu prea îl înţeleg. Am avut chiar grijă să-l fac să repete fiecare frază.

Iată, în definitiv, convorbirea avută între noi :

— Cum te cheamă ?

— Natalis Delpierre.

— Eşti francez ?

— Da, francez.

— Şi ce meserie ai ?

— Negustor.

— Negustor, negustor dar negustor de ce, ex-» plică-te.

— Sînt negustor de orice... Cumpăr lucruri de Ir. ţară pe care le revind apoi.

— Şi ai venit la Belzingen ?

— Da.

— Cu ce ocazie ?

— Ca să văd pe sora mea Irma Delpierre pe care n-am mai văzut-o de vreo treisprezece ani.

— Sora d-tale nu e franceza care e în serviciul familiei Keller ?

— Exact.

Urmă o mică pauză.

— Va să zică, reluă Kalkreuth, călătoria d-tale în Germania nu are alt scop ?

— Nu.

— Şi cînd vei pleca ?...

— Voi relua drumul pe. care am venit.

— O să faci foarte bine. Şi cam cind crezi cavei pleca ?

— Atunci cînd voi crede de cuviinţă. Nu-lni în-chipui că în Prusia străinii n-au voie să călătorească.

— Poate că nu au voie 1

Kalkreuth spuninc! acestea mă fixă prelung. Fără: îndoială că răspunsurile mele ii păreau prea hotă-rîte. Dar supărarea lui nu dăinui prea mult.

— Bagă de seamă, mi-am zis. Omul acesta pare destul de viclean şi cred că, intenţionează să-ţi joace o festă. Trebuie să te păzeşti.

După o pauză, Kalkreuth îşi reluă întrebările, pe un ton blind. Şi el mă întrebă :

— Cite zile ai făcut ca să vii din Franţa în Prusia ?

— Nouă zile.

— Şi pe unde ai luat-o ?

— Pe drumul cel mai scurt şi care, în acelaşi timp, c şi cel mai bun.

— Aş pute:i şti exact pe unde ai trecut ?

— Domnule, i-am zis atunci, pentru ce toate întrebările astea ?

— Domnule Delpierre, răspunse Kalkreuth pe un ton aspru, în Prusia avem obiceiul sâ interogăm pe străinii care vin să ne viziteze. E o formalitate poliţienească, de la care, cred că n-ai de gind să te sustragi ?

— Fie. Am trecut frontiera olandeză, străbă- tînd Brabantul, Westfalia, Luxemburgul, Saxa...

— Ai făcut atunci un înconjur foarte mare ?

— De ce ?

— Pentru că ai ajuns la Belzingen pe drumul Turingiei.

— Da, e adevărat.

Am înţeles acum că poliţistul aflase ceeace voia voia să ştie. Trebuia deci să fiu prevăzător.

— Ai putea să-mi spui la ce punct ai trecut graniţa franceză ?

— La Tournay.

— E ciudat

— De ce ciudat ?

— Pentru că ai fost semnalat că ai urinat drumul care trece pe la Zerbst.

— E foarte simplu, fiindcă am făcut un ocol.

Nu mai încăpea îndoială că am fost spionat şi după toate probabilităţile, de către hangiul de la Ecktvende. Se ştie că omul acesta mă văzuse sosind în vreme ce sora mea mă aştepta în faţa hanului. În definitiv, am înţeles limpede, poliţistul voia să mă încurce cu întrebările ca să afle ştiri din Franţa. Am stat deci în gardă.

Kalkrcuth reluă :

— Atunci n-ai întîlnit pe germani la Thion- ville ?

— Nu.

— Şi nu ştii nimic de generalul Dumouriez ?

— Nu-l cunosc.

Dar ce ştii de mişcarea trupelor franceze îngrămădite la graniţă ?

— Nu ştiu nimic.

De data asta figura lui Kalkrcuth se schimbă şi ei reluă cu o voce poruncitoare :

— Bagă de scamă, domnule Delpierre 1 zise el.

— De ce ?

— Momentul nu c prielnic străinilor ca să călătorească în Germania, mai ales cînd sint francezi şi nouă nu prcii ne plac străinii care vor să afle ce se petrece la noi...

— în schimb dumneavoastră vreţi să aflaţi ce se petrece la vecini ! Eu nu sînt spion, domnule.

— O doresc pentru d-ta, răspunse Kalkrcuth pe un ton ameninţător. Te voi supraveghea. Eşti francez şi ai şi vizitat o casă franceză aceea a domnului de Lauranay. Eşti găzduit la familia Kcllcr care a păstrat legături cu Franţa. Nu trebuie mai mult, în împrejurările de faţă, pentru ca să fii suspect.

— Ce, n-aveam voie să vin la Belzingen ?

— Ba da.

— Germania şi Franţa sínt în stare de război ?

— Nu încă. Dar mi se parc, domnule Delpiorre că d-ta ai ochi buni.

— Da, foarte buni.

— Ei bine, te-aş sfătui să nu prea te slujeşti de ei.

— De ce ?

— Pentru că atunic. cind priveşti, vezi, şi cind vezi, te simţi ispitit să povesteşti şi altora ceea ce ai văzut !

— Pentru a doua oară îţi repet, domnul meu, că nu sínt spion.

— Şi pentru a doua oară iţi repet şi cu CÎÎ asta e şi dorinţa mea, altminteri...

— Altminteri ce ?

— Vom fi nevoîţi să avem gr jă de persoana d-tale pentru un timp anumit, internindu-te undeva.

După ce rosti ameninţarea aceasta Kalkreuth îmi făcu semn că pot să plec. De data asta nu-mi mai întinse mina şi-mi arătă pumnul.

Neavînd de loc intenţia să rănim în biroul lui, am făcut stingă împrejur cu un gest miiităresc care nu cred să fi scăpat din vedere poliţistului.

După aceea m-am întors acasă la doamna Keller. Eram prevenit acum că sínt pus sub urmărire.

Domnul Jean mă aştepta. I-am povestit amănunţit tot ‘ceea ce s-a petrecut între mine şi domnul Kalkreuth, ncorniţjnd ameninţările acestuia din urmă.

— Nu mă miră de loc, răspunse cl şi n-ai terminat încă cu poliţia prusacă. Mă tem că viitorul, o să-ţi rezerve atit d-tale cit şi nouă, multe neplăceri.

VIII

în răstimpul acesta îmi petreceam zilele în chipul cel mai plăcut, lucrind şi făoind plimbări. Tî- nărul meu profesor, puica constata progresele pe care le

făceam. învăţasem vocalele şi mă munceam acum cu consoanele. Erau unele cari îmi pricinuiau multă bătaie de cap, în special ultimele. În sfîrşit, mergea încet dar ceea ce prindeam nu mai uitam, în curind am reuşit să impreun literele ca să alcătuiesc cuvinte. Domnul Jean îmi spunea că aveam dispoziţii la învăţătură...

Nu mai ştiam nimic despre Kalkreuth, ne mai primind nici un ordin să mă prezint la biroul lui. Cu toate astea sint sigur că eram spionaţi şi în special eu, deşi felul meu de viaţă nu dădea nimic de bănuit. Mi-am închipuit deci, că voi scăpa numai cu ameninţarea poliţistului şi că el nu mă va aresta sau expulza vre-odată din ţară.

După o săptămină de la sosirea mea, domnul Jean trebui să plece la Berlin pentru procesul lui. Domnul Keller ardea de nerăbdare să vadă procesul terminat, din pricina relaţiilor încordate dintre Franţa şi Germania.

5’e întreba cum va fi primit şi dacă se va fixa, cel puţin acum data procesului ? Se temea însă că judecata va fi din nou amînată.

În timpul lipsei domnului Jean, după sfiitul Irmei, m-am apucat să observ atitudinea locotenentului Frantz von Grawert. De altminteri, fiindcă domnişoara Martha nu părăsise dccît o singură dată casa ca să meargă la biserică, nu avu prilejul să se intîlnească cu ofiţerul prusac. în schimb acesta trecu în mai multe rînduri prin faţa * casei domnului Lauranay, cînd pe jos, cind călare, pe un cal foarte frumos, e drept. Dar fiindcă poarta era închisă veşnic şi tot astfel uşile şi ferestrele, vă puteţi închipui minia lui. Datorită felului acesta de a se purta al ofiţerului se impunea deci grăbirea căsătoriei.

Şi chiar de aceea domnul Jean voia să se ducă pentru ultima dată la Berlin. Rămase aşadar hotărî t că orice s-ar întimpla, cei ătoria va fi fixată de îndată ce tinărul Keller se va înapoia la Bel- zingen.

Domnul Jean plecase la 13 iunie. Nu trebuia să se întoarcă decît la 21. în răstimpul acesta învăţam de zor. Doamna Keller înlocuise pe fiul ei şi îmi dădea ea însăşi lecţii cu o răbdare demnă de admirat. Vă puteţi închipui şi d-voastră cu cită nerăbdare il aşteptam pe domnul Jean. într-adevăr aveam şi de ce din pricina evenimentelor pe care le voi expune – fărfi să fac vreo apreciere asupra lor, căci mărturisesc cinstit cind o vorba de politică, nu mă pricep de fel.

Emigranţii francezi s-au refugiat la Coblentz, în. anul 90. În 91, după ce acceptase constituţia, regele Ludovic al XVI-lea notificase acceptarea aceasta puterilor străine. Anglia, Austria şi Prusia protestară atunci spun inel că intenţiile lor erau amicale. Dar cine se putea încrede în vorbele lor ? Emigraţii în schimb, formau cadre .şi nu mai conteneau cu îndemnurile la război. Deşi regele le dăduse ordinul sâ se întoarcă în Franţa, emigranţii nu-şi intrerupeau pregătirile. Cu toate Ccă adunarea legislativă somase pe electorii din Frères, Ma- yenţa şi alţi principi ai imperiului să împrăştie aceste îngrămădiri de la frontieră, ele nici nu se gîndeau la aşa ceva. Şi atunci s-au organizat trei armate la ¿st în 'aşa fel incit să-şi poată da mina.

Contele de Rochambeau, fostul meu general se duse sîî ia în Flandra, comandamentul armatei de la Nord, Lafayette al armatei din centru, la Metz, .şi Luckner, comanda armatei din Alsacia, – în • total vreo două sute de mii de oameni bine înarmaţi. Cît despre emigranţi, de ce ar fi renunţat la planurile lor şi ar li dat ascult arc somaţiilor regelui, de vreme ce

Leopold de Austria se pregătea să le vină în ajutor ?

Aceasta era starea de lucruri în 91. Iată acum situaţiei din 92.

În Franţa, Iacobinii avînd pe Robespierre în frunte se rostiseră pe faţă împotriva războiului. Cordelierii ii sprijineau, temindu-se de o dictatură militară. Dimpotrivă Girondinii, prin glasurile lui Louret şi Brissot, cereau războiul cu orice preţ ca să silească astfel pe rege să-şi dezvăluie intenţiile.

Atunci apăru Dumouriez, care fu chemat în grabă ca să-şi pună geniul militar şi politic în serviciul ţării. El primi şi alcătui numaidecît un plan de luptă : război ofensiv şi defensiv totodată. Cu el, era sigur, că lucrurile nu vor tergiversa.

Pînă atunci însă Germania nu se mişcase de loc. Trupele ei nu ameninţau graniţa franceză şi ea repetă necontenit că un război ar pricinui un mare rău Europei.

În răstimpul acesta Leopold de Austria muri. Toţi se întrebau nedumeriţi ce va face succesorul lui ? Va fi partizan al păcii ? Nu, fiindcă la Viena apăru o notă care cerea restabilirea monarhiei pe bazele declaraţiei regale din 89.

După cum işi poate închipui oricine, Franţa nu putea admite o asemenea situaţie care depăşea orice margine. Nota asta produse o vîlvâ nespusă în toată ţara. Ludovic al XVI-lea trebui să propună adunării naţionale s;i declare război lui Francisc I, regele Ungariei .şi al Boemiei. Propunerea fu primită şi se hotărî ca Ungaria să fie atacată mai în- tîi în posesiunile ei din Belgia.

Biron cuprinse Quiévrain şi se speră chiar că nimic nu va opri avintul trupelor franceze, cind deodată la Mons, o panică modifică cu totul situaţia. Soldaţii după ce strigară că au fost trădaţi, mă-

celăriră pe ofiţerii Dillon şi Berthois.

Aflînd dezastrul acesta, Lafayette crezu cu cale să-şi oprească înaintarea la Giret.

Astfel stăteau lucrurile la sfirşitul lui Aprilie, mai înainte ca să fi părăsit Charleville. După cum se vede, Germania nu declarase pinfi atunci război Franţei.

La 13 iunie Dumotiriez a fost numit ministru de război. Am aflat numirea lui la Bclzingen, înainte ca domnul Jean să se fi întors de la Berlin. Ştirea aceasta era destul de gravă. Era uşor de prevăzut că evenimentele se vor schimba. Intr-adevăr, dacă Prusia păstrase pînă atunci o neutralitate desăvârşită, de aici încolo era de prevăzut că-şi va schim-

ba atitudinea. Se vorbea chiar de optzeci de mii de oameni care înaintau spre Coblentz.

în aceiaşi timp la Belzingen se răspîndi zvonul că ducele ce Brunswick, – un genera! care se bucura do o oarecare celebritate în Germania, va lua comanda acestor ostaşi bătrîni ai lui Frederic cel mare.

Ştirea aceasta mai înainte chiar de a fi fost confirmată, a produs o emoţie de nedescris. De altfel deplasările de trupe continuau mereu.

. Aş fi dat mult să văd pe colonelul von Gra- wert plecind la graniţă împreună cu fiul lui, fiindcă aşa col puţin am fi scăpat de ei. Din nefericire, regimentul pe care ii comanda tatăl lui Frantz nu primi nici un ordin de plecare, astfel că tînărul locotenent se plimbă ca şi mai înainte pe stradă şi în special în faţa casei domnului de Lauranay.

Cit despre mine, poziţia mea dădea de gîndit. Eram intr-un concediu în regulă, e drept, şi în- tr-o ţară care nu şi-a întrerupt încă relaţiile cu Franţa. Dar puteam eu oare să uit că făceam parte din regimentul Royal-Picardie şi că fraţii mei de arme se aflau în garnizoană la Charlcville, aproape do frontieră ?

Fireşte, dacă s-ar fi petrecut o ciocnire cu soldaţii lui Francisc de Austria sau ai lui Frederic Wilhelm de Prusia, regimentul meu ar fi fost în primele rînduri şi mi-ar fi părut foarte rău să nu iau parte la luptă.

Începeam deci să fiu îngrijorat. Totuşi păstram ascunsă în suflet îngrijorarea care mă năpădise, nevoind să mihnesc nici pe doamna Keller, nici pe sora mea. Mă simţeam în afară de asta foarte încurcat, deoarece nu ştiam ce hotărîre să iau.

în sfîrşit, în condiţiunile actuale, poziţia unui francez era mai mult decit dificila. De aceeaşi părere era şi sora mea în ceea ce privea situaţia ei. Fireşte că nu ar fi consimţit niciodată să se despartă de bună voie de doamna Koller. Dar cine ii spunea că nu se vor lua măsuri împotriva străinilor ? Şi dacă poliţistul Kalkreuth m-ar soma să părăsesc Belzingcn în douăzeci şi patru de orc ?

îşi poate închipui oricine îngrijorarea noastră. Nici situaţia domnului de Lauranay nu era mai bună. Dacă ar fi fost nevoit să părăsească Germania, să străbată o ţară care era în -război, cite neplăceri nu l-ar fi aşteptat pe el şi pe nepoata lui ? Şi căsătoria care nu se celebrase incă ! Putea ea oare să aibă loc la Belzingen ? Intr-adevăr situaţia era foarte încurcată.

• în răstimpul acosta zilnic treceau prin oraş trupe de infanterie şi cavalerie, în special uh- lani, şi tot aşa convoaie nesfirşite cu muniţii. Era o larmă continuă. între timp trupele făceau dese opriri în piaţa marc a oraşului unde beau diferite băuturi, vremea fiind foarte călduroasă.

Fireşte că nu puteam sta locului şi mă duceam şi eu în piaţă, indiferent do neplăcerea pe caro aşi fi pricinuit-o domnului Kalkreuth şi agenţ.ilor lui. De îndată ce auzeam goarnele, ieşeam în oraş, bi-neînţeles dacă eram liber. Spun, dacă eram liber, căci în cazul cînd doamna Keller îmi da lecţii# n-aş fi vrut pentru nimic în lume s-o părăsesc. Numai, în orele do recreaţie, plecam repede de acasă, urmăream trupele pină în piaţă unde le con-templam... deşi Kalkreuth îmi spusese să închid ochii ca să nu văd nimic.

în sfirşit dacă toată mişcarea asta mă interesa în calitatea mea de soldat şi de francez, nu ora mai puţin adevărat că-mi dădeam foarte bine seama că nu era de glumit şi că ostilităţile vor începe în cur în d.

La 21 iunie, domnul Jean se întoarse din călătoria lui de la Berlin. După cum ne temusem călătoria fusese de prisos ! Procesul era staţionar. Nu se putea prevede cînd şi cum se va sfîrşi. în orice caz era o situaţie din cele mai. neplăcute.

în privinţa celorlalte evenimente însă domnul Jean avea impresia, că în curind, Prusia va declara război Franţei.

IX

A doua zi şi în zilele următoare, m-am dus cu domnul Jean. după ştiri. Soarta trebuia să se hotărască peste opt zile. În zilele de 21, 22 şi 23, au trecut din nou diferite trupe la Belzingen şi chiar statul major al unui general pe care am aflat mai tîrziu că era contele Kaunitz. Masa aceasta de soldaţi se îndreptă spre Coblentz, unde aşteptau cmigranţii. Prusia care se aii ase cu Austria nu-.şi mai ascundea intenţia de a porni împotriva Franţei.

Nu mai încăpea îndoială că situaţia mea la Belzingen devenea din zi în zi mai rea. Evident că nici aceea a familiei Lauranay sau a surorii mele nu era mai bună în cazul că se declara războiul. A sta în Germania în condiţiile acestea era un adevărat pericol de care trebuia să scapi cu orice preţ. .

Vorbeam adesea de situaţia noastră cu Irma. Zadarnic, biata mea soră voia să-şi ascundă îngrijorarea. Teama de a fi despărţită de doamna Kcller o frăminta în fiece clipă. Să părăsească familia asta cumsecade ! Niciodată nu-şi închipuise că viitorul ii va hărăzi o asemenea nenorocire. Să părăsească aceste făpturi iubite, lingă care, spera să rămină toată viaţa, să-şi spună că nu le va mai revedea poate niciodată, în cazul că evenimentele ar fi luat o întorsătură rea, toate astea ii pricinuiau o mîhnirc adincă.

— Simt ca voi muri de durere Natalis, îmi spunea ea mereu.

— Te înţeleg, Irma, i-am răspuns, situaţia e grozavă, dar trebuie să încercăm tot ce ne va sta în putinţă ca să scăpăm cu bine. Oare n-am putea s-o convingem pe doamna Kcller să părăsească oraşul mai ales acum cind nu are nici un motiv de’ a mai ţine la ţinutul acesta ? Găsesc chiar că ar face bine să ia hotărirea asta, mai înainte ca lucrurile să devină ireparabile.

— Da, ar fi prudent, Natalis şi, totuşi doamna Keller nu va consimţi niciodată să plece fără domnul Jean.

— Şi de ce ar refuza dînsul să plece ? Cine îl reţine în Prusia ? Afacerile ? Le va putea rîndui şi mai tîrziu. Procesul ? Oare în împrejurările de faţă, nu va trebui să aştepte luni de zile pînă să se dea sentinţa ?

— Ai dreptate, Natalis.

De altfel, ceea ce mă îngrijorează, mai ales e că domnul Jean nu s-a căsătorit încă cu domnişoara Martha. Cine ştie ce piedici se vor ivi mai tîrziu. Dacă francezii vor fi expulzaţi din Germania, ceea ce este foarte posibil, domnul cle Lauranay şi nepoata lui vor fi nevpiţi sa plece în douăzeci şi patru de ore. Şi atunci cit de grea le va fi despărţirea ! Dimpotrivă, dacă se

6

face căsătoria, sau domnul Jean va pleca cu soţia lui în Franţa, sau dacă va fi nevoit să rămînâ la Eelzingen, va rămîne cu dinsa.

— Ai dreptate Natalis.

— În locul tău, Irma, aş sta de vorbă în privinţa asta cu doamna Kelier. Dinsa ar vorbi la rindul ei cu domnul Jean şi s-ar grăbi astfel căsătoria.

— Da, răspunse Irma, căsătoria trebuie să se facă neîntîrziat. Dealtfel domnişoara Martha nu se va opune de loc.

— Fireşte că nu se va opune. Şi apoi un bărbat, un bărbat ca domnul Jean, ce garanţie pentru dinsa ! Gîndeşte-te numai Irma, s-o vezi nevoită să plece singurii cu bunicul ei bătrîn, străbătînd Germania împresurată de trupe... Ce s-ar face ?... Trebuie să ia neîntîrziat o hotărîre şi să nu mai aştepte, altminteri totul va fi în zadar.

— Dar pe locotenentul acela il mai întîlneşti ? mă întrebă sora mea.

— Da, Irma, aproape zilnic. E o nenorocire că regimentul lui se află încă la Belzingen. Aş fi voit ca numai după plecarea lui să se fi celebrat cununia domnului Jean.

—r Ai dreptate.

— Mă tem că Frantz de-ndată ce va afla că domnişoara Martha s-a căsătorit, să nu facă vreo poznă. Domnul Jean nu e omul care să ierte şi atunci... În sfîrşit, nu sínt de loc liniştit.

— Nici ou nu sínt liniştita Natalis. Căsătoria trebuie făcută cit mai curînd, fiindcă mă tem de război.

— Vorbeşte aşa dar cu doamna Keller.

— Chiar azi voi vorbi.

Da, graba aceasta era perfect justificată şi poate chiar era prea tirziu.

Intr-adevăr, un eveniment urma să hotărască Prusia şi Austria să grăbească invazia. Era vorba de atentatul care s-a săvirşit la Paris, la 20 iunie şi care a fost imediat comunicat, bineînţeles intenţionat, de agenţii ceior douii puteri coalizate.

Aşa dar la 20 iunie, mulţimea condusă de Santere, după ce defilase în faţa camerei, se năpustise la Tuileries invadind palatul lui Ludovic al XVI-lea. Porţile fuseseră dărîmate cu topoarele şi se aduseseră chiar tunuri. Mulţimea era foarte agitată, în schimb regele prin singele lui rece şi mai ales datorită curajului său, scăpă împreună cu soţia, cu sora şi cu cei doi copii ai săi. Dar cu ce preţ ? De abia după ce consimţise să pună o bonetă roşie în cap !...

Fireşte că partizanii şi constituţionaliştii considerau actul acesta ca o crimă. Totuşi regele rămase rege. I se mai acordă încă anumite omagii. Dar cit timp ? Cei mai optimişti nu-i mai dădeau două luni de domnie după ameninţările şi insultele acestea ! Se ştie că aceştia, nu s-au înşelat, de vreme ce peste şase săptămini, la zece august, Ludovic al XVI-lea a fost gonit de la Tuileries, întemniţat şi apoi ghilotinat.

Dacă atentatul acesta a produs multă vîlvă la Paris şi în toată Franţa, cu greu îşi poate închipui cineva răsunetul pe care l-a avut în străinătate. La Coblentz în special, zarva a fost uriaşă, aşa că nu trebuie să vă surprindă că ecoul a pătruns pînă în colţişorul acesta al Prusiei unde ne aflam noi. Şi dacă emigranţii s-ar fi răsculat ajutaţi de imperialişti, s-ar fi iscat un război grozav

Aşa se credea şi la Paris, de aceea s-au luat măsuri energice spre a întîmpina orice neplăcere, organizîndu-se imediat apărarea. Patrioţii făcind răspunzători pe suveranii detronaţi de invazia care ameninţă Franţa, Comisia Adunării hotărî oa naţiunea întreagă să ia armele şi să acţioneze de la

sine, fără ca guvernul să mai intervină.

Şi pentru cuvintul acesta ce credeţi că a trebuit ?

O formulă solemnă, o declaraţie făcută de corpul legislativ : „Patria este în pericol !“.

Iată ceea ce am aflat după cîteva zile de la întoarcerea domnului Jean.

Ştirile acestea se propagaseră în dimineaţa zilei de 23 provocînd o agitaţie nespusă. în fiecare oră se putea afla că Prusia a răspuns Franţei prin- tr-o declaraţie de război. În toată ţara era o fră- mîntare obştească. Diferiţi curieri şi ştafete treceau prin goana mare în oraş. Necontenit se schimbau ordine între trupele care înaintau spre vest şi cele care veneau din răsăritul Germaniei. Pe de altă parte se spunea că imperialiştii bine organizaţi ameninţau graniţa. Din nefericire era adevărat.

Lucrurile acestea pricinuiră atît familiei Keller cît şi familiei Lauranay o îngrijorare adîncă şi pe drept. Cît despre mine, poziţia mea era din ce în ce mai grea. Toţi o simţeau, şi, dacă nu spuneam

nimic era ca să nu mai adaug alte neplăceri la acelea care frămîntau cele două familii.

în definitiv, nu mai era timp de pierdut. De vreme ce căsătoria era hotărîtă, trebuia celebrată fără întîrziere.

De comun acord a fost aleasă data de 29 iunie. Cele cîteva zile care ne mai despărţeau de celebrarea căsătoriei erau de ajuns pentru îndeplinirea formalităţilor, foarte simple pe vremea aceea. Căsătoria trebuia oficiată la catedrală în faţa martorilor aleşi de familiile Keller şi Lauranay. Unul din martori eram şi eu. Ce onoare pentru un sergent major !

S-a mai hotărît de asemenea ca celebrarea căsătoriei să se facă în mare taină şi în afară de martori, a căror prezenţă era de neapărată trebuinţă, căsătoria să rămînă un secret pentru toţi. în zilele acestea tulburi trebuia să eviţi cu orice preţ să atragi atenţia, altminteri Kelkreuth s-ar fi ocupat repede de noi.

în afară de asta, locotenentul Frantz fie de ciudă, fie dintr-un sentiment josnic de răzbunare, putea să se preteze uşor la cine ştie ce scandal care ar fi putut isca neplăceri ce trebuiau evitate cu orice preţ.

Cit despre pregătiri ele nu cereau cine ştie cit timp. Nunta trebuia să fie foarte simplă, fără serbări, avîndu-se în vedere împrejurările.

Pe de altă parte căsătoria trebuia celebrată repede fiindcă dintr-o clipă într-alta se puteau ivi tot felul de piedici.

Totuşi, cu toate precauţiunile luate, se vede că secretul n-a fost păstrat cum se cuvine.

Probabil că vecinii, o ! vecinii de provincie, se interesau de pregătirile celor două familii- Aveau impresia că se punea la cale ceva neobişnuit, de unde

şi curiozitatea lor.

în timp ce se petreceau toate astea, Kalkreuth ne supraveghea de aproape. Fără îndoială că agenţii lui se interesau de toate gesturile noastre.

Dar ceea ce era mai regretabil e că ştirea căsătoriei ajunsese la urechile locotenentulqi von Grawert.

Vestea aceasta rea mi-a comunicat-o sora mea Irma, care o aflase şi ea de la servitoarea doamnei Keller. Ciţiva ofiţeri din regimentul lui Frantz discutării în piaţă despre căsătoria domnului Jean.

Din întîmplare, servitoarea auzise discuţia pe care a repetat-o înnoi.

De altfel iată ce mi-a spus sora mea :

De îndată ce aflase că domnişoara de Lauranay se va mărita cu domnul Keller, locotenentul von Grawert, foarte miniat a spus camarazilor lui că, sub nici un motiv nu se va face căsătoria pe care ol de altminteri va şti s-o împiedice.

Speram câ domnul Jean nu va afla spusele locotenetului. Din nefericire s-a întîmplat tocmai contrariul. Foarte indignat, domnul Jean voia să se ducă numai dccit la locotenentul Frantz spre a-i cere socoteală. De abia am reuşit să-l liniştesc, deşi era îndoielnic ca un ofiţer să dea socoteală unui simplu burghez.

Tn cele din urmă am izbutit să-l fac pe domnul Jean să înţeleagă că demersul lui pripit, risca să-i compromită cu desăvirşire căsătoria.

Domnul Keller imi făgădui că nu va întreprinde nimic, că nu va mai da atenţie spuselor ofiţerului oricare ar fi ele şi că se va ocupa excesiv de pregătirile căsătoriei.

Ziua de 25 iunie se petrecu fără incidente. Nu mai aveam de aşteptat decît patru zile ale căror ceasuri şi minute le număram cu înfrigurare. Odată căsătoria celebrată se va hotărî şi chestiunea cea mare, –

plecarea din Belzingen.

Dar furtuna era de asupra capetelor noastre şi ea izbucni chiar în seara acelei zile. Ştirea grozavă sosi pe la ora nouă seara.

P-usia declarase război Franţei.

X

9

A fost o lovitură năprasnică, dar n-a fost singura, fiindcă după declararea războiului au urmat alte lovituri şi mai grozave încă. Dar să anticipăm şi să ne lăsăm în voia Providenţei, cum spune la noi preotul din amvon.

Războiul fusese aşa dar declarat Franţei, şi eu, francez, mă aflam în ţară inamică. Dacă prusacii ignorau că eram militar, în schimb situaţia asta în care mă aflam, îmi era nespus de penibilă. Datoria îmi comanda să părăsesc. Belzingen, fie în taină, fie în public, prin orice mijloc în sfîrşit şi să mă duc la regimentul meu. Faptul că eram în concediu şi că mai aveam încă şase săptămîni de libertate, nu trebuia să mă împiedice de la datorie. Regimentul Royal-Picardie se afla la Charleville, la cîteva leghii numai de frontiera franceză. Trebuia să ia parte la primele lupte, aşa că trebuiam să fiu la postul de onoare.

Dar ce se vor face sora mea, domnul de Lauranay şi domnişoara Martha ? Naţionalitatea lor nu le va pricinui oare cele mai mari încurcături . Germanii sînt aspri şi nu cunosc îndurarea, mai ales atunci cînd se dezlănţuiesc patimile

N-aş fi putut vedea fără îngrijorare pe Irma. pe domnişoara Martha şi pe bunicul ei aventurin du-se pe drumurile Germaniei în clipa cînd ţara aceasta era năpădită de trupe.

Nu era decit un singur lucru de făcut . şi anume ca toţi să plece odată cu mine, să profite imediat şi fără intîrziere de înapoierea mea în Fran ţa. Cu toţii se puteau bizui pe devotamentul meu Dacă domnul Jean ar fi mers cu noi aveam impresia că totul se va sfirşi cu bine.

întrebarea era însă dacă doamna Keller şi fiul ei vor accepta planul acesta, care îmi părea foarte simplu. Doamna Keller nu era oare franceză de origine şi tot astfel domnul Jean nu era şi el pe jumătate francez prin mama lui ? Nu se putea teme de o primire rea din partea cealaltă a Rinului. Părerea mea era aşa dar să nu ne mai amînăm plecarea. Eram la 2G iunie şi cununia urma să se oficieze la 29. Din ziua aceea nu mai aveam nici un motiv- să stăm în Prusia şi a' doua zi aveam tot interesul să plecăm. E drept că aceste trei zile de aşteptare îmi păreau lungi ca trei veacuri. A ! de ce oare domnul Jean nu era încă însurat cu domnişoara Martha 1

Da, dar căsătoria aceasta, pe care o doream cu toţii din adîncul sufletului... căsătoria asta între un german şi o franceză, era oare cu putinţă, acum cînd se declarase războiul între cele două state ?...

într-adevăr nu îndrăzneam să reflectez prea ! mult la situaţia asta, fiindcă îmi dădeam seama cît era de gravă. în prezent cele două familii evitau sâ vorbească de război. Simţeam ca o greutate care te copleşea !... Care va fi sfîrşitul ? Nu puteam bănui măcar cursul pe care îl vor lua evenimentele care nu depindeau de noi.

La 26 şi 27 iunie nu s-a petrecut nimic deosebit în afară de manevrele trupelor. Am observat insă că poliţia supraveghea cu mai multă activitate ca de obicei, casa doamnei Keller. în mai multe rin- duri am întîinit pe agentul lui Kalkreuth. Mă pri- vea cu

un aer atît de obraznic încît i-aş fi cîrpit bucuros o palmă, dacă nu mi-ar fi fost teamă să complic lucrurile. Supravegherea aceasta mă neliniştea, cu atît mai mult cu cît spionajul acesta se exercita în special asupra mea. Familia Keller era de asemenea foarte neliniştită.

Era vădit că domnişoara Martha vărsa multe lacrimi. Cît despre domnul Jean cu toate că suferea mult, se abţinea de a se plînge. Observam că devenea pe zi ce trece tot mai trist. în faţa noastră nu spunea nimic şi era foarte rezervat. Cînd se afla în prezenţa domnului de Lauranay părea obsedat de un gind pe care nu voia să-l spună şi cînd credeai că se va destăinui, buzele lui se închideau numaidecît.

La 28 iunie spre scară, eram cu toţii adunaţi în salonul domnului de Lauranav. Domnul Jean ne rugase să venim, deoarece voia, spunea el, să ne facă o comunicare ce nu putea fi amînată.

în salon, am vorbit tot felul de lucruri, dar conversaţia lîncezea. Parcă plutea un sentiment foarte penibil, sentimentul acela pe care îl simţeam cu toţii, după cum am observat, de la izbucnirea războiului.

într-adevăr declararea războiului accentuase şi mai mult încă deosebirea de rasă dintre francezi şi germani. în fond, am înţeles că domnul Jean simţea mai bine ca oricine deosebirea aceasta.

Deşi eram în ajunul căsătoriei, nimeni nu vorbea de ca. Şi totuşi, dacă nu s-ar fi produs vreo schimbare. Jean Keller trebuia să se cunune a doua zi la catedrală cu domnişoara Martha.

Pe cînd vorbeam astfel în salon, domnişoara de Lauranay se sculă deodată în picioare şi se apropie de domnul Jean care stătea retras intr-un ungher al salonului.

— Ce este ? îl întrebă ea cu o voce a cărei emoţie se silea în zadar s-o ascundă.

— O! Martha!... exclamă domnul Jean pe un ton care m-a impresionat adine. —

— Vorbeşte Jean, reluă Martha, vorbeşte, oricîtă durere mi-ar pricinui spusele tale.

Domnul Jean înălţă capul. Simţea că a fost pricepu mai înainte chiar de a fi vorbit.

De aş trăi o sută de ani, nu voi uita niciodată amănuntele acestei scene dureroase.

Domnul Jean stătea în picioare în faţa domnişoarei de Lauranay. La un moment dat îî luă mîna şi după o clipă de sforţare :

— Martha, zise el, atîta timp cit războiul nu era declarat între Germania şi Franţa, puteam să mă gîndesc la căsătoria noastră. Azi ţările noastre sînt în război şi nu mai îndrăznesc să te smulg din ţara ta şi să-ţi răpesc cetăţenia franceză... Nu mai am •dreptul... Aş avea remuşcări toată viaţa... înţelegi aşa dar... că nu ne putem căsători...

Sărmanul Jean !... de abia dacă putea vorbi.

— Martha, reluă el după o pauză, între noi va fi întotdeauna sînge, sîngele francez care curge în venele tale.

Doamna Keller nemişcată în fotoliul ei, cu ochii plecaţi, nu îndrăznea să se uite la fiul ei. Se vedea cît de colo că era gata să izbucnească în plîns.

Domnul de Lauranay îşi ascunsese fruntea în mîini în vreme ce Irma plîngea cu hohote.

— Aceea din neamul cărora fac parte, reluă domnul Jean. vor porni împotriva Franţei, împotriva acestei ţări pe care o iubesc din tot sufletul... Şi cine ştie dacă în curînd nu voi fi şi eu nevoit să mă înrolez în armata germană...

Nu putu termina fraza din pricina suspinelor care îl înăbuşeau. Se silea însă din răsputeri ca să nu iz-

bucneasncă în plîns, fiindcă nu se cuvine ca un bărbat să plîngă.

— Vorbeşte, Jean, zise domnişoara de Lauranay, vorbeşte, atîta timp cît mai am putere să te ascult !...

— Martha, răspunse el, ştii cît te iubesc 1 Dar eşti franceză, şi nu am dreptul să fac din tine o germană... o duşmană a...

— Jean. răspunse domnişoara Martha, şi eu te hibese. Orice s-ar întîmpla, sentimentele pe care le nutresc pentru tine, nu se vor schimba niciodată. Te iubesc... şi te voi iubi veşnic !

— Martha ! exclamă domnul Jean, care căzuse la picioarele ei, cînd te aud vorbind astfel mi se frînge inima că nu pot să-ţi răspund : Da, mîine ne vom cununa la biserică !... Mîine vei fi soţia mea şi nimic nu ne va mai putea desparţi 1... Dar nu, ml-e cu neputinţă să mă cunun cu tine.

— Jean, zise domnul de Lauranay, ceea ce pare cu neputinţă azi...

— Nu va fi mai tîrziu ! exclamă domnul Jean. Da domnule de Lauranay... Războiul acesta odios se va termina odată... Atunci te voi regăsi, Martha şi voi putea deveni soţul tău, fără să am remuş- cări... Vai, cum sufăr...

Şi nefericitul care se ridicase de pe scaun, se clătină şi era gata să se prăbuşească.

Domnişoara Martha se duse lingă el şi îi spuse pe un ton duios.

— Nu am dccit un cuvint să-ţi spun. Jean... Oricind mă vei regăsi aşa cum sint acum ! înţeleg sentimentul care te face să tc comporţi astfel... Da, îmi dau-scama, intre noi există acum o prăpastie... Dar jur pe ce am mai scump că dacă nu voi fi a ta nu voi fi a nimănui... niciodată !

Doamna Kellcr cu un gest spontan îmbrăţişa pe

domnişoara Martha ştringînd-o cu putere la piept.

— Martha. zise ea, ceea ce făptuieşte fiul meu îl face şi mai demn de tine ! Da, mai tîrziu... nu în ţara asta în care n-aş mai vrea să stau, ci în Franţa.... ne vom revedea. Vei deveni fiica mea, fiica mea adevărată...

Doamna Kellcr rosti cu atîta căldură fraza asta incit domnul Jean se duse şi o îmbrăţişă.

— Mamă, mamă,, atît putu el să îngîne.

— Jean, răspunse Domnişoara Martha, mama ta e şi mama mea.

Doamna Kellcr îşi desfăcu braţele şi amîndoi o sărutară prelung.

în schimb dacă nu se celebrase cununia în faţa oamenilor de vreme ce împrejurările actuale o făcuseră cu neputinţă, cel puţin era săvîrşită înaintea lui Dumnezeu. Acum nu mai trebuiau ho— târî te decit ultimele pregătiri pentru plecare.

Şi intr-adevăr, în seara aceea a rămas stabilit ca să părăsim Belzingen, Prusia şi în sfîrşit Germania a cărei declaraţie de război pricinuia atîta râu francezilor.

Chestiunea procesului nu mai putea reţine acum familia Keller. De altfel era sigur că procesul ᵛa fi din nou aminat la o dată pe care domnul Jean nu mai putea s-o aştepte.

în afară de asta iată ce se mai hotărise încă. Domnul şi domnişoara de Lauranay precum şi sora mea şi cu mine, ne vom duce în Franţa. Tn privinţa aceasta nu trebuiam să şovăim o clipă, de vreme ce eram francezi. Pentru doamna Keller şi fiul ei, convenienţele * cereau ca să rămină în străinătate, atita timp cit va dăinui războiul. Tn Franţa, ar fi putut intilni prusaci, în cazul că ţara noastră ar fi fost năpădită de aliaţi. Domnul Jean şi cu mama lui hotărîră deci să se refugieze în Olanda, unde vor

aştepta sfîrşitul evenimentelor. Evident că trebuiam să plecăm cu toţii şi să ne despărţim la graniţa franceză.

Odată hotărîrea asta luată şi fiindcă pregătirile noastre cereau citeva zile încă, plecarea a fost fixată la 2 iulie.

XI

începînd din ziua în care s-a iscat scena dintre domnul Jean şi domnişoara Martha, s-a produs o uşurare în situaţia color două familii.

Domnul Jean şi domnişoara de Lauranay erau acum în situaţia unor soţi care sini nevoiţi să se despartă pentru un răstimp oarecare. Partea cea mai periculoasă a călătoriei, adică trecerea Germaniei, în mijlocul trupelor urmau s-o facă împreună. Apoi, se vor despărţi pînă la sfîrşitul războiului. Pe atunci nimeni nu prevedea că războiul acesta era debutul unei lupte nesfîrşite şi că se va termina în profitul puterilor coalizate împotriva Franţei.

Cit despre mine, voi putea ajunge în sfîrşit la regiment, şi speram să sosesc la timp pentru ca sergentul major Natalis Delpierre să fie la postul lui, cînd va fi nevoie să se războiască! cu soldaţii prusaci şi austriaci.

Pregătirile de plecare trebuiau ţinute de asemenea în secret. Principalul lucru era să nu atragem atenţia şi în special aceea a agenţilor de poliţie. Era mai bine să părăsim Belzingen fără ştirea nimănui şi să fim astfel scutiţi de neplăceri.

Eram sigur că nu vom întîmpina nici o împotrivire. Se vede însă că uitasem po locotenentul Frantz, căci iată ce s-a intimplat :

Am spus mai sus că, cu toate precauţiile luate, zvonul despre căsătoria domnului Jean Keller cu domnişoara Martha de Lauranay, fusese răspândit în tot oraşul. Totuşi ceea ce nu se ştia încă e că, în ajun, celebrarea cununiei fusese amînată pentru mai tirziu.

De aceea, fiindcă ofiţerul credea că domnişoara Martha se va mărita în curînd, mi-era teamă că-şi va executa ameninţările.

Intr-adevăr, Frantz von Grawert nu avea decit un singur mijloc de a împiedica sau de a amina căsătoria aceasta şi anume, să provoace la duel pe domnul Jean şi să-l rănească sau să-l ucidă.

Dar ura lui va fi oare atît de puternicii incit să-l facă să uite poziţia şi naşterea lui şi să se La.ă în duel cu domnul Jean Keller ?

Ei bine, dacă s-ar fi gîndit la aşa ceva Frântz ar fi găsit cu cine să vorbească. Numai că, în împrejurările în care ne aflam, în momentul de a părăsi teritoriul prusac, trebuia să ne temem de consecinţele unui duel, aşa că mă simţeam foarte neliniştit. Mi s-a spus că locotenentul era grozav de supărat incit se putea preta foarte uşor la un act de violenţă.

Ce păcat că regimentul lui, nu primise încă ordinul să părăsească orăşelul Belzingen ! Colonelul şi fiul lui ar fi fost acum departe, la Coblentz sau la Magdeburg. Aş fi fost mai liniştit atunci şi tot astfel şi sora mea care împărtăşea temerile mele. De zece ori pe zi mă îndreptam spre cazarmă ca să văd dacă se punea la cale vreo mişcare. Cea mai mică pregătire nu mi-ar fi scăpat, l'înă atunci însă nimic nu indica vreo plecare.

Două zile, adică la 29 şi 30 iunie, nu s-a produs nici o schimbare. Mă gîndeam cu bucurie că nu mai aveam de stat la Belzingen decit douăzeci şi patru de ore.

Am spus că trebuia să călătorim cu toţii. Totuşi, ca

să nu trezim bănuielile, am hotărît ca doamna Keller şi fiul ei să nu plece în acelaşi timp cu noi, în schimb să ne întîlnim la cîteva leghe de Belzingen. Odată dincolo de provinciile prusace, nu mai aveam să ne temem de Kalkreuth şi de agenţii lui.

în ziua de 30, locotenentul trecu în mai multe rînduri prin faţa casei doamnei Keller. Se oprise chiar ca şi cum ar fi avut de gînd să intre şi să-şi rinduiască el însuşi treburile. Prin jaluzelele trase îl vedeam, fără ca el să ştie. Era încruntat şi-şi frăminta pumnii ; se vedea cit de colo că era supărat foc. Mă aşteptam chiar dintr-un moment intr-altul să deschidă uşa şi să întrebe de domnul Jean Keller. Din fericire camera domnului Jean era situată în partea cealaltă a străzii, aşa că dîn- sul n-a observat atitudinea ofiţerului.

Dar ceea ce n-a făcut locotenentul în ziua aceea au făcut-Q alţii pentru el.

Pe la ora patru, un soldat din regimentul lui von Grawert întrebă de domnul Jean Keller.

Acestii se afla numai cu mine acasă şi a luat cunoştinţă de scrisoarea pe care i-a înmînat-o soldatul.

Care nu fu însă mîniat cînd o citi!

Scrisoarea aceasta era redactată în termeni foarte injurioşi pentru domnul Jean şi tot astfel pentru domnul de Lauranay. Da, ofiţerul von Grawert se coborîse pînâ într-atît îneît insultase pe un om de vîrsta tatălui domnişoarei Martha. în acelaşi timp Friintz se îndoia de curajul z lui Jean Keller, un semi-francez care nu putea fi brav decit pe jumătate. El adăugă că dacă rivalul lui n-ar fi laş va trebui să primească pe cei doi ofiţeri, martorii lui, care vor veni să-l Vadă pe domnul Keller spre seară.

În ce mă privea eram sigur că locotenentul Frantz ştia că domnul de Lauranay se pregătea să

părăsească Belzingen împreună cu domnul Jean şi de aceea neasculiind decît de patima lui, ofiţerul vroia să împiedice cu orice preţ această plecare.

Faţă de insulta care se adresă nu numai domnului Keller dar şi familiei de Lauranay, am crezut că nu voi reuşi să liniştesc pe domnul Jean.

— Natalis, îmi zise el cu o voce alterată de minie, n-am să plec mai înainte de a nu pedepsi pe acest om obraznic. Am sâ-i dovedesc că un se- mi-francez, cum îmi spune, nu se teme de un german.

Am vrut să liniştesc pe domnul Jean şi să-i arăt urmările pe care le putea avea o intîlnire cu locotenentul Frantz. Dacă ii rănea pe acesta din urmă se putea aştepta la represalii care ne-ar produce o sumedenie de încurcături. în schimb dacă ofiţerul îl rănea cum puteam pleca ?

Domnul Jean nu vru să mă asculte. în fond, îl înţelegeam. Scrisoarea locotenentului depăşea orice limită. Nu, – nu era îngăduit sâ scrii asemenea lucruri. A ! dacă aş fi putut lua afacerea asta pe seama mea ! Să întilnesc pe acest insolent, să-l provoc la duel, indiferent de armă, şi să no batem pînă ce unul din noi ar fi căzut în nesimţire. Şi acela care ar fi căzut nu putea fi decît locotenentul.

în sfirşit, de vreme ce camarazii ofiţerului erau anunţaţi trebuia să-i aşteptăm.

Amîndoi au venit pe seară la ora opt.

Din fericire doamna Keller era atunci în vizită . la domnul de Lauranay. Era mai bine să nu ştie nimic din cele ce aveau să se petreacă.

La rîndul ei, sora mea Irma ieşise în oraş ca să achite unele datorii diferiţilor negustori de prin partea locului. Eram deci singur cu domnul Jean.

Ofiţerii, doi locotenenţi, se înfăţişară cu aroganţa lor obişnuită, ceea ce nu mă miră deloc, Voiau să arate că un nobil, un ofiţer cînd consimte să se bată

cu un simplu burghez... Dar domnul Jean ii întrerupse repede spunindu-lo că este la ordinele domnului Frantz von Grawcrt. Inutil de a adăuga alte insulte la acelea pe care le conţinea scrisoarea de provocare.

Răspunsul acesta fusese foarte nimerit, aşa că ofiţerii s-au mai domolit puţin.

Unul din ei spuse atunci că ar trebui rinduite fără intîrziere condiţiile duelului.

Domnul Jean răspunse că primea toate condiţi-unile lor, 'în schimb cerca să nu se pomenească nici un alt nume în afacerea asta şi ca duelul să fio ţinut secret.

Ofiţerii nu făcură nici o obiecţie cu at't mai mult cu cit domnul Jean Ic spusese că va accepta toate condiţiile lor.

Era în ziua de 30 iunie. Duelul fusese fixat pentru a doua zi la ora nouă dimineaţa. întîlnirca trebuia să aibă loc într-o pădurice care se afla pe drumul ce duce la Magdeburg. Domnul Jean primi condiţia aceasta.

Cei doi adversari trebuiau să se bată cu spada şi duelul nu se va termina pină ce unul dm adversari nu va fi pus în imposibilitatea de a mai lupta.

Şi condiţia asta fu primită. I.a ţoale propunerile ofiţerilor, domnul Jean nu răspundea dccît printr-o uşoară înclinare a capului. .

Unul din ofiţeri rosti atunci pe un ton obraznic, că nădăjduia că domnul Jean Keller se va prezenta precis la ora fixată...

La insolenţa asta, domnul Jean răspunse câ dacă domnul von Grawert nu va intîrzia, totul s-ar putea sfîrşi la ora nouă şi un sfert.

După răspunsul acesta, cei doi ofiţeri se sculară în picioare şi după un scurt salut părăsiră casa.

— Ştii să minuieşti spada ? l-am întrebat numaidecit pe domnul Jean.

— Da. Natalis. Acum trebuie să ne ocupăm de martori. Primeşti să fii unul din ei ?

— Primesc şi mă simt mindru de onoarea pe care mi-o faci ! în privinţa celuilalt martor, cred că ai la Belzingon vre-un prieten care nu-ţi va refuza acest serviciu ?

— Prefer să mă adresez domnului de Lauranay care sînt sigur, nu mă va refuza.

— Fireşte că nu te va refuza !

— Ceea ce trebuie evident mai ales, Natalis, e ca Martha, mama şi sora d-tale să nu afle ceva. E de prisos să mai aibii alte neplăceri pe lingă toate pe care le au.

— Mama d-tale şi Irma or să se întoarcă în curînd, domnule Jean şi de vreme ce nu vor părăsi casa pină miine, este cu neputinţă să afle ceva...

— Aşa sper şi eu, Natalis, şi fiindcă n-avem timp de pierdut, să mergem la domnul de Lauranay.

— Să mergem domnule Jean, onoarea d-tale nu poate fi în mîini mai bune.

Tocmai în clipa cînd ne pregăteam de plecare, doamna Kcller, Irma şi domnişoara de Lauranay îşi făcură apariţia în salon. Domnul Jean spuse mamei lui că eram nevoi ţi să plecăm pentru o oră

în chestia cailor necesari călătoriei. Totodată o rugă ca în cazul că vom intîrzia, s-o conducă pe domnişoara Martha acasă.

Nici doamna Kellcr nici sora mea nu bănuiau nimic. Totuşi, domnişoara de Lauranay aruncă o privire îndurerată lui Jcan Keller.

• Peste zece minute, am ajuns la domnul de Lauranay. Era singur. Puteam vorbi în voie.

Domnul Jean il puse la curent cu situaţia, li arătă scrisoarea locotenentului von Grawert. Domnul dc Lauranay o citi indignat. Nu 1 Jean nu trebuia să plece mai înainte de a fi spălat insulta aceasta. Se putea bizui deci, că-i va servi dc martor.

Domnul de Lauranay voi să se ducă atunci la doamna Keller spre a-şi relua nepoata.

Am ieşit cîteşi trei. Pe cind străbateam strada, ne-am încrucişat cu agentul lui Kalkreuth. îmi aruncă o privire care îmi păru ciudată. Şi fiindcă venea din direcţia casei doamnei Kellcr, am avut ca o presimţire că ticălosul era vesel deoarece făptuise o faptă urîtă.

Doamna Kellcr. domnişoara Martha şi sora mea erau în săliţu de jos. Oare ele ştiau ceva ?

Jean, zise doamna Keller. iată o scrisoare pe care ţi-a adus-o agentul lui Kalgrevth.

Scrisoarea* aceasta purta pecetea administraţiei militare.

Iată ce cuprindea :

„Toţi tinerii de origine prusacă, pînă la douăzeci şi cinci de ani, sínt invitaţi să se prezinte la regimentele care li se vor indica ulterior.

„Numitul Jean Keller este încorporat în regimentul Lcib, cu garnizoana la Belzingcn unde se va înfiinţa mîine întii iulie, înainte de ora unsp$_{re}$. zece dimineaţa**.

XII

Ce lovitură şi măsura asta de incorporare luată de guvernul prusac ! Jean Keller care nu împlinise încă douăzeci şi cinci de ani trebuia să plece şi el ! Şi incă cu cine, cu duşmanii Franţei ! Fireşte, nu avea nici un mijloc ca să se sustragă de la obligaţia aceasta.

De altfel nu era oare datoria lui ? Nu era prusac ? Să dezerteze ? Nu, aceasta nu se putea cu nici un chip.

Apoi şi asta era culmea nenorocirii, domnul Jean trebuia să-şi facă serviciul intr-un regiment, comandat de colonelul von Grawert, tatăl locotenentului Frânt, rivalul şi acum superiorul domnului Keller.

Oare ce ar fi putut face mai rău soarta pentru a copleşi familia Keller şi pe toţi acei care erau în legătură cu această familie ?

Intr-adevăr, era o adevărată binefacere că această căsătorie fusese amînată ! Se putea oare o nenorocire mai mare decit să-l vezi pe domnul Jean, însurat de o zi numai, silit să se bată cu compatrioţii soţiei lui ?

Foarte îndureraţi, am rămas cu toţii tăcuţi. Lacrimi mari curgeau din ochii domnişoarei Mart- ha şi ai surorii mele. Doamna Keller nu plîngea. N-ar fi putut. Stătea nemişcată asemenea unei moarte. Domnul Jean, cu braţele încrucişate, privea în jurul lui cu resemnare. În schimb eu eram nespus de mîniat. Oare oamenii care ne fâceau atîta rău nu vor da niciodată socoteală pentru fărădelegile lor ?

Atunci domnul Jean, zise :

— Dragii mei, nu vreau să vă stric planurile. Trebuie să plecaţi mîine în Franţa. Nu trebuie să mai rămîneţi o oră în ţara asta. Atît eu cit şi mama, aveam de gînd să părăsim Germania. Acum nu mai e cu putinţă. Natalis, vei pleca cu sora d-tale...

— Voi rămine la Belzingen, Jean... răspunse Inna.

Nu pot să părăsesc pe mama d-tale !

— Cum ?...

— Şi noi vom rămine ’ exclamă domnişoara Martha.

— Nu, răspunse doamna Keller, care se ridicase în picioare, plecaţi cu toţii, eu voi rămine însă aici... N-am de ce să mă tem de prusaci... oare nu sînt germană ?

Şi ea se îndreptă spre uşă ca şi cum contactul ei ne-ar fi scîrbit.

— Mamă ! exclamă domnul Jean. repezindu-se la ea.

— Ce vrei, dragul meu ?

— Vreau, răspunse Jean,- vreau ca şi tu să pleci. Vreau să te duci cu dînşii în Franţa, în ţara ta ! Eu sînt soldat ! Regimentul meu poate pleca dintr-o zi într-alta... Vei fi singură-singuratică aici şi asta nu se poate...

— Voi rămine, dragul meu... Voi rămine, de vreme ce nu poţi să mă însoţeşti...

— Şi cînd voi pleca din Belzingen ce-o să faci ?... reluă domnul Jean care apucase braţul mamei lui.

— Ani să te urmez, Jean.

Răspunsul acesta fu rostit pe un ton atît de hotărît incit domnul Jean nu mai zise nimic. Nu era momentul prielnic ca să discute cu doamna Keller. O va convinge a doua zi ca să renunţe la hotărîrea ei. Oare o femeie putea să însoţească o armată ? La cîte pericole nu s-ar fi expus ?

Repet insă că, în momentul de faţă doamna Keller nu trebuia contrazisă. Se va mai gîndi şi poate că se va lăsa convinsă.

După scena asta toată lumea se despărţi, foarte mişcată.

Doamna Keller nici nu o îmbrăţişase măcar pe domnişoara Martha, pe care cu o oră înainte o

considerase ca pe fiica ei.

M-am retras în odăiţa mea. Nu m-am culcat-fiindcă nici n-aş fi putut să dorm. Nu mă gîndeam decât la Keller, înrolat în regimentul acesta şi poate sub ordinele locotenentului Frantz. Fel de fel de scene de violenţă se perindau prin mintea mea. Cum le va suporta oare domnul Jean din partea acestui ofiţer ? Va trebui totuşi fiindcă va fi soldat... Nu se va putea împotrivi, nici nu va putea schiţa măcar un gest de revoltă ! Grozava disci-

• plină prusacă îl va doborî sub greutatea ei !... Era îngrozitor pur şi simplu.

Soldat ? Nu, încă nu e soldat, îmi spuneam. Nu va fi decît mîine, după îndeplinirea formalităţilor. Pînă atunci e liber.

Iată cum raţionam, sau mai degrabă iată divagaţiile care îmi treceau prin minte, cu duiumul.

Da, îmi repetam, mîine, la ora unsprezece cînd va fi încorporat, domnul Jean va fi soldat Pînă atunci are dreptul să se bată cu Frantz... Şi-l va

ucide... Trebuie să-l ucidă, altminteri locotenentul va avea nenumărate prilejuri de a se răzbuna.

O ! ce noapte am petrecut. N-aş dori una la fel nici celui mai înverşunat duşman al meu !

Pe la orii trei dimineaţa, m-am trîntit îmbrăcat în pat. M-am sculat peste două ore şi Tară să fac cel mai mic zgomot, m-am dus să trag cu urechea la uşa domnului Jcan.

Şi dînsul era treaz. Mi se pare chiar că scria. Fără îndoială, ultimele-i dispoziţii în cazul că întîlnirea aceasta i-ar fi fatală ! Din cînd în cînd făcea cîţiva paşi, apoi se aşeza din nou la masă şi tocul ii luneca pe hîrtie. Nici un zgomot în casă. Pretutindeni domnea o linişte desăvîrşită.

Nevoind să-l tulbur pe domnul Jean, m-am retras în odaia mea şi, pe la şase, m-am coborît în stradă.

Ştirea despre încorporarea tinerilor se răspîndise în oraş şi a produs un efect neobişnuit. Măsura aceasta atingea aproape pe toţi tinerii din Belzingen, şi trebuie să mărturisesc, după cît am observat, că a fost primită cu o neplăcere vădită, în definitiv, măsura aceasta nu era plăcută mai ales că familiile nu erau de loc pregătite.

Nimeni nu se aştepta la dispoziţia aceasta că peste ci te va ore, tinerii trebuiau să plece cu raniţa la spate şi arma pe umăr.

M-am plimbat nu ştiu cît timp prin faţa casei. Am hotărit cu domnul Jean ca să-l luăm de-a- casă pe domnul Lauranay pe la ora opt, ca să mergem apoi în păduricea unde trebuia să aibă loc duelul. Dacă domnul de Lauranay ar fi venit la noi s-ar fi putut isca vreo bănuială.

Am aşteptat pină la ora şapte şi jumătate, domnul Jean nu ieşise încă clin odaia lui.

De asemenea nici dor<mna Keller nu coborîse încă în salonul de jos.

în clipa aceea m-am pomenit dc-odată cu Irma.

— Ce face domnul Jean ? am întrebat-o.

— Nu l-am văzut, îmi răspunse ea. Cu toate astea, nu cred sâ fi ieşit... N-ai face rău să te duci la el...

— Nu c nevoie, fiindcă l-am auzit plimbindu-se, prin odaie.

Şi atunci, am vorbit nu de duel, sora mea nu trebuia să ştie nimic, dar de situaţia atît de gravă pe care măsura aceasta a incorporării o crease lui Jean Kcller. Irma era deznădăjduită, şi numai gîndul de a se despărţi astfel de stăpîna ei îin sfîşia inima.

Deodată am auzit un zgomot la etajul de sus. Sora mea se inapoie şi-mi zise că domnul Jean ora cu doamna Keller.

Mi-am închipuit că vrea s-o îmbrăţişeze aşa cum făcea în fiecare dimineaţă. Poate că-i trecuse prin minte că îmbrăţişarea aceasta era ultima şi că alcătuia astfel un ultim rămas bun.

Pe la ora opt, domnul Jean se ivi în pragul casei.

Irma plecase.

Domnul Jean veni spre mine cu mina întinsă.

— Domnule Jean, i-am zis, c opt şi trebuie să mergem.

îmi făcu un semn afirmativ cu capul, ca şi cum un răspuns l-ar fi costat prea mult.

Sosise timpul ca să mergem la domnul de Lauranay.

Am luat-o deci pe stradă, dar de-abia am făcut vreo trei sute de paşi, că ne-am pomenit eu un soldat care s-a oprit în faţa domnului Jean.

— D-ta eşti Jeanm Keller ? întrebă el.*

— Da.

— Poftim !

Şi militarul ii înmînă o scrisoare.

— Cine te-a trimis ? l-am întrebat.

Domnul locotenent von Melhls.

Era unul din martorii locotenentului Franlz. Un fior mi-a străbătut trupul. Domnul Jean deschise scrisoarea.

Iată conţinutul ei :

„în urma noilor împrejurări, este- exclus în prezent un duel între locotenentul Fratz von Grawert şi soldatul Jean Keller.

R. G. von Melhs.

Mi s-a urcat singele la cap ! Un ofiţer nu se poate bate cu un soldat, fie ! Dar Jean Keller nu era „soldat'[4], cel puţin pentru citeva ceasuri încă.

Ba nu zău ! Mi se pare că un ofiţer francez nu s-ar fi comportat astfel. Ar fi dat satisfacţie omului pe care l-a ofensat atit de grav ! Ar fi venit pe teren...

Mă opresc aici, altminteri aş spune prea multe... Şi totuşi, oare duelul acesta era cu putinţă ?

Domnul Jean rupse scrisoarea şi o aruncă cu un gest plin de dispreţ. După mişcarea buzelor lui am înţeles că a exclamat :

— Ticălosul !

Pe urmă mi-a făcut semn să-l urmez şi ne-am întors spre casă.

Eram atît de mîniat, incît am stat afară. Am plecat chiar fără să ştiu măcar încotro mă îndrepfam. Complicaţiile acestea pe care ni le rezerva viitorul, mă frâmîntau din cale afară. Tot Ce ştiu e că m-am dus să-l previn pe domnul de Lau- ranay că duelul nu va mai avea loc.

Se vede că nu mai aveam noţiunea timpului, căci de-abia mi s-a părut că l-am părăsit pe domnul Jean, cind deodată, pe la ora zece, m-am pomenit în faţa

casei doamnei Keller.

Domnul şi domnişoara de Lauranay se aflau şi ei acolo. Domnul Jean se pregătea să-i părăsească.

Trec peste scena care a urmat, fiindcă mi-ar lipsi mijloacele s-o descriu. Mă voi mărgini să spun că doamna Keller se arătă foarte energică, nevoind să dea fiului ei o dovadă de slăbiciune. La rîndul lui, domnul Jean se stăpîni îndeajuns încît să nu-şi arate durerea, în prezenţa mamei sale şi a domnişoarei de Lauranay.

în clipa în caro se despărţiră, Jean şi domnişoara Martha se aruncară încă o dată în braţele doamnei Keller... Apoi uşa casei se închise.

Domnul Jean plecase !... De-acum încolo era soldat prusac... Oare, ne va fi dat să-l mai vedem vreodată ?

Chiar în seara aceea, regimentul colonelului von Grawert primise ordinul să se ducă la Borna, un sătuleţ situat la cîteva leghii de Belzingen, lingă frontiera districtului Postdam.

Voi spune acum că în ciuda tuturor sfaturilor pe care le-am dat cu toţii doamnei Keller, n-am putut s-o convingem ca să nu-şi urmeze fiul. Regimentul se ducea la Borna, spunea dînsa, voi merge şi eu într-acolo. în privinţa asta, însuşi domnul Jean n-a reuşit s-o facă să părăsească planul ei.

Cît despre noi, plecarea noastră trebuia să se efectueze a doua zi. Mă aşteptam la o scenă sfîşietoare cind sorii mea işi va lua rămas bun de la doamna Keller ! Irma ar fi voit să rămînă, să însoţească pretutindeni pe stăpina ei... Şi eu... n-aş fi avut tăria să mă împotrivesc. Doamna Keller refuză însă s-o ia, aşa că sora mea a fost nevoită să se supună.

După-amiază, ne-am terminat pregătirile. Pe la

cinci, insă domnul de Lauranay primi vizita lui Kalkreuth în persoană.

Directorul poliţiei îi notifică în cîteva cuvinte că, planurile lui do călătorie fiind cunoscute, se vedea nevoit să-i dea ordin să le suspende deocamdată. Domnul de Lauranay trebuia să aştepte măsurile pe care guvernul urma să le ia cu privire la francezii care domiciliau în prezent în Prusia. Pînă atunci, Kalkreuth nu putea să elibereze paşapoarte, aşa că o plecare era exclusă.

Cil despre numitul Natalis Delpierre, lucrurile se complicau. Se vede că fratele Irmei fusese denunţat că era spion şi Kalkreuth care atîta aştepta, se pregătea să mfi trateze în consecinţă. La urma urmei,, se poate să fi aflat că făceam parte din regimentul Royal-Picardle. Evident că pentru imperialişti era un succes arestarea unui soldat francez ! În timp de război, forţele inamicului trebuie diminuate cu orice preţ.

Pentru acest motiv, am fost arestat chiar în seara aceea, cu toate rugăminţile surorii mele şi ale doamnei Keller şi am fost condus din etapă în etapă pînă la Postdam unde în cele din urmă am fost închis într-o fortăreaţă.

E de prisos sâ mai spun minia care m-a cuprins. Despărţit de toţi aceia pe care ii iubeam, neputind sâ plec spre a mă duce la postul meu, la frontieră, tocmai în clipa izbucnirii războiului, aceasta era intr-adevăr o situaţie nespus de neplăcută !...

La ce bun să mai înşir toate necazurile mele. Voi spune numai că n-am fost interogat, că am fost pus la secret, că n-am putut • comunica cu nimeni şi câ şase sâptămîni de-a rîndul n-am primit nici o ştire de la nimeni. Dar istorisirea captivităţii mele m-ar duce prea departe. De aceea rog pe prietenii mei din

Grattepanche sfi mă aştepte pină ce le voi povesti verbal tot ce am indurat. Pentru moment sâ se mulţumească sâ afle câ timpul mi-a părut foarte lung şi că orele se scurgeau cu o încetineală extraordinară. Cu toate astea eram mulţumit că n-am fost încă judecat, deoarece Kalkreuth irni spusese că situaţia mea era gravă. Văzind că nimeni nu pomenea de judecată, puteam să mă aştept să rămin prizonier pînă la sfirşitul campaniei.

Totuşi, lucrurile nu s-au petrecut astfel. Peste o lună şi jumătate, la 15 august, comandantul fortăreţei m-a pus în libertate şi am fost condus la Belzingen, fără să mi se fi spus măcar motivele pentru care am fost arestat.

Vă puteţi închipui fericirea mea revăzînd ' pe doamna Keller, pe sora mea şi tot astfel pe domnul şi doamna de Lauranay, care nu plecaseră din Belzingen.

Fiindcă regimentul domnului Jean rămăsese tot la Born, doamna Keller nu se mişcase din Belzin-

gen. Domnul Jean ii scria uneori, fireşte oridccîte- ori putea. Şi, cu toată rezerva scrisorilor lui, se simţea toata grozăvia situaţiei prin care trecea.

Cu toate că fusesem pus în libertate, n-aveam însă voie să stau în Prusia, ceea ce nu-mi părea de loc rău.

Intr-adevăr, guvernul votase o decizie prin care toţi francezii erau expulzaţi de pe teritoriul german. în ce ne privea, ni s-a acordat douăzeci şi patru de ore ca să părăsim orăşelul Belzingen, şi douăzeci de zile ca să plecăm din Germania.

Cu două săptămîni înainte, apăruse manifestul ducelui de Brunswick care ameninţa Franţa cu invazia aliaţilor.

XIII

Nu trebuia să pierdem o clipă. Aveam aproape o sută cinzeci de leghe de făcut pină să ajungem la graniţa franceză, o sută cincizeci de leghe intr-o ţară inamică pe nişte drumuri tixite de trupe în marş, trupe călări şi pedestre, fără să mai punem la socoteală convoaiele de tot felul. Cu toate că ne-am asigurat de mijloacele de transport, se putea întâmpla însă ca ele sâ ne lipsească intr-o zi. În cazul acesta am fi fost nevoiţi să mergem pe jos. Eram oare siguri de a găsi la fiecare popas hanuri ca să putem mi nea şi să ne odihnim ? Fireşte că nu. Sigur, obişnuit cu toate lipsurile şi cu marşurile, aş fi putut ieşi din încurcătură ! Dar cu domnul de Lauranav, un bă- trin do şaptezeci do ani şi două femei, domnişoara Martha şi sora mea. nu puteai cere imposibilul.

În sfirşit, îmi voi da toate silinţele ca sa ajungem cu bine, în Franţa.

Aşadar, după cum am spus, nu aveam timp ele i pierdut. De altfel poliţia era pe urmele noastre ca să vadă dacă executăm ordinul. Aveam dou;ă- zeci şi patru de orc ca să părăsim Belzingen şi douăzeci de zile ca să evacuăm Germania ; ne ajungea în cazul însă că n-am fi fost opriţi pe drum. Paşapoartele pe care ni le-a dat Kalkreuth chiar în seara aceea, nu erau valabile decît pentru douăzeci de zile. Odată termenul acesta trecut, puteam fi arestaţi şi închişi pînă la sfîrşitul războiului ! Cit despre paşapoarte, ele impuneau un itinerar de la care ne era interzis să ne depărtăm şi trebuiau vizate în satele şi oraşele indicate pe ele.

În afară de asta, era mai mult ca probabil că evenimentele se vor desfăşura cu o grabă nespusă. Poate că luptele începuseră chiar la frontieră.

La manifestul ducelui de Brunswick, naţiunea» prin gura deputaţilor ei, a răspuns aşa cum se cuvine, şi preşedintele Camerei rostise cuvintele acestea răsunătoare : „Patria este în pericol ![ft]

în ziua de 16 august dis-de-dimineaţă, eram gata de plecare şi am pus în ordine toate afacerile noastre. Casa domnului de Lauranay trebuia să rămînă în grija unui servitor bătrîn, elveţian de origine şi care era de multă vreme în serviciul lui. Omul acesta cumsecade, pe devotamentul căruia domnul de Lauranay se putea bizui, va şti să facă pe inamic să respecte casa stăpînului său.

Cit despre casa doamnei Keller, pină cînd va găsi un muşteriu care s-o cumpere, urma să

fie locuitei Jc servitoarea, care era de nat*, nuditate prusacă.

Chiar în dimineaţa acelei zile, ¿un aflat că regimentul domnului Jean părăsise Borna îndrep- tindu-sc spre Magdeburg.

Domnul de Lauranay, domnişoara Martha, ou şi sora mea am făcut o ultimă încercare cu să hotărîm pe doamnei Kcller să vină cu noi.

— Nu dragii mei, nu stăruiţi, răspunse ca. Chiar azi am să mă duc la Magdeburg. Am presimţirea că se va întîmpla o maro nenorocire şi vreau să fiu acolo !

Am înţeles că toate sforţările noastre vor fi zadarnice şi că. doamna Keller nu va reveni niciodată asupra hotărîrli pe care o luase. Nu ne mai rămînea decit s;‘i ne luăm rămas bun de Ir. dînsa. după ce i-am indicat oraşele şi satele prin care poliţia ne şi’eu să mergem.

Iată în cp concHţiuni trebuia sa se efectueze călători i noastră.

Domnul de Lauranay poseda o caretă veche de care nu se mai slujea. Careta aceasta îmi păruse convenabilă pentru parcursul acesta de o sută cincizeci leghe pe caro trebuiam să le străbatem. Era uşor de călătorit în timp de pace din pricină că găseai cai la fiecare etapă, clar acum cu ocazia războiului, majoritatea cailor fiind rechiziţionaţi pentru serviciul armatei, nu mai puteai să te bizui pe ei, incit riscai să rămîi în loc.

De aceea, ca să înlăturăm inconvenientul acesta. am Întărit să procedăm altfel*. Am fost însărcinat de domnul de Lauranay să cumpăr doi cai Luni, fără sa mă uit la preţ. Fiindcă mă pricepeam,

; – Drumul gloriei

am făcut o achiziţie bună. Apoi, ca să nc lipsim de oficiile unui vizitiu, am hotârît să îndeplinesc cu însumi serviciul acesta care, fireşte, a fost primit. Ştiam să min, aşa că toata lumea putea fi liniştită.

La 15 august, la orele opt dimineaţa totul era gata. Nu mai aveam altceva de făcut, decit să mă urc pe capră. Ca arme posedam o pereche de pistoale cu care puteam ţine în loc pe răufăcători, iar în privinţa merindelor aveam pentru citeva zile. Se stabilise ca domnul şi domnişoara de Lauranay să stea în fund, iar sora mea în faţă. Purtam o haină groasă şi pe deasupra un palton cu care puteam să înfrunt fără grijă vremea rea.

Ne-am luat rămas bun pentru ultima oară de la doamna Kellcr. întrebîndu-ne îngrijoraţi dacă vom mai avea ocazia să ne intîlnim.

Timpul era destul de frumos, dar se anunţa o căldură mare peste zi. De aceea am hotărît să aleg două orc cînd căldura va fi mai marc, spre a lăsa caii să se odihnească şi să prindă astfel puteri noi.

Am plecat în cele din urmă, pocnind din bici ca să îndemn caii să alerge mai iute.

După ce am trecut porţile oraşului, am mers destul de bine fiindcă drumurile nu prea erau ti- xite de trupele şi convoiurile care se îndreptau spre Coblentz. *

De la Belzingen, nu sínt decît două leghe pînă la Borna unde am ajuns peste o oră.

În orăşelul acesta, stătuse în garnizoană citeva săptămîni regimentul colonelului von Grawert. Acum însă regimentul plecase la Magdeburg, unde doamna Kellcr intenţiona să se ducă spre a-l vodcii pe domnul Jcap,

Domnişoara ulartha simţi o urnopu adincă pe cind străbateam străzile orăşelului Borna. Se Rindea la

domnul Jean care, sub ordinele locotenentului Frantz, mergea probabil pe drumul de la care trebuia să ne îndepărtăm acum, conform iti- nerariului stabilit de Kalkreulh.

Nu m-am oprit la Borna, deoarece nu voiam sâ poposesc decit peste patru leghe mai departe, la graniţa care delimitează în prezent provincii! Branduburg. Dar, pe vremea aceea, după vechile îm-* pârţiri ale teritoriului german, porneam acum pe drumul Saxei.

Se făcuse orele douăsprezece cînd am ajuns la punctul ace.ta al frontierei. Citeva detaşamente de cavalerie se stabilise aici. La o cotitură a şoselei se afla un han unde am poposit trei ore.

Prima grijă pe care ani avut o ajunglnd la han, a io.l să dau de rnincare cailor. În timpul primei zile, mi se părea prudent sa îngrijesc cit mai bine animalele ca să nu fie surmenate.

În acelaşi timp trebuia să ne vizăm aici paşa-poartele. Calitatea noastră de francezi ne-a atras citeva priviri piezişe. Dar ce ne păsa, de vreme cu aveam toate adele în regulă. De altfel, de vreme ce trebuia să părăsim ţara intr-un timp de, nu puteam fi arestaţi în drum.

Planul nostru era să rămînem noaptea la Zerbst. Afară doar de cazurile excepţionale, ne-am hotărî t în principiu, să nu călătorim decit peste zi. Drumurile nu păreau destul de sigure pentru ca să ne aventuram noaptea pe ele. Prea mulţi pungaşi străbăleau ţinuturile aşa că nu voia.n sâ ne expunem.

Voi rrk.i adăugii că în ţinuturile acestea care se apropie de nord, noaptea este scurtă în august. Soarele răsare înainte de orele trei dimineaţa şi apune la nouă. lopásul nu va dura deci prea mult, ci exact timpul necesar odihnei oamenilor şi animalelor. Evident că ducă va fi nevoie să punem umărul, vom face-o cu drugă inimă.

De la graniţă, unde trăsura noastră se oprise i;e la douăsprezece, pină la Zerbst, sint şapte sau opt leghe. Putem face aşadar, drumul acesta intru orele trei după-amiază şi opt seara.

Totuşi, ti.i-am dat bine seama că trebuie să ne aşteptăm şi la intîrzieri

Chiar în ziua aceea, am avut de furcă cu un fel de samsar de cai, un tinár inait şi slab, î'oart».* vorbăreţ şi care voia cu orice preţ să rechiziţioneze trăsura şi caii noştri. Spunea că rechîziţia .• teastii e pentru Stat. Ce iartă ! îmi închipui că Statui era el, cum a zis Ludovic al .XV-lca şi câ samsarul voia să rechiziţioneze caii pentru el.

Dar oricine ar ii fost, individul acesta, trebuia mai înlii să respecte paşapoartele şi semnătura directorului poliţiei. Totuşi am pierdut aproape o oră ca să j arlamentâm cu ticălosul acesta. în sfîr- _il, trăsura porni la galop ca să ciştigâm timpul pierdut.

Ne aflam atunci pe teritoriul care formează azi principalul Anhalt. Drumurile erau mai puţin ti- xite, fiindcă grosul armatei prusace se îndrepta mai spre nord, spre Magdeburg.

Am ajuns fără prea multe dificultăţi la Zerbst, un fel de orăşel de mică importanţă, lipsit de aproape orice confort, unde am sosit la nouă seara. Se vedea cit de colo că tot felul de oameni fără capatii trecuseră pe acolo şi că nu se síiiserá să devasteze tot ce le

ieşise în calo. Opi cit de puţin ;•••etentios ar fi cineva, cred ca nu înseamnă mare lucru să ceri un adăpost pentru noapte. Or, adăpostul acesta, – în mijlocul tuturor caselor, închise dintr-un sentiment de prevedere, – de abia dacă am putut să-l găsim. Am crezut, chiar că vom fi nevoiţi să rămînem în trăsură peste noapte. La urma urmei noi ca noi, dar caii ? Nu le trebuia oare cie mîncare şi un adăpost ? \lă gîndeam la ei înainte de toate şi mă înfioram la pinául că s-ar putea să ne lipsească pe drum ’

Am propus deci să pdrnim mai departe ca să ajungem la altă halta, – öleken, bunăoară, o localitate sittatz la '■re.) trei leghe jumătate de Zérust. Puteam ajunge* aici înainte ’e miezui nopţii, cu riscul do a li plecat a doua ::i la /i 2 spre a nu hui nimic din rcpauzul cailor.

Cu toate astea, • ommd de Laur, nay ne-a atras atenţia câ va trebui tă trecem Elba pe un pod foarte îngust şi iară balustradă şi câ ar fi mai bine sa procedăm la trecerea aăa în timpul zilei.

Domnul de Lauranay nu se înşela. Trecerea Elbei no putea procura oarecare dificultăţi.

În afară de asta trebuie să mai menţionez că domnul de Lauranay cunoştea foarte bine teritoriul german de la Belzingen pînti la graniţa franceză. Cîţiva ani în şir, pe cînd trăia încă fiul lui, făcuse în mai multe rîndurî drumul acesta, pe care se orienta uşor cu ajutorul hărţii. În schimb eu, călătoream pe drumul acesta de abia pentru a dona oară. Domnul de Lauranay, ora aşadar, o călăuză foarte preţioasă şi care merita toată ascultarea.

În sfîrşit,- lot căutind cu punga în mina un adăpost la Zerbst, am sfîrşit prin a găsi tmul, atît pentru noi, cit şi pentru cai. Am mai găsit de mînca- re, ceea ce ne-a

bucurat mult fiindcă, ţineam să economisim proviziile pe cale le aveam cu noi.

Am petrecut astfel noaptea, mai bine chiar de cit am sperat, în orăşelul Zerbst.

XIV

Cu puţin înainte de a ajunge la Zerbst, trăsura noastră a străbătut teritoriul care formează principatul Anhalt cu cele trei ducate ale lui. A doua zi, trebuia să ne îndreptăm spre sud ca să ajungem la orăşelul /Xcken situat în teritoriul Saxei – azi districtul Magdeburg. Pe urmă vom trece din nou prin Anhalt în timp ce vom porni spre Bern- sburg, capitala ducatului cu acelaşi nume. De acolo ne vom înapoia pentru a treia oară în Saxa, de-a lungul districtului Merseburg. Iată ceea ce era pe atunci, confederaţia germanică cu sutele ei de state pe care le-ai fi putut străbate repede, fireşte, cu mijloace perfecţionate de comunicaţie.

Fără îndoială că itinerariul acesta, mi-a fost explicat de domnul de Lauranay. Dinsul îmi arătci harta, şi cu degetul îmi indica poziţia provinciilor, situaţia principalelor oraşe şi direcţia cursurilor de apă. Negreşit că nu la regiment am putut urma un curs de geografie. Şi apoi dacă aş fi putut citi măcar !

Vai ! am fost nevoit să-mi întrerup deodată lecţiile, tocmai cind începusem să leg vocalele cu consoanele. Şi bietul meu profesor, domnul Jean,

care fusese luat în armată împreună cu toţi tinerii de vîrta lui .'

în sfîrşit, să nu mai insistăm asupra acestor lucruri triste şi să ne reluăm călătoria.

încă din ajun spre seară, timpul deşi era călduros, ameninţa a ploaie. Cerul era acoperit aproape în întregime de nori. De abia dacă pe alocuri se mai vedea un petec senin de cer. în ziua aceea, am minat repede caii, deoarece voiam să ajungem înainte de ivirea nopţii la Bernsburg, – o etapă de vreo douăsprezece leghe. Puteam ajunge cu condiţia să nu se strice vremea sau să avem vreo piedicii pe drum.

Or, tocmai Elba ne bara drumul, aşa că mă temeam sîi nu ne oprim acolo mai mult decît ar fi trebuit.

Am plecat din Zerbst la şase dimineaţa şi am ajuns peste două ore pe malul drept al Elbei, un fluviu mare şi frumos, cu malurile rîpoase şi acoperite de trestii.

Din fericire norocul ne-a favorizat. Am trecut cu bine podul în mai puţin de un sfert de oră. îmi spuneam că dacă lucrurile vor merge astfel cu toate apele pe care le aveam de trecut, nu vom avea de ce să ne plingem.

Am ajuns în orăşelul Acken pe care l-am străbătut fără să ne oprim şi am luat-o spre Bernsburg

Mă sileam să merg cît mai bine, pe drumurile acestea primitive care nu aduceau de loc cu acelea de azi. Şoselele acestea erau pe atunci nişte fîşii înguste care lăsau mult de dorit mai ales în timpul ploilor. Dar ce puteam să facem, aşa că am fost nevoi ţi să ne acomodăm cu împrejurările.

Piuă la douăsprezece am mers bine. C u toate astea, pe la unu după-amiază, clin fericire j_n timpul popasului, ne-am pomenit cu un regiment de panduri. Pentru prima oarîi în viaţă mi-a fost dat sa văd cavalerii aceştia austrieci, adcvai'at soi de barbari. Porneau în galop ridicind în urma lor un nor uriaş de praf care se înălţa spre cer, în vîrtejul acesta, nu vedeai decît mantalele lor roşii şi căciulile lor negre.

Am avut noroc că ne aflam garaţi pe partea cealaltă a drumului, la adăpostul lizierii unei păduri de plopi. Austriecii nu ne-au văzut, altminteri cine ştie ceea ce s-ar fi putut întîmpla. Caii noştri; ar fi putut foarte bine să convină acestor panduri şi tot astfel trăsura noastră ofiţerilor lor.

Fireşte c:ă dacă ne-am fi aflat în mijlocul şoselei, pandurii nu ar fi aşteptat să le facem loc şi ne-ar fi călcat pur şi simplu.

Pe la orele patru după-amiază, am semnalat domnu’ui de Lauranay un punct destul de ridicat, care domina cîmpia la vre-o leghe, în direcţia vestului.

— Tre! inc să fie castelul din Bernsburg, înii răspunse el.

într-adevăr, castelul acesta, situat în vîrful unei coline se vede de la o mare depărtare.

Am dat bice cailor şi peste o jumătate de orii am străbătut oraşul Bernsburg unde actele noastre au fost verificate. Apoi, foarte obosiţi, după ce am trecut rîul Saale, am ajuns la Alstleben, pe la orele zece seara. Am petrecut o noapte bună. Eram găzduiţi intr-un hotel destul de confortabil, unde nu se aflau găzduiţi ofiţeri austrieci, ceea ce ne-a făcut multă plăcere şi am plecat a doua zi, precis la orele zece dimineaţa»

N-o să-mi pierd timpul să descriu oraşele, tîr- gurile şi satele. Nu le vedeam decît în treacăt, deoarece nu călătoream de plăcere, ci, călătoream ca nişte oameni expulzaţi dintr-o ţară, pe caro de altfel o părăsisem fără nici o părere de rău.

Ceea ce ne preocupa în aceste localităţi, era să nu ni se intimple nimic supărător şi să ne putem urma drumul în linişte.

În ziua de 18 august, am ajuns pe la amiază, la Hettstadt. Am trebuit să trecem riul Wipper, căruia la regiment i-ani fi spus Vipera, nu departe de o exploatare de mine de arama. Pe la trei am sosit la Limbach, apoi după ce am trecut de Mansfeld, dominat de o colina ¡naltă pe care o dez- mierda o rază de soare în mijlocul ploii şi în slir- şit Sangerhausen, pe Gena, trăsura noastră a stră- bătut un ţinui b gat în mine. În sfir.şit, spre seară am ajuns la Artern.

Ziua aceasta de călătorie a fost intr-adevăr obositoare, am făcut aproape cincisprezece leghe şi abia un singur popas. De aceea am dat o îngrijire specială cailor, hrană din belşug şi un bun culcuş pentru noapte. E drept că aceasta constituia o n are cheltuială dar, domnul de Lauranay nu se uita la bani în privinţa asta şi avea perfectă dreptate, intr-o călătorie ca a noastră, caii jucau un rol primordial.

A doua zi, am plecat la opt după ce am avui cîteva dificultăţi cu hangiul. Ştiu bine că nimic nu e mai adevărat ca vorba aceea, frate, frate, dar brînza-i pe bani ; totuşi, proprietarul hotelului din

9

Artern, a fost cu adevărat cel mai mare exploatator pe care l-am văzut vreodată.

în timpul acestei zile vremea a fost cit se poate de rea. Furtuna a izbucnit cu puţin timp după plecarea

noastră. Fulgerile ne orbeau iar tunetele îngrozeau caii, udaţi de ploaia torenţială care cădea fără contenire.

A doua zi, la 19 august, vremea s-a mai liniştit deşi era tot a ploaie. Cimpul era scăldat de rouă şi cu toată briza care adia, căldura era copleşitoare. Terenul era de lu ros şi caii tot ureînd, începuseră să dea semne vădite de oboseală. Am prevăzut în eurind câ va trebui să le dau un repaus de douăzeci şi patru dc ore ; speram insă, că înainte de a face acest popas să ajungem la Gotha.

De îndată ce-am ajuns la Heldmungen, situat pe • rîul Schmuke, ne-am oprit.

În definitiv, am dus-o destul de bine de patru zile de cind am părăsit Belzingen. Şi îmi spuneam :

— Dacă am fi călătorit cu toţii, cum ne-am fi stins în fundul trăsurii ca să facem loc doamnei Keller şi fiului ei ! în sfirşit !

Conform iiinerariului nostru, treceam atunci prin ţinutul care alcătuieşte districtul Erfurth, unul din cele trei districte ale provinciei Saxa. Drumurile destul de bune, îngăduiau să mergem repede. Fireşte că aş fi mers şi mai repede încă, dacă n-aş fi avut un accident la o roată, accident care n-a putut fi reparat decît la Weissensee de către un fierar nu tocmai de soi.

Dacă etapa a fost lungă în ziua aceea, în schimb eram susţinuţi de speranţa de -a ajunge spre seară la Gotha, unde trebuia să ne odihnim, cu condiţia de a găsi un adăpost bun.

Nu pentru mine, Dumnezeule mare ! Voinic cum eram, puteam să îndur multe, ci pentru domnul şi domnişoara de Lauranay, care cu toate că nu se pHngeau, păreau foarte obosiţi. Sora mea Irma în

schimb, părea că suportă bine călătoria.

De la cinci dimineaţa pînă la nouă seara, am făcut vreo opt leghe şi am intrat în teritoriul Saxa Coburg. în sfîrşit, la orele unsprezece, trăsura noastră s-a oprit la porţile oraşului Gotha. Am plănuit să poposim aci douăzeci şi patru de orc. Bieţii noştri cai aveau tot dreptul la o odihnă de o noapte şi o zi. Se vede că atunci cind i-am ales, am avut mina fericită. Hotărit, e o marc satisfacţie pe care o ai atunci, cind ai nimerit un lucru bun !

Am spus ca am sosit de-abia la unsprezece la Gotha. Citeva formalităţi la porţile oraşului, ne-au pricinuit o mică intirziere. Nu mai încape îndoială că dacă n-am fi avut actele în regulă am fi fost arestaţi. Agenţii civili şi militari se întreceau care mai de care cu severitatea. Era un adevărat noroc că guvernul prusac, pronunţind expulzarea noastră nc-a procurat şi mijloacele de a o pune în aplicare. Am conchis de aici câ dacă am fi voit să executăm primul nostru plan şi anume să plecăm înainte de incorporarea domnului Jean, Kalkreuth nu ne-ar fi dat niciodată paşapoarte şi n-am fi putut ajunge astfel la graniţă.

Trebuia să mulţumim mai intîi lui Dumnezeu şi pe urmă Majestăţii sale Frederic Wilhelm, că ne-a facilitat călătoria. Cu toate astea graba strică treaba, după cum glăsuieşte un vechi proverb, aşa Cei nu trebuia să ne bucurăm prea devreme.

Există hoteluri bune la Gotha. Am găsit uşor patru camere bune şi un grajd pentru cai la hotelul „La Armata Prusacă“.* Cu toata părerea do rău pe care mi-o producea întîrzierea aceasta, trebuia să ne resemnăm. Din fericire din cele douăzeci de zile de călătorie care ne-au fost hărăzite de autorităţile germane, trecuseră de abia patru şi am făcut aproape un sfert din parcurs.

Prin urmare, dacă am fi mers tot aşa, trebuia f ajungem la graniţa franceză la termenul fixat. Nu doream decît un singur lucru şi anume ca. regimentul Royal-Picardie să nu intre În luptă decât în ultimele zile ale lunii august, ca să pot lua şi cu parte.

/X doua zi pe la opt dimineaţa, m-am coborit în vorbitorul hotelului, unde mă aştepta sora mea.

— Domnule de Lauranay şi domnişoara Martini ?... am întrebat-o.

— Nu s-au dat încă jos, îmi răspunse Irma şi trebuie să-i lăsăm pînă la ora prînzului...

-- Prea bine, Irma ! Dar tu unde te duci ?

-— Nicăieri, Natalis. Dupei masă însă am să ies puţin în oraş ca să fac diferite cumpărături... Dacă ai vrea să mă însoţeşti ?...

— Cu plăcere, dragă. Pînă atunci am să mai hoinăresc pe străzi.

Şi iată că m-am dus în oraş.

Ce să vă spun de Gotha. Nu prea am văzut lucru mare. în schimb am văzut trupe de toate armele .şi convoiuri cîte poftiţi. Goarnele sunau neîncetat. La gîndul că toţi soldaţii aceştia vor porni împotriva Franţei, mi se strîngea inima. Era dureros să te gîndeşti că pămîntul patriei va fi poate cotropit de aceşti străini ! Cîţi camarazi nu vor muri oare în vreme ce vor apăra pămîntul Franţei ? Da, trebuia să fiu la postul meu cu să pot lupta cu ei, fiindcă sergentul major Delpierre na voia să fie o curcă plouată sau un sedentar !

Dar să revin la oraşul Cotha. Am străbătut citeva cartiere şi am văzut diferite biserici frumoase. ale căror clopotniţe se profilau în zare. Hotărit insă, erau prea muli.i soldaţi pe străzile ora” şului, aşa că aveam impresia că mă aflam într-o cazarmă.

M-am întors la unsprezece, după ce am avut grijă să vizez paşapoartele, aşa cum glăsuia ordinul. Domnul de Lau-viriay era încă în odaia lui cu domnişoara Martha. Biata fată era prea îndurerată ca să simtă nevoia de a se plimba în oraş. Şi era şi firesc !

Do altfel cc ar fi văzut ? Numai lucruri care i ar fi amintit situaţii domnului Jean. D.ar unde era dinsul ? Doamna Keller putuse da de ci, sau cel puţin putuse să» urmeze regimentul lui? Cum călătorise oare femeia aceasta curajoasă ? Ce ar putea face dînsa în cazul că s-ar fi întâmplat vreo nenorocire ? Vai ! era un lucru îngrozitor să te gîndeşti că domnul Jean, soldat prusac, s-ar fi luptat împotriva unei ţări pe care o iubea, pe care ar fi fost fericit să aibă dreptul s-o apere şi pentru care şi-ar fi vărsat bucuros sîngele !

Nu mai încape îndoială că masa a fost tristă. Domnul de Lauranay voise ca să mîncăm în odaia lui. într-adevăr, cîţiva ofiţeri germani veneau regulat să ia masa în restaurantul hotelului „La Armata prusacă'*, aşa că era bine să-i evităm.

După-masă, domnul şi domnişoara de Lauranay rămăseseră cu soni mea la hotel, în vreme ce m-am dus să văd dacă nu lipsea nimic erelor. Hotelierul m-a insolit la grajd. Am văzut vă (»mul acos
ta voia să mă facă să vorbesc mai mult decit trebuia, în privinţa domnului de Lauranay, a ca.atonei noastre şi a unor lucruri care nu-l priveau. Aveam de-a face cu un palavragiu, dar ce mai palavragiu !... De aceea am fost foarte rezervat şi nu i-am spus mai nimic.

I.a orele trei am ieşit împreună cu sora mea, pentru cumpărături.- Deoarece Irma vorbea bine limba germană, se simţea în largul ci pretutindeni – atit pe străzi cit şi în prăvălii. Cu toate astea se cunoştea imediat că eram francezi, ceea ce făcea ca să nu fim

bine primiţi.

între trei şi cinci, am făcut o sumedenie de cumpărături incit am cutreierat aproape în întregime oraşul.

Doarece aş fi voit mult să aflu ceea ce se petrecea în Franţa, am sfătuit-o pe Irma să tragă cu urechea la tot cc se vorbea pe străzi şi în prăvălii. Şi cu toate că nu era de loc prudent, nu şovăi am să ne apropiem de grupurile în care se vorbea cu o oarecare însufleţire.

Intr-adevăr, ceea ce am putut afla nu era defel plăcut .pentru noi francezii. La urma urmei, era însă mai bine să aflam veşti, fie chiar rele, decît să trăim într-o ignoranţă desăvîrşită.

Am mai văzut de asemenea o sumedenie de afişe lipite pe zidurile caselor. Majoritatea nu anunţau decît mişcări de trupe sau rechiziţii pentru armată. în răstimpul acesta, sora mea se oprcii din cînd în cînd în dreptul lor spre a citi primele r înduri.

Unul din aceste afişe mi-a atras deodată atenţia. Era scris cu litere mari negre. Parcă-l văd c şi azi, cu hîrtia-i galbena lipit pe zidul prăvăliei unui cizmar.

— Ia vezi, Irma, ce este cu afişul acesta. Ceea ce se vede acolo nu sînt cifre ?...

Sora mea se apropie de prăvălia cizmarului şi în-cepu să citească...

O ! ce strigăt a mai scos ca ! Din fericire că eram singuri şi că nu ne-a auzit nimeni.

Iată ce cuprindea afişul :

„1000 fiorini recompesă aceluia cure va preda^pe soldatul Jean Keller din Belzingen, condamnat la moarte pentru că a lovit un ofiţer din regimentul Leib, în vreme ce regimentul se aflu în marş spre

Magdeburg”.

XV

Cum ne-am înapoiat, eu şi sora mea, la hotelul „La Armata Prusacă*', ceea ce ne-am vorbit, iată lucruri pe care nu mi le mai aminti ! Poate; că nu ne-am vorbit de loc ? S-ar fi putut observa tulburarea noastrfi şi atunci cine ştie ce s-ar fi întîmplat.' Atît ne mai trebuia, ca să ajungem în faţa autorităţilor germane. Am fi fost interogaţi, arestaţi poate, duca s-ar fi aflat legăturile caic uneau de familia Keller !...

În sfîrşit am ajuns în odaia noastră, . ~; ă să întîl— nim pe nimeni. Eu şi sora mea voiam mai în tu :ă luăm o hotărîre înainte do a revedea pe domnul şi pa domnişoara de Lauranay, astfel ca să ne înţelegem în privinţa atitudinei noastre.

Amîndoi stăteam acum în odaia frmcb pi ivin- du-ne foarte îndureraţi, fără sa îndrăznim sa ne* spunem o vorbă.

— Nenorocitul !... Nenorocitul !... Ce a făcut ! ex- clamă în sfîrşit sora mea.

— Ce a. făcut ? i-am răspuns. A făcut ceea ce aşi fi făcut şi cu în locul lui ! Probabil că domnul Jean a fost maltratat, înjurat de ticălosul acesta de l'rantz ... Domnul Jean l-o fi bătut... ceea ce trebuia să se întîmple mai curînd sau mai tîrziu... Da şi eu aşi fi procedat la fel.

— Bietul Jean !... Bietul Jean .’... îngină sora mea. în vreme ce-o podidiră lacrimile.

— V'no-ţi în fire, Irma,... Nu ţi face inimă rea !

— Condamnat la moarte .’...

— Ce are de-afacc, de vreme ce a fugit. Acum a scăpat de urmăritorii lui şi ori unde ar fi te rog să crezi c-o duce mai bine decit în regimentul ticăloşilor ce Grawurt, tatăl şi fiul !

— Şi recompensa de o mie de fiorini care se fă- gâd deşte aceluia care îl va preda...

— O ! siima asta nu o încă în buzunarul nimănui. Irma, şi probabil câ nimeni nu va pune vreodată mina pe ca !

— Şi cum va putea să scape, bietul Jean ! Fapta iui este cunoscută în toate satele şi oraşele Germaniei ! Există doar atîţia ticăloşi care nu aşteaptă altceva decit să-l denunţe .’ Cei mai buni n-ar voi să-l găzduiască măcar pentru o oră !

’ – Nu-ţi face inimă rea, draga mea ! i-am răspuns. Totul nu este pierdut, atîla timp cît n-a fost prins încă...

— Natalis ' Natalis...

— Şi apoi chiar dacă ar ii prins, poate scăpa... în afară de asta» domnul Jean a putut foarte bine sii fugă şi sâ se afle acum intr-un adăpost sigur... Trăieşte şi nu e omul care să se lase prins aşa cu una cu două.

Dacă vorbeam astfel, n-o faceam, mărturisesc, numai în scopul de a linişti pe Irma. Nu, eram convins de cele ce spuneam. Fireşte că partea cea mai grea pentru domnul Jean, după ce l-a lovit pe Frantz,-a fost fuga. Ei bine, izbutise, şi se vede că nu era uşor de pus mina pe el, de vreme ce a- fişele făgăduiau o recompensă de o mie de fiorini oricui va reuşi să-l predea autorităţilor germane. Nu, nu voiam să-mi pierd speranţa, cu toate că sora mea era foarte îngrijorată.

— Dar doamna Keller ? zise ea.

— Da ’ Ce se făcuse doamna Keller ?... Putuse să

ajungă la Magdeburg ? Ştia ea ce se petrecuse cu fiul ei ?... însoţea ea oare pe domnul Jean în fugii lui ?

- – Sărmanii femeie!... Sărmana mamă !... repetă sora mea. De vreme ce s-a dus la Magdeburg, nu se poate să nu fi aflat că fiul ei a fost condamnat la moarte... Vai Doamne ! Dumnezeule ! Cite dureri- îi mai hărăzeşte !

— Irma, i-am răspuns, linişteşte-te. te rog. Dacă te-ar auzi cineva ? Ştii doamna Keller este o femeie energică. Poate că domnul Jean e cu dînsa.

Dacă vorbeam aşa liniştit, lucrul e totuşi firesc fiindcă de felul meu nu mă las niciodată pradă dez-nădejdii.

— Dar Martha ?... întrebă soni mea.

— Părerea mea e să nti-i spunem nimic, i—ani răspuns. E mai bine aşa, Irma. Vorbindu-i am risca s-o facem să-şi piardă curajul. Călătoria va mai dura încă mult, şi domnişoara Martha are nevoie de curaj. Dacă ar afla cc s-a petrecut, că domnul Jean este condamnat la moarte, că a fugit, că s-a fixat premiu pentru capul lui, biata fată n-ar mai trăi... Ar refuza chiar să ne mai urmeze.

— Da, ai dreptate. Natalis ! Trebuie să păstram însă taina aceasta şi faţă de domnul de Lauranay ?

— Fireşte, Irma. La ce ne-ar folosi dacă i-am împărtăşi-o. A ! dacă ne-ar fi cu putinţei să regăsim pe doamna Keller şi pe domnul Jean. Dar timpul nostru este măsurat. în curînd am fi arestaţi, şi nu văd întrucît arestarea noastră i-ar folosi domnului Jean... Haide, Irma, trebuie să ne împăcăm cu situaţia noastră şi deocamdată, fă în aşa fel, incit domnişoara Martha să nu observe că ai plîns !

— Dar dacă iese în oraş, Natalis şi citeşte afişul ?

— Irma, i-am răspuns, este prea puţin probabil că domnul şi domnişoara de Lauranay să iasă seara în oraş de vreme ce n-au ieşit peste zi... De altfel, seara e cam greu să poţi citi un afiş. Nu avem deci de ce să ne temem. Şi acum draga mea, fă-ţi curaj şi procedează astfel ca să nu se ştie nimic.

— Da, Natalis, simt că ai dreptate !... Da, o să ţin închisă înlăuntrul meu toată suferinţa mea adîn- că... E greu, dar ce să-i faci...

’La cinci dimineaţa eram în picioare. Am trezit pe oameni să nu poată bănui nimic.

După masa de seară, în timpul căreia am vorbit verzi şi uscate pentru ca să nu se observe figura tristă a Irmei, domnul şi domnişoara de Lauranay rămft-scsera ?n odaia lor. Prevăzusem aceasta şi îmi parca bine. După o vizită la grajd, m-am dus din nou în odaia lor şi i-am îndemnat să se culce devreme. Voiam să plecăm la cinci dimineaţa, deoarece trebuia să facem un drum dacă nu foarte lung, col puţin foarte obositor, de-a lungul unui ţinut muntos.

Ne-am culcat. în ce mă priveşte am dormit prost. Toate întâmplările zilei mi s-au perindat prin minte, încrederea pe care am simţit-o cind a fost vorba să ridic moralul surorii melc, îmi lipsea acum... Lucrurile mergeau prost... Jean Kellcr era urmărit... Oare nu eşti veşnic demoralizat cind nu poţi dormi ?

La cinci dimineaţa eram în picioare. Am trezit pe toţi şi ne-am dus să înhămăm caii la trăsură. Ardeam do nerăbdare să părăsesc oraşul acesta.

La şase ne-am suit în trăsură şi am pornit, caii fiind odihniţi, au făcut cinci leghe fără să facem vreun popas,

după care am ajuns în regiunea muntoasă a Turingieî.

Aici drumul se îngreuna şi trebuia să mergem încet.

Nu că munţii ar fi fost grozav de înalti, bunăoară ca Pirineii sau Alpii, totuşi drumul era anevoios în special pentru cai. Aproape că nici nu exista şosea pe vremea aceea, ci numai nişte defileuri strimte dc-a lungul unor păduri de brazi sau de stejari. Uneori drumurile erau atît de înguste, îneît păreau adevărate poteci, pe care trăsurii noastră de-abia dacă avea loc.

Din cind în cind, mă coboram de pe caprîi ca sîî min caii de căpăstru, deoarece şoseaua pe care mergea trăsurii noastră, era brăzdată de ambele părţi de prăpăstii adinei, în fundul cărora şerpuiau citeva pîriia- şc. Ori de cite ori drumul era prea anevoios, domnul de Lauranav, nepoata lui şi sora mea se dădeau jos din trăsură'şi o luau pe jos. Mergeau cu toţii, plini de curaj, fără să se plingă. Dealtfel, trebuia síí facem popasuri dese ca să lăsăm caii să răsufle.

îmi părea bine că nu spusesem nimic domnului de Lauranay despre domnul Jean cuci, dacă sora meu în ciuda raţionamentelor mele s-a lăsat pradă deznădejdii, oricine işi poate închipui ceea ce ar fi indurat domnişoara Martha şi tot astfel şi bunicul ei.

în ziua asta de 21 august, n-am făcut nici cinci leghe, în linie dreaptă bineînţeles,- căci drumul făcea atîtea înconjururi, incit uneori aveam impresia cîi ne întoarcem de unde am venit.

Poate că ne-ar fi fost necesară o călăuză ? Dar n-aveam în cine să ne incredem ! în împrejurarea de faţă ar fi fost mai mult decit o imprudenţă. Nu, era de o mie de ori mai bine să nc bizuim pe noi înşine.

De altminteri, domnul do Lauranay străbătuse- în atîtea rînduri Turingia incit se orienta fără prea multă

bătaie de cap. Partéei cea mai grea era să te orientezi în mijlocul pădurilor. Reuşeai totuşi călău- zindu-te dupâi soare, fiindcă soarele este o călăuzii sigură şi apoi nu e de origine germană.

Trăsura noastră s-a oprit pe la ora opt seara, la liziera unei păduri de fagi ce acoperea lanţul munţilor Thuerienger – Walks. Ar fi fost o imprudenţă să înaintăm mai departe.

Prin locurile acestea, nu se află nici un han, nici măcar o colibă de pădurari. Trebuia să dormim în trăsură, sau sub primii copaci ai pădurii.

Am cinat cu proviziile pe care le-am luat cu noi. Am deshămat caii. Fiindcă iarba creştea din belşug la poalele munţilor i-am lăsat să pască în voie, întrucit intenţionam să veghez noaptea asupra lor. Am sfătuit pe domnul dc Lauranay, pe domnişoara Marthn şi pe sora mea să se după în trăsură unde cei puţin aveau un adăpest, deoarece începuse să cadă o ploaie subţire şi rece.

Domnul de Lauranay se oferi să vegheze cu mine noaptea. Am refuzat. Vcghiilc astea nu sint bune pentru un om de virsta lui. De altfel, eu ce Ireal i aveam ? înfăşurat în paltonul meu, nu eram de compătimit. Am trecut prin situaţii mult mai grele, în cimpiile din America unde iama este nespus de aspră, aşa că nu mii îngrozea perspectiva unei nopţi albe sub cerul liber.

în sfirşit, totul a mers de minune. Liniştea noastră «n-a fost tuli urată o clipă. în definitiv trăsurii prezenta acclaş confort pe care îl avea o cantoră de hotel în ţinuturile acestea. Bine învelit, puteai dormi comod de n-ar fi fost grija care fră- minta pe toţi în privinţa celor dragi care erau departe...

Pe cind se lumină de ziuă, pe la orele patru domnul de Lauranay părăsi trăsura, propunîndu-mi să vegheze în

locul meu, astfel ca să mă pot odihni şi eu o oră două. Temîndu-mă să nu-l supăr dacă l-aş refuza din nou, am primit şi după ce m-am înfăşură bine în paltonul meu, am tras un pui de somn straşnic.

La şase jumătate eram cu toţii în picioare.

— Trebuie să fii obosit, domnule Natalis ? mă întrebă domnişoara Martha.

— O 1 nu, domnişoară, am dormit foarte bine în vreme ce bunicul d-tale veghea I

— Natalis cam exagerează, răspunse domnul de Lavranay zîmbind şi noaptea viitoare o să-mi dea voie...

— Nu se poate, domnule de Launaray. i-am răspuns pe un ton voios. Asta ar mai trebui, ca stăpinul să veghieze pinâ în zori în vreme ce sluga...

— O ! slugă ! exclamă domnişoara Martha.

— Da, slugă, vizitiu... Oare nu sînt vizitiu, dar un vizitiu îndemînatic în orice caz ! Hai să spun poştaş dacă vrei cu orice chip să-mi menajezi amorul propriu, ceea ce nu înseamnă insă că nu sînt servitorul d-voastră...

— Nu eşti prietenul nostru, răspunse domnişoara Martha întinzindu-i mîna, şi încă cel mai devotat pe caro ni l-a dat Dumnezeu ca să ne ducă în Franţa.

-— O ! cit eşti de bună domnişoară. Ce n-ai face oare pentru nişte oameni care iţi spun cuvinte care iţi merg drept la inimă ! Da, am putea ajunge cu bine la graniţă şi tot astfel doamna Keller şi fiul ci...

Cit despre mine, dacă ocazia se va ivi să mă devotez din nou pentru ci... *Sufficit !...* şi dacă va trebui să-mi dau viaţa... *Amcn !* cum zice preotul din satul meu.

La şapte am pornit din nou. Oricîte obstacole s-ar fi prezentat în ziua aceasta.de 21 august, trebuia, să fac în aşa fel incit să străbatem Turingia înainte de ivirea

nopţii.

Primele ore ale călătoriei s-au efectuat destul de greu, deoarece din pricina urcuşurilor trebuia la tot pasul să ne dăm jos din trăsură. În definitiv mergeam mai mult pe jo*s.

Pe la douăsprezece ani ajuns în punctul cel mai înalt al muntelui căruia, dacă nu mă înşel, i se spune Gebauer. în prezent nu ne mai rămăsese decît să ne coborim spre vest. De aci încolo drumul era în pantă. Fireşte că n-ar fi trebuit să mergem prea repede din pricina accidentelor ce s-ar fi putut produce la coboriş.

Vremea era tot a ploaie. în schimb dacă nu plouase încă, cerul era acoperit în întregime cu nori deşi şi grei. Mă temeam, şi pe drept, de o furtună.

Intr-adevăr, pe la orele şase după-amiază, cîteva fulgere despicară aerul. În depărtare se auzea tunetul şi furtuna se apropia din ce în ce.

Domnişoara Martha, ghemuită în fundul trăsurii, adineită în ginduri, nu prea părea speriată. Sora meu închidea ochii şi stăteti nemişcată.

— N-ar fi mai bine să facem un popas ? mă întrebă domnul de Lauranay.

— Ba da, i-am răspuns şi m-aş opri cu condiţia insă să găsim un loc prielnic pentru ca să putem sta puste noapte. Pe panta a.;ta e cu neputinţă.

— Fii prudent, Natalis.

— N-avea nici o grijă, domnule de Lauranay.

Nici n-am terminat bine vorba, că un fulger uriaş înfăşură caii şi trăsura, izbind un plop care se află la dreaptă noastră. Din fericire, arborele căzuse în direcţia pădurii.

Caii se speriară şi am simţit că nu mai eram stăpin pe ei. Cu toate sforţările pe care le-am făcut, coborîră în galop panta. Eram orbiţi acum de fulgere, iar

tunetele ne asurzeau pur şi simplu. Dacă bietele animale zăpăcite ar fi deviat puţin din drum, trăsura ar fi căzut imediat în prăpăstiile care brăzdau şoseaua.

Deodată se rupse f-rîna. Caii mai liberi porneau acum cu mai multă furie. O catastrofei inevitaDilâ ne ameninţa.

Deodată .se produse o ciocnire.

Trăsura se izbise de trunchiul unui copac. Hăţurile şi oiştea s-au rupt, iar caii se avîntaseră în prii- pastie.

Trăsura, spre norocul nostru fusese oprită în loc de trunchiul copacului. Din fericire nu s-a intîm- plat nici un accident de persoane. Deşi fusesem trimit de pe capră, n-am păţit nimic. M-am dus sa examinez trăsura ale cărei roţi din faţ:'i erau sfărimate.

Ce situaţie triştii ! Ce să ne facem acum, lipsiţi de mijloacele de locomoţie, în mijlocul acestui linul pustiu ? Ce noapte grozavă am petrecut ’

A doua zi, la 23 august, am trebuit sâ pornim înainte, după cu am părăsit trăsura, pe care n-o mai puteam întrebuinţa chiar dacă alţi cai ar fi înlocuit pe aceia pe care i-am pierdut.

Am făcut un pachet cu proviziile şi efectivele noastre pe care le purtam acum pe umăr cu ajutorul unui băţ şi am pornit cu toţii, eu în frunte şi în urma mea Irma, domnişoara Marlha şi bunicul ei. Nu cred că am făcut mai mult de trei leghe în ziua aceea. Cind ne-am oprit spre seară, soarele care apunea, luminii cîmpiile care se întind spre vest, la poalele munţilor Turingiei.

XVI

Situaţia era gravă şi trebuia să se mai agraveze încă, dacă nu găseam o trăsură şi nişte cai de vin- zare.

înainte ele toate, trebuia să găsim insă un adăpost pentru noapte. Pe urmă vom vedea ce e de făcut.

Mă simţeam foarte stânjenit. Prin împrejurimi nu se afla nici o colibă. Nu ştiam ce să fac. cind deodată, luînd-o spre dreapta, am zărit un fel de colibei care se afla în mijlocul pădurii.

Coliba aceasta nu avea nici uşi nici ferestre, totuşi oricît de puţin con[r]ortabilă era, constituia însă un adăpost.

Cerul, care fusese pînă acum senin, se înnora deodată. Vă puteţi închipui bucuria mea găsind co- liba aceasta care în lipsa trăsurii, era un adăpost preţios pentru noi.

Domnul de Lauranay fusese foarte afectat de accidentul întâmplat, mai ales din pricinii nepoatei lui. f ină la graniţă mai aveam încă de umblat. Cum se va sfîrşi călătoria noastră ? Vom avea oare timpul şi părăsim Germania, la termenul fixat, acum cind eram nevoi ţi. să mergem pe jos? În prezent însă principalul lucru era adăpostul, vom avea pe urmă tot timpul să discutăm în vederea măsurilor ce trebuiau luate.

în interiorul colibei, care părea că nu mai fusese locuită de mult, pămîntul ora acoperit cu un strat de iartă. Probabil că într-însa se refugiau din cind •n cind, păstorii care işi duceau turmele la păşunat în munţii Turingiei. Jos se vedeau cîmpiîle Saxei, în direcţia orăşelului Fulga, de-alungul teritoriilor Rin ului de Sus.

Sub razele soarelui care apunea, cimpiile acestea păreau oarecum roditoare. Cu toate că nu erau intin c ca în pi’mă, se vedea cit colo, că erau mai uşoare de străbătut decit drumul pe care l-am făcut din Gotha pina aici.

Odată instalaţi în colibă, am pregătit împreună cu sora mea, masa de seară. Domnul şi domnişoara de

Lauranay, foarte obosiţi de drum de-abia dacă mîncaseră. Irma deasemenea nu se atinse de cina asta modestă. --*»•*

— Râu faceţi Ciî nu mincaţi, le repetam intr-un a. Tntii hrana şi apoi odihna, iată metoda soldatului în campanie. Trebuie să prindem putori, aşa că e necesar să mănînci, domnişoară Martha.

— Chiar dacă aş vrea să măninc, dragul meu Natalis, îmi răspunse ea, mi-ar fi cu neputinţă... Miine dimineaţă, înainte de plecare, voi încerca să mănînc ceva. •

— Râu faci, domnişoară, i-am răspuns.

— Fii pe pace, n-o să te fac de rîs miine în timpul drumului, fiindcă r-o să rămîn în urmă.

Toată stăruinţa mea a fost în zadar deşi mîn- câm de zor ca să slujesc de exemplu. Eram hotărît sa prind puteri, ca şi cum m-aşi fi pregătit pentru o muncă foarte grea a doua zi.

ín apropierea colibei, se afla un pîrîu cu apă limpede. Cîteva picături din apa aceasta amestecată cu rachiu, era de-ajuns să facă o băutură răcoritoare.

Domnişoara Martha consimţi să boa două, trei picături. Domnul de Lauranay şi sora mea, o imitară, ceea ce le-a prins bine.

Apoi cîte trei se duseră în colibă unde se culcară şi adormiră în curind.

Am făgăduit că mă voi culca şi cu, dar cu intenţia de a nu-mi ţine făgăduiala. Dacă am spus ca mâ *voi culca, e ca domnu! de Lauranay ar ii voit să vegheze cu mine şi nu trebuia sâ-î impun acest surplus do oboseală.

tatâ-mâ deci plimbindu-mă de colo pînă colo, asemenea unei santinele. Ori cine işi poate închipui câ a sta de veghe nu e un lucru nou pentru un soldat. Luasem două pistoale cu mine, fiindcă paza bună trece

primejdia rea.

De aceea hotărîsein să mă împotrivesc somnului, deşi îmi simţeam pleoapele grele. Uneori cind eram prea obosit, veneam să mă mai întind puţin în colibă, cu urechia aţintită la cele mai mici zgomote.

Noaptea era foarte întunecoasă. Nici o stea nu se vedea pe boita cerească. Luna dispăruse şi ea printre nuri.

Totuşi, dacâ un foc s-ar fi aprins undeva în pădure, 1 aş fi zărit imediat de la o leghe depărtare, fiindcă aveam nişte ochi buni care scrutau întunericul.

Nici un suflu nu tulbura firea ; afară era o linişte desâvîrşită ca atunci cind vremea e a ploaie.

Cu toate astea trebuie să mărturisesc câ liniştea nu era însă atit de desâvîrşită, de vreme ce se auzea un zgomot, un fel de şuierat continuu care reproducea semnalele regimentului Royal-Pi- cardie. Oricine îşi poate închipui că cel care flu- era astfel, nu era altul decit sergentul major Nata- lis Delpierre, care se lăsa pradă obiceiurilor lui.

Şi pe cind fluieram astfel, mă gindeam la trecut. Mă gindeam la tot ce se petrecuse la Belzingen de cind am sosit acolo, amînarea căsătoriei în clipa cind trebuia să se savirşească, eşuarea duelului cu locotenentul von Grawert, incorporarea domnului Jean, expulzarea noastră din Germania. Pe urma, întrezăream, ín viitor, o sumedenie du diticultiiţi * Jean Keller al cărui cap fusese pus la preţ, fugind de teama condamnării iui, doamna Keller ('arc ii căuta, neştiind unde să-l găsească !...

Şi, daca fusese descoperit, dacă fusese denunţat de nişte ticăloşi care voiau sâ ia prima de o mie de florini ?... Nu, nu-mi venea să cred aşa ceva. Îndrăzneţ

şi hotărit, domnul Jean nu ura omul care să se lase prins aşa. cu una c u două.

În vreme ce mă gindeam ia toate astea, simţeam că mi se închid pleoapele. M-am sculat atunci, nevoind să adorm. îmi părea rău că firea ura atit de liniştită în timpul acestei nopţi şi întunericul atît de nu pătruns. Şi-mi trebuia o sforţare constantă a voinţei ca să nu cedez oboselii.

• În răstimpul acesta, orele -treceau. Cit putea să fie ceasul ? Trecuse oare do miezul nopţii ? Probabil, căci noaptea e scurtă în epoca ateea a anului. Mâ ihlam pe cer doar doar oi vedea vreun punct luminos. Dar nimic nu semnala incă ivirea zorilor. Se vede duci ca mă inşulasujj şi că era mai devreme ducii imi Închipuiam.

?.;i-a:n adus atunci aminte că. în timpul zilei, domnul de Lauranay, după ce a consultat harta, mi-a spus că primul oraş principal prin care vom trece ora Tiirln, situat în districtul Cassel, în provincia lIesse-N-assc.il. Acolo ne-ar fi cu putinţă să înlocuim trăsura. Ne trebuia un mijloc de locomoţie cu care să putem ajunge în Franţa. Totuşi, ca să ajungem la Tana mai aveam de făcut vrc) douăsprezece leghe. Pe cînd mă gindeam astfel, an tresărit de-o- daiă.

M-am sculat numaidecît şi ani tras cu urechea. Mi s-a părut câ ani auzit o detunătură. Era oare un foc de armă ?

Aproape imediat, ani auzit o a doua detunătură. Nu mai încăpea îndoială ciî era un foc de armă. Ba chiar mi s-a parul câ ani văzut o flacăra spintecînd întunericul.

În situaţia în care ne aflam, în mijlocul unui ţinut aproape pustiu, ne puteam teme de orice. O banda do hoţi putea să ne atace .şi atunci cum să ne împotrivim ?

Trecuse un sfert de orâ. N-am voit să trezesc pe domnul de Lauranay. Era posibil însă că focul acesta de armă să fi fost al unui vînălor... în tot cazul, după seînteia pe care a produs-o arma, ani socotii distanţa la vreo jumătate de leghe.

Am rămas m picioare, nemişcat, cu privirea ţintită în direcţia aceasta. Nemaiauzind nimic, am început să nici liniştesc şi m-ani întrebat chiar dacă n-a fost jocul unei iluzii a auzului sau a ochiului. Uneori crezi câ nu dormi şi totuşi dormi. Ceea ce iei drept o realitate nu este decît impresia fugară a unui vis. ’

Hotărît să înfrunt cu orice preţ somnul, am început din nou să mă plimb în lung şi în lat, fluie- rind fără să-mi dau seama, semnalele regimentului meu. Am înaintat chiar vreo sută de paşi în pădure.

în curind mi s-a părut că aud un fişiit uşor. De-oarece credeam că e o vulpe sau un lup, am scos pistolul de la brîu gata sâ trag.

De-o dată, insă, mi s-a părui că văd o umbră care se repede spre mine... Am tras la intimplare.

Dar o dată cu detunătura armei, am văzut un om în faţa mea...

L-am recunoscut numaidecît : era Jean Keller

XVII

La zgomotul detunăturii, domnul de Lauranay. domnişoara Martha şi sora mea se treziră imediat şi ieşiră din coliba. În omul care venea cu mine din pădure, nu putuseră ghici pe domnul Jean, nici pe doamna Keller care venea şi eu după noi. Domnul Jean se repezi la ei. înainte de a fi rostit vreo vorbă, domnişoara Martha îl recunoscuse şi il îmbră- ţişă.

— Jean, îngină ea.

— Du, Martha !... Eu şi mama.. În sfirşit.

Domnişoara de Lauranay se aruncă în braţele doamnei Keller. •

Deoarece nu trebuia să săvirşim vreo imprudenţa:

— Să mergem în colibă, i-am zis. E în joc persoana d-tale.

— Cum!... Ştii. NatalisP... îmi răspunse el.

— Da, eu şi sora meu ştim totul.

— Şi tu Martha, şi d-lu domnule de Lauranay ?... întrebă doamna Keller.

— Dar de ce ? întrebă domnişoara Martha.

— Veţi afia imediat, deocamdată să intrăm în colibă.

Peste o clipă, ne aflam cu toţii intr-insa. Daca nu ne vedeam, cel puţin auzeam totul. Eu stăteam în faţa uşii şi cu toate că eram atent la convorbire supravegheam în acelaşi timp şoseaua.

Şi iată ce ne-a povestit domnul Jean, întreru- pînciu-

se din cînd în cînd spre a asculta afară.

Povestirea aceasta, ne-a fost istorisită de domnul Keller, în fraze scurte şi întretăiate, ca şi cum dinsul de-abia ar mai fi putut răsufla.

— Dragă Martha, zise el... trebuia să se întîmplc... şi e mai bine că sint ascuns aici... în coliba asta... decât acolo, sub ordinele colonelului von Grawert... în compania locotenentului Frantz.

Şi atunci în citeva cuvinte, Martha şi sora mea aflară ceea ce se petrecuse înainte de plecarea noastră din Belzingen : provocarea insultătoare a locotenentului, întilnirea fixată, refuzul de a se bate după incorporarea domnului Jean Keller în regimentul colonelului von Grawert.

— Da, zise domnul Jean, eram să fiu sub ordinele acestui ofiţer ! Se putea răzbuna în voie, în loc să mă vadă în faţa lui cu o spadiî în mină... A ! omul acesta care te-a insultat Martha, l-aş fi ucis fără nici o remuşcare...

— Jean, sărmanul meu Jean, îngînă domnişoara de Lauranay.

— Regimentul a fost trimis la Borna reluă Jean Keller. Acolo, timp de o lună am fost supus la cele mai grele corvezi am fost umilit, pedepsit pe nedrept şi tratat în sfîrşit de nemernicul acesta de Frantz, cum nu se tratează un cîine !... M-am abţinut insă... Am îndurat totul gîndindu-mă la tine, Martha, la mama, la toţi prietenii mei... Vai ! cît am suferit !... în sfîrşit regimentul a plecat la Magdeburg... unde mama a putut să-l ajungă. Dar tot acolo, într-o seară, acum cinci zile, locotenentul Frantz, pe cînd mă aflam singur cu el pe o stradă, după ce m-a înjurat, m-a lovit cu cravaşa. Cred că aveam dreptul să mă revolt !••• M-am repezit la cl şi l-am lovit la rîndul meu...

— Jean, bietul meu Jean !... ingină mereu domnişoara Martha.

— Eram pierdut dacă nu reuşeam sîi fug... reluă domnul Jean... Din fericire an» putut găsi hanul în care locuia mama... Peste citeva clipe am lepădat uniforma, m-am îmbrăcat ţărăneşte, şi-am plecat din Magdeburg... A doua zi am aflat imediat că eram condamnat la moarte de consiliul de război. Capul meu era pus la preţ ! Se accrdtî un premiu de o mic de florini aceluia care va pune mina pe mine... Cum să scap ?... Nu ştiam... Dar voiam să trăiesc Martha... să trăiesc ca să vă revăd pe toţi.

în clipa aceea, domnul Jean îşi întrerupse povestirea.

— Nu se aude nimic ? întrebă el.

M-am furişat din colibă. Şoseaua era liniştită şi pustie. Mi-am lipit urechea de pămint. Nu se auzea nici un zgomot suspect din direcţia pădurii.

— Nu e nimic,, i-am spus întorcindu-mă în colibă.

— Mama şi cu mine, reluă domnul Jean, am luat-o prin câmpiile Saxei, în speranţa de a vă în- tilni, de vreme ce mama cunoştea itinerariul pe care vi l-a impus poliţia... Umblam mai ales noaptea, cumpărînd prin casele retrase de-ale mîncării ; şi, culmea ironiei, străbateam sate în care citeam afişul cu premiul ce sc acorda pe capul meu...

— Da, am zis, afişul acela pe care l-am citit împreună cu Irma, la Gotha.

— Planul meu, reluă domnul Jean, era sîi încerc să ajung în Turingia, unde am calculat că trebuie să vă mai aflaţi încă... De altfel acolo puteam fi

oarecum în siguranţa... în sfîrşit am ajuns în munţi' .. Cred că ştii, Natalis cit e de greu drumul acesta, dc vreme ce aţi făcut o parte din el pe jos...

— Da, domnule Jcan, dar cum de-ai aflat ?...

— Ieri scară, ajungind în dreptul Trecătoarei Gebeuer, răspunse domnul Jcan, am văzut o trăsură sfărimată caro se afla părăsită în drum... Am recunoscut trăsura domnului de Lauranav... Mă întrebam dacă aţi avui un accident, dacă aţi scăpat... Vai, cit eram dc îngrijoraţi... Am umbat cu mama toată noaptea... Pe urmă, de-ndată ce s-au ivit zorile am fost ncvoiţi să ne ascundem...

— Să vă ascundcţi, întrerupse sora mea. Şi pentru cc ? Eraţi urmăriţi.

— Da. răspunse domnul Jcan. eraţi urmăriţi de trei ticăloşi pe care i-am intilnit mai jos dc trecătoa- rca Gebauer, braconierul Buch din Belzingen împreună cu coi doi băieţi ai lui. I-am mai văzut la Magdeburg, urmînd regimentele cu alţi tîlhari dc teapa lor. Fără îndoială că ştiau că, dacă puneau mina pc mine trebuiau sâ încaseze o mie de florini. De aceea m-au urmărit şi acum două ore. am fost atacaţi la vreo jumătate de leghe de aici... la liziera pădurii.

Va să zică cele două împuşcături pe care le-am auzit, au fost trase de ei ? am întrebat pe domnul Jcan.

— Da. Natalis .. Un glonte mi-a trecut prin pălărie... Totuşi am reuşit să ne refugiem intr-un tufiş. astfel că am putut scăpa de ticăloşii aceştia... Probabil că ei îşi închipuie că am luat-o pe alt drum, deoarece s-au îndreptat în direcţia munţilor... Atunci, noi am luat-o pe cimp şi cînd am ajuns în dreptul pădurii, te-am recunoscut după şuierat, dragul meu Natalis.

<>j cu tras în d-ta. domnule Jean.

— Ce-aro *d* face, Nalalis ! se poate insa ea împuşcătura d M[1];[0] să fî fost auzită, aşa că trebuie să plec numaide*-’* t-

- Singur ? îi * treabă domnişoara Mart ha. Nu. vom pleca cu toţii ! j-aspunse domnul Jean. Dacă ne va fi posibil ar trc?lz>ui să călătorim împreună pînă la graniţa franceza.

Ştiam acum t ol cea ce era mai însemnat, şi anume că viaţa eh •> mnului Jean ora în pericol, daca braconierul Buci i şi cei doi fii ai lui ar pune mina | e el. Fireşte că trebuie să ne apărăm cu îndîrjîre împotriva acestor- ticăloşi. Dar ce s-ar întîmpla oare în cazul că Buc! ar mai veni cu ciţîva păcătoşi clc tagma lui ?

I-am povestit apoi pe scurt domnului Jean. tot ceea ce s-a petre cruţ de la plecarea noastră din Bel- zingen şi cit de *j* or ¡cinică nc-a fost călătoria pînă lei accidentul de la C'icbauer.

Acum lipsa ca î lor şi a trăsurii ne stinjcnca mult.

— Trebuie să vă procuraţi cu orice preţ mijloace de transport, zise domnul Jean.

— Nădăjduiesc? că vom putea găsi la Tann, răspunse domnul de I .aur;:n.».v. în tot cazul, dragul meu Jean. nu trebuie tsă mai rămînem în coliba asta... Poate că Buch şî fiii lui sint pe urmele noastre... Trebuie să ne folosim de întuneric...

— Poţi să ne urmezi, Martha ? întrebă domnul Jean.

— Sint gata ! zise domnişoara do Lauranay.

-- Şi tu mama, tu oare ai îndurat atiţea oboseli?

- Să mergem, dragul meu.

Mai aveam provizii exact cit ne trebuia pîna .3 Tann,

ceea ce ne evita popasurile în satele în cure Buch şi fii lui puteau să treacă.

Iată aşadar holărîrea pe care am luat-o, înainte de a porni la drum, fiindcă în primul rînd trebuia să luăm toate măsurile dictate de împrejurări.

Atita timp cit nu va exista nici un pericol, eram decişi să nu ne mai despărţim. Fără îndoială, ceea ce era relativ uşor pentru noi care aveam paşapoarte, era mai greu pentru doamna Keller şi – pentru fiul ei. De aceea, ei nu trebuiau să intre în oraşele în care ne era impus sîi trecem şi trebuiau să ne aştepte intr-un loc fixat mai dinainte. în felul acesta poate că puteam călători împreună.

Să mergem deci, am răspuns. Dacă pot cumpăra o trăsură şi cai la Tann, vom putea cruţa multe oboseli tuturor. Cit despre noi, domnule Jean, cred că nu te-ar îngrozi o călătorie pe jos şi cîteva nopţi petrecute în cimp la lumina stelelor, vei vedea tot- ouatii cit sint de frumoase stelele care strălucesc pe cerul Franţei.

Spunînd acestea, am făcut vreo douăzeci de paşi pe şosea'. Era or;i două dimineaţa. În întuneric a- dinc învăluia firea. Totuşi se simţea că în curînd se va lumina de ziuă.

Daca nu puteam vedea nimic, în schimb puteam auzi foarte bine. Era atita linişte afară incit nu mi-ar fi scăpat nici cel mai mic zgomot...

Nu auzem nimic, de unde am conchis că Buch şi fiii lui pierduseră urma lui Jean Keller.

Am părăsit cu toţii coliba. Am luat proviziile care nu alcătuiau, vă rog să credeţi, un pachet tocmai mare şi din cele două pistoale pe care le aveam, am dat unul domnului Jean.

Tn clipa aceea, Jean luâ mina domnişoarei

I auranay şi îi zise eu o voce mişcata :

— Martha, cînd am voit să te iau de nevastă, viaţa mea îmi aparţinea !... Acum nu mai sînt decît un fugar, un osîndit la moarte... Nu mai am dreptul sâ-mi leg viaţa mea de a ta !...

— Jean, răspunse domnişoara Martha, sîntem uniţi înaintea iui Dumnezeu, care să ne aibă în paza lui.

XVIII

Voi povesti pe scurt, primele doua zile în care am călătorit împreună cu doamna Keller şi cu domnul Jean. Părăsind Turingia, am avut norocul sâ nu ne intilnim cu nimeni.

Foarte surescitaţi de altminteri, am mers repede. Ai li spus că nu ştim ce înseamnă oboseala. Doamna Keller, Martha şi sora mea ne dădeau cu adevărat o pildă rară de energie. De obicei, după ce umblam Iatru ore *n Şit' ne odihneam eîte un ceas.

Ţinutul, prcii puţin roditor, avea o sumedenie de prăpăstii. Satele puţin numeroase, erau situate la distanţe foarte mari. Cu toată energia de care dădeau dovadă tovarăşele noastre, se vedeţi cit de colo că ele erau obosite şi că aveau nevoie de odihnă. La 24 august, după un marş zdrăvan, am ajuns la Tann, pe la ora zece seara.

.Acolo după cum ne-am înţeles, domnul Jean şi mama lui s-au despărţit de noi. N-ar fi prudent să străbatem acest oraş, în care domnul Jean ar fi putut fi recunoscut.

Ne-am înţeles să ne intilnim a doua zi pe la opt, pe

şoseaua oraşului. Dacii nu eram exacţi la întîlnire. înseamnă că am fost reţinuţi din pricină câ n-am putut găsi un cal şi o trăsură. Dar, sub nici un pretext, doamna Keller şi fiul ei nu trebuia să intre în oraş. Măsura aceasta a fost foarte înţeleaptă, deoarece agenţii se arătară de o severitate excepţională la cercetarea paşapoartelor. Am crezut că ne vor opri de a merge m-ii departe. Am trebuit sii spunem cum călătoream şi în ce împrejurare am pierdut trăsura, etc...

Lucrul acesta ne-a folosit însă. Unul din ageriţi, în speranţa unei bune răsplate, s-a oferit să ne ducă la un negustor care vindea trăsuri. Propunerea lui a fost primită. După ce a condus pe domnişoara Martha şi pe sora meii la hotel, domnul de Lauranay, care vorbea foarte bine limba germană, a mers ou mine la negustorul acesta.

N-avea trăsură, în schimb avea numai o şaretă cu două roţi acoperită cu o pînză impermeabilă şi un singur cal. E de prisos să adaug că domnul de Lauranay a trebuit să plătească de două ori valoarea a'u'. :1 ş; de trei ori aceea a şaretei.,

r\ doua zi, la era apt, am regăsit pe şosea pe doamna Keller şi pc fiul ei. O circiumă proastă le slujise de adăpost în timpul nopţii. Domnul Jean petrecuse noaptea pe un scaun, în vreme ce mama lui dormise pe jos, pe o saltea de paie.

Domnul şi domnişoara de Lauranay, doamna Keller şi Irma se urcară în şareta, în care am aşezat proviziile cumpărate la Tann. Stringîndu-te bine mai rămînea un al cincilea loc. L-am oferit domnului Jean. Dînsul refuză. !n cele din urmă, am că-

zlit de acord sâ ne instalam cu rîndul, dar de cele mai multe ori ni se intîmpla sâ mergem amindoi pe jos, ca să nu obosim caluL Ce vreţi, nefiind alţi cai, a trebuit să mă mulţumesc cu acesta. Ce mult regretam acum caii pe care i-am cumpărat la Bel- zingen !

La 2u august, spre seară, am ajuns la Fulda, după ce am văzut de departe turnul catedralei şi, pe un deal, o mînăstire de franciscani. La 27 am străbătut orăşelele Schlinchtern, Sodon şi Salmunster, situat pe rînul Salza. La 28 am ajuns la Geluhausen şi, dacă am fi călătorit de plăcere ar fi trebuit să vizităm castelul oraşului acesta care a fost locuit, dupîi cum am aflat mai tirziu, de Frederic Barbarosa. Dtir nişte fugari ca noi, aveau altceva de făcut.

Cu toate astea, nu mergeam atit de repede cum aş fi voit, din pricina drumurilor rele. Nu mai mergeam decît la pas ceea ce mâ neliniştea deoarece peste şapte zile, conform termenului fixat de autorităţi, trebuia să părăsim Germania.

Doamna Keller era foarte obosită. Ce s-ar intîmpla, dacă forţele părăsind-o ar fi trebuit s-o lăsăm într-un sat, într-un oraş oarecare ? Fireşte că fiul ei n-ar fi putut rămîne cu dînsa, căci, atita timp cit domnul Jean nu se afla pe teritorul francez, risca în orice clipă să fie prins şi omorît.

Am întîmpinat multe dificultăţi în vreme ce am străbătut pădurea Lomboy care se întinde la stingă şi la dreapta rîului Kinzig pînă în munţiii Hesse Darmstatd. Am crezut că n-o s-o mai trecem niciodată.

în sfîrşit la 29 august ne-am oprit puţin înainte de porţile oraşului Hanau. A trebuit să rămînem peste noapte aici, unde era o mişcare mare de trupe.

Deoarece domnul Jcan şi mama iui, trebuia să facă un drum de doua leghe ca să ocolească oraşul, domnul Lauranay şi domnişoara Martha rămaseră cu ei în şaretă. Sora mea şi cu mine, ne-am dus singuri în oraş, ca să reinnoim proviziile. Ne-am regăsit a doua zi, pe 30, pe şoseaua care duce la Viesbaden, Am ocolit pe la amiază orăşelul Offenbach, şi spre seară am ajuns la Frankfurt pe Main.

De oraşul acesta, n-am să spun nimic altceva clocit că e situat pe malul drept al riului şi că e plin de evrei. După ce am trecut rîul Main, am luat-o pe şoseaua care cobora pe la Mayenţa. Deoarece trebuia să intrăm în oraş pentru vizarea paşapoartelor, imediat după îndeplinirea acestei formalităţi, ne-am dus să căutăm pe domnul Jean şi pe mama lui. Aşadar, în noaptea aceea n-am fost nevoiţi să ne despărţim, dar ceea ce ne-a interesat şi mai mult e că am putut găsi un adăpost, modest e drept, dar convenabil, în foburgul Salhscnhausen, pe malul stîng al Uleinului.

După o cină, luată în comun, toată lumea s-a culcat afară de mine şi de sora mea. Ne-am dus în oraş ca să mai tirguim diferite obiecte.

Şi iată, între alte lucruri, ceea ce a auzit Irma, la un brutar, unde cîteva persoane vorbeau de soldatul Jean Keller. Se spunea că fusese prins la Salmünster şi amănuntele acestei capturări nu lipseau, într-adevăr. dacă momentul ar fi fost mai prielnic am fi rîs cu poftă.

Totuşi, ceea ce mi s-a părut cu mult mai grav, e că se spunea de asemenea că în curînd regimentul Leib va sosi în localitate, de unde va fi îndreptat la Mayenţa şi apoi la Thionville.

Daca spusele acestea erau adevărate, colonel vil von Grawert şi cu fiul lui vom urma acelaşi drum cu

noi. în vederea acestei intilniri, nu era oare mai bine să modificam itinerariul nostru şi să ne îndreptăm mai spre sud spre a evita oraşe’e indicate de poliţia prusaca ?

/X doua zi, la 31 august, am comunicat ştirea asta rea domnului Jean. D insul m-a rugat să nu spun nimic, atît mamei lui cit şi domnişoarei Martha care, şi aşa erau destul de îngrijorate. După ce vom trece de Mayenţa vom vedea ce e de făcut şi dacă va fi necesar să no despărţim pină la graniţă. Grăbindu- nc am putea poate s-o luăm înaintea regimentului şi să ajungem astfel netulburaţi de nimeni, în Lorena.

Am plecat la ora şase dimineaţa. Din nefericire, drumul era greu şi obositor. Trebuia să trecem prin • pădurile de la Neibruh situate în apropierea oraşului Frankfurt. Am mai întîrziat apoi, fiindcă am ocolit citeva cătunuri ale căror şosele erau tixite de soldaţi şi de furgoane. în sfirşit, deşi do la Frankfurt pină la Mayenţa nu erau decît vreo cincisprezece leghe, am ajuns deabia spre seară. Eram atunci la frontiera provinciei Hesse-Darmstadt.

Oricine îşi poate închipui că doamna Keller şi fiul ei aveau ‘tot interesul să evite Mayenţa. Oraşul acesta este situat pe malul sting al Rinului şi faţă în faţă cu foburgul Casscl, de care Mayenţa sc leagu prinţr-un pod de vase, lung de vreo şase sute de picioare.

Deci, pentru a regăsi drumurile care duc spre Franţa, trebuie neapărat să treci Rinul, fie deasupra fie dedesubtul oraşului, cind nu vrei s-o iei pe pod.

Iată-ne deci în căutarea unei luntre care să transporte pe domnul Jean şi pe mama lui. A fost în zadar însă, deoarece luntrile erau suspendate din ordinul autorităţilor militare.

Pe la opt seara nu ştiam ce sâ facem.

— Trebuie, cu toate astea, să trecem Rinul, zise Jean Keller.

— Tn ce loc şi unde ? l-am întrebat.

— Pe podul de la Mayenţa, de vreme ce nu-l putem trece în altă parte.

Şi iată planul pe care l-am adoptat.

Domnul Jean luă paltonul meu cu care se înfăşură, apoi, apucând calul de căpăstru, se îndreptă spre poarta Cassel.

Doamna Keller se ascunsese în fundul şaretei acoperindu-se cu hainele prietenilor noştri. Domnul şi domnişoara de Lauranay, sora mea şi cu mine ne aflam de asemenea în şaretă. Am ajuns astfel pină în faţa postului de soldaţi care păzea podul.

Domnul Jean, cu o îndrăzneală uluitoare, se apropie atunci de noi şi ne zise :

— Paşapoartele d-voastră ?

I-am întins paşapoartele pe care le înmînă el însuşi şefului de post.

— Cine sînt oamenii aceştia ?

— Nişte francezi pe care ii duc pînă la graniţă.

— Şi cine eşti d-ta ?

— Nicolas Friedel, căruţaş din Hochst.

Paşapoartele noastre au fost examinate cu o atenţie deosebită. Cu toate că actele noastre erau în regulă, oricine işi poate închipui spaima care ne-a cuprins.

- Paşapoartele astea nu mai sînt valabile decit patru zile ! observă şeful, de post. Prin urmare în patru zile, posesorii lor trebuie să părăsească Germania.

— Fireşte, răspunse Jean Keller, de-aceea trebuie să ne grăbim.

— Puteţi să vâ duceţi.

Peste o jumătate de oră, după ce am trecut Rinul ne aflam la Hotelul Anhalt, unde domnul Jean urma să joace pînă la urmă rolul de căruţaş. Multă vreme o să-mi aduc aminte de sosirea noastră în Mayenţa.

Ce înseamnă şi lucrurile ! Ce primire diferită ne-ar fi aşteptat cîteva luni mai tirziu cind Mayenţa s-a predat francezilor. Ce bucurie am fi simţit găsind aici pe compatrioţii noştri. Cum ne-ar fi primit -— nu numai pe noi care eram goniţi din Germania, – dar şi pe doamna Keller şi pe fiul ei, de îndată ce ar fi aflat povestea lor.

Dar nu soseşti cînd vrei, după cum nu poţi pleca după bunul tău plac.

De-ndată ce doamna Keller, domnişoara Martha şi Irma se retraseră în camerele lor de la hotelul Anhalt, domnul Jean se duse la grajd ca să vadă de cal, iar eu cu domnul Lauranay ne-am dus în oraş ca să aflăm ştiri din Franţa.-

Cel mai nimerit lucru era să te instalezi intr-o berărie şi să ceri ultimele ziare. într-adevăr, meritau *f* toată atenţia evenimentele care s-au petrecut în Franţa după plecarea noastră. Era mai întii ziua grozavă de la 10 August, invadarea Tuileries-ilor, măcelul paznicilor şi al gărzii, întemniţarea familiei regale şi suspendarea provizorie de la tron a lui Ludovic al XVI-lea.

Iată cîteva fapte care erau de natură să precipite masa aliaţilor spre graniţa franceză.

De aceea Franţa întreagă era gata să respingă invazia.

Erau tot trei armate : Luckner la nord, Lafayette, în centru. Montesquieu la sud. Cît despre Dumou- riez.

slujea sub Luckner ca general de brigadă.

Dar. ştirea asta nu data decît de trei zile, Lafayette urmat de cîţiva din tovarăşii lui, se dusese la cartierul general austriac, unde cu toate împotrivirile lui. fusese tratat ca prizonier de război.

De aici ^c noate vedea cum se purtau inamicii fată de tot ce era francez şi ce soartă ne aştepta, dacă aeentii militari ne-ăr fi nrins fără paşapoarte.

Fără îndoială că informaţiile ziarelor prezentau multe lacune. Totuşi iată situaţia exactă :

Dumourièz. comandantul suprem al armatelor de la nord şi din centru, era. după cum se ştie, un om şi jumătate. De aceea, spre a-i da o lovitură, regii Prusiei şi Austriei, se duseră la Maventa. Ducele de Brunswick conducea armatele aliate care, după ce au pătruns în Franţa, prin Ardeni. trebuiau să înainteze spre Paris pe drumul de la Châlons. O coloană de şaizeci de mii de prusaci porni de la Luxemburg spre Longwy. Treizeci şi şase de mii de austrieci, împărţiţi în două corpuri de armată, sub ordinele lui Clairfayt şi prinţului de Hohenlohe, flancau armata prusacă. Acestea erau masele grozave care ameninţau Franţa.

Vă spun imediat lucrurile acestea pc care le-am aflat mai tîrziu, pentru că ele vă vor explica situaţia exactă.

Cit despre Dumouriez, era la Scdan cu douăzeci şi trei de mii de oameni ; Kellerman, care înlocuia pe Lukner ocupa Metz, cu douăzeci dc mii de soldaţi. Cinci mii la Landau, sub I ustine, treizeci de mii în Alsacia, sub Biron, erau gata să se alipească, după nevoie, fie

de Dumouriez, fie de Kellerman.

în sfirşit, la ultimele ştiri, ziarul înştiinţa că prusacii ocupaseră Longwy, că blocau Thionville şi că grosul armatei înainta spre Verdun.

Ne-am întors la hotel ; do îndată ce a aflat ultimele evenimente, doamna Roilor. deşi foarte obosită, refuză să mai stea încă douăzeci şi patru de ore la Mayenţa, cu toate că avea mare nevoie dc odihnă. Dar ii ora teamă că fiul oi să nu fie descoperit. Am plecat deci a doua zi. la 1 Septembrie. Mai aveam încă treizeci de leghe pină la graniţă.

Calul nostru, cu toate îngrijirile pe care i le-am dat, nu mergea deloc repede. O ’ Şi cit am fi voit cu toţii să înaintăm mai iute spre a ne apropia odată de graniţa franceză. Deabia spre scară, am zărit în virful muntelui Schloss ruinele unui castel întărit. Jos la poalele muntelui se afla oraşul Crouznarh. oraş însemnat în districtul Coblentz, situat pe rîul Nane şi care, după ce a aparţinut Franţei, în 1801, a fost dat Prusiei în 1815.

A doua zi, am ajuns la Kirn şi peste douăzeci şi patru dc ore, la Birkenfeld. Din fericire că proviziile nu ne lipseau, aşa că am putut ocoli orăşelele care nu erau prevăzute în itinerarul nostru. în schimb, a trebuit să ne mulţumim cu şareta, drept orice adăpost şi nopţile petrecute în condiţiile astea, erau extrem de penibile.

Acelaşi lucru s-a petrecut- şi în seara zilei de 3 Septembrie. A doua zi. la miezul nopii. expira termenul care ne fusese acordat ca să evacuam teritoriu! german. Şi mai aveam încă două zile de umblat pinii să ajungem la graniţă. Ce era să ne facem dacă ne opreau în drum agenţii prusaci ?

Poate că am fi putut să ne îndreptăm spre sud. spre

Sarrelouis, oraşul francez cel mai apropiat de graniţă ? Riscam să cădem atunci în miinilc prusacilor care se îndreptau spre Thionville. De aceea, am socotit că era preferabil să lungim drumul, spre a evita intilnirca aceasta periculoasă.

Tn definitiv, nu mai eram decit la vreo citeva leghe de Franţa. Nu era de mirare că domnul, domnişoara do Lauranay, eu .şi sora mea. am ajuns hi Franţa ; ceea ce constituia însă o adevărată favoare. era faptul că au mai ajuns deasemenca doamna Keller şi fiul ei. Cind ne-am intîlnit cu domnul Jean în munţii Turingii. nu credeam c-o să ne st ringom mina la graniţa franceză.

Totuşi, trebuia să evităm Saarbriik-ul ; nu numai în interesul domnului Jean şi al doamnei Keller, ci chiar în interesul nostru. Oraşul acesta ne-ar fi oferit mai de grabă ospitalitatea intr-o închisoare decit intr-un hotel.

Nc-am dus deci la un han, unde pasagerii obiş- nuiţi nu prea erau oameni de soi. În mai multe rinduri hangiul ne-a aruncat o privire ciudată. Ni s-a părut chiar, în clipii în care am plecat, că a spus citeva cuvinte unor indivizi care stăteau la o masă în fundul unei săli.

În sfîr.şit, la 4 august dimineaţa, am luat-o pe drumul care trece între ThionviUe şi Metz, cu riscul de a ne îndrepta la nevoie, în oraşul acesta pe care îl ocupau atunci francezii.

Ce drum penibil de-a lungul acestei mase de păduri împrăştiate de-a lungul ţinutului. Bietul căluţ de-abia dacii mai putea merge. De aceea, pe la ora două după amiază, la poalele unei coaste, â trebuit să ne dăm cu toţii jos, afară de doamna Keller, care era foarte obosită.

Mergeam încet, finind calul de dirlogi. Sora mea mergea lingă mine. Domnul de Lauranay, domnişoara

Martha şi domnul Jean, veneau mai în urmă. Afară de noi, nu se mai afla nimeni pe şosea. în depărtare, la stingă, se auzeau cîteva focuri de armă. Fără îndoială că se dădea o luptă la porţile oraşului ThionviUe.

Deodată, un foc de armă omori calul nostru, care căzu imediat. în acelaşi timp, am auzit nişte strigăte :

— Am pus mina pe el !

— Da, e Jean Keller.

— încasăm premiul.

— încă nu .’ exclami! domnul Jean.

O nouă detunătură. De data asta domnul Jean trăsese şi un om se rostogoli la picioarele calului nostru.

Toate astea s-au petrecut cit ai clipi din ochi.

— Sint cei trei Buch ! îmi strigă domnul Jean.

— Ei bine, să-i „buşim“ atunci.

într-adevăr, ticăloşii aceştia se aflau la hanul unde am dormit noaptea. După cîteva cuvinte schimbate cu hangiul, se luaseră după noi.

Dar din cei trei Buch nu mai rămăseseră acum decît doi : tatăl şi fiul lui mai mic. Celălalt, cu inima străpunsă de un glonte, murise pe loc.

Partida era egală acum, fiindcă eram doi contra doi. Am tras la rînclul meu asuprii fiului Buch, dar n-am făcut decît să-l rănesc. Atunci, ani îndoi, tată! şi ’fiul, au lat-o la fugă prin desişul pădurii.

Am vrut să mă iau după ei, dar domnul Jcan m-a oprit. Poate că a făcut rău ?

— Nu, zise el, principalul lucru e să trecem graniţa. Să mergem deci !

Deoarece calul nostru fusese omorît, a trebuit să lăsăm în drum şareta. Doamna Keller se dădu jos, rezomîndu-se de braţul fiului ei.

încă vreo cîteva ceasuri şi nu mai aveam nevoie de paşapoarte.

Am mers astfel pină noaptea tîrziu şi am poposit noaptea în pădure. în sfirşit, a doua zi, la 5 septembrie, spre scară, am trecut graniţa.

Da, era pămintui francez pe care îl călcam atunci, diir pămintul francez năpădit de soldaţi străini.

XIX

Am ajuns deci la sfirşitul acestei călătorii pe care declaraţia de război ne silise s-o facem de-a lungul unei ţări inamice. Dacă drumul acesta greu spre Franţa l-am făcut cu preţul unor oboseli ne- sfîr.şite, am fost scutiţi în schimb de pericole. Afara de două sau trei împrejurări, între altele cînd ne-au atacat cei trei Buchi, viaţa şi libertatea noastră n-au fost niciodată ameninţate.

Ceea ce spun de noi, se aplică de asemenea şi domnului Jean, bineînţeles, după întilnirea noastră din munţii Turingiei. Acum nu-i mai rămînea decît . să se refugieze într-un oraş din lari le de Jos, unde să aştepte în siguranţă, desfăşurarea evenimentelor.

Cu toate astea, graniţa era ocupată ,de duşmani. Austriecii şi prusacii, stabiliţi în regiunea aceasta care se întinde pină la pădurea Argonne, constituiau pentru noi un mare pericol. De aceea, după oboselile din trecut, viitorul ne rezerva o situaţie destul de gravă. Ce vreţi ? Te crezi ajuns şi de-abia ai pornit.

Intr-adevăr, ca să trecem de avant-posturile inamicului nu ne mai rămîneau decît vreo douăzeci de leghe. Din pricina ocolurilor, cu cit se va mai lungi oare

parcursul acesta ?

Poate că ar fi fost mai prudent să ne întoarcem în Franţa prin sudul sau nordul Lorenei. Totuşi, obosiţi cum eram, lipsiţi de orice mijloace de transport, fără nici o speranţă de a ne putea procurii vreunul, trebuia să ne gindim mai bine înainte de a face un asemenea înconjur.

Propunerea asta fusese dezbătută intre mine .şi între domnul de Lauranay şi domnul Jean. După o lungă discuţie, am hotărit să alegem drumul cel mai scurt.

Era opt seara cînd am ajuns la graniţă. În faţa noastră se aflau cîteva păduri uriaşe, în care nu era bine să te aventurezi în puterea nopţii.

Am făcut deci un popas ca să ne odihnim pînă a doua zi. Din fericire vremea era frumoasă, dar din pricina înălţimii, era foarte frig.

Nu voiam să facem focul deoarece ne era teama sâ nu ne vadă cineva, aşa că ne-am ghemuit cu toţii sub crengile joase ale unui fag. Am mincat uşor, am băut puţină apă de izvor, apoi după ce am lăsat pe domnul de Lauranay, pe doamna Keller, pe domnişoara Martha şi pe sora mea să se odihnească, m-am dus împreună cu domnul Jean sâ stăm la pindă în pădure.

Domnul Keller, îngîrîdurat, nu rosti o vorba.

Intr-un tirziu, mi-a zis :

— Ascultă, dragă Natalis, şi nu uita niciodată ceea ce-ţi spun. Nu putem şti ce-o sâ se intîmple, mie mai ales. Pot să fiu nevoit sâ fug... Ei bine, mama nu trebuie să te părăsească... Biata femeie este istovită şi dacă voi fi nevoit să mă despart de d-voastră, nu vreau să mă urmeze. Ai văzut în ce hal a ajuns, cu

toată energia şi curajul ei. Ţi-o încredinţez deci, Natalis, cum iţi încredinţez pe Martha, adică tot ce am mai scump pe lume.

— Bizuie-te pe mine, domnule Jean, i-am răspuns. Nădăjduiesc însă câ nu ne vom despărţi... Totuşi, dacă s-ar întîmpla aşa ceva, voi face tot ce va fi omeneşte cu putinţă ca nimeni să nu sufere... Domnul Jean îmi strînse misa.

— Natalis, reluă el, dacă voi fi prins, ştiu ce mă aşteaptă. În privinţa asta nu-mi fac iluzii. Prin urmare, dacă voi fi omorît, mama nu mai trebuie sâ se întoarcă niciodată în Prusia. Mama, după cum ştii. înainte de a se mărita, era franceză, prin urmare, odată ce bărbatul şi fiul ei au murit, trebuie sâ-şi sfîrşească zilele în ţara în care s-a născut.

— Spui că „era“ franceză, domnule Jean ? Nu, • mama d-tale n-a încetat o clipă de a fi franceză.

— Da. Natalis, s o duci în Picardia, pe care n-am văzut-o niciodată şi pe care aş doi i atit de s-o vád. Vreau să sper ca biata mama va f; fei »cita cel puţin în ultimii ani ai vieţii.

— Sa speram câ vei scapa, domnule Jean.

— Aii Franţa ’ reluă ei. Daca âm putea să ne retragem, cu toţii intr-insa. Ce viaţa am duce şi cum am uita toate suferinţele trecute. Dar nu sint oare nebun să mă gîndese câ o asemenea fericire îmi poale fi făgăduită, mie, care nu sínt decit un fugar, un condamnat care poate fi prins şi ucis dinîr-o clipă intr-alta ?

— O 1 nu vorbi aşa, domnule Jean. N-ai fost prins încă şi nu-mi vine să cred că te vei lăsa prins aşa, cu una cu două.

— Fireşte. Natalis, că voi lupta cu indîrjire pina la capăt...

— Şi eu te voi ajuta !

— Ştiu, dragul meu... Vino să te îmbrăţişez. Este întîia oară că mi-e îngăduit să string în braţe un francez pe pămintul Franţei.

— Dar nu va fi ultima oară, i-am răspuns.

Da, încrederea mea nu slăbise o clipă, în ciuda împrejurărilor critice. Aveau deci dreptate locuitorii din Grattepanche cînd mă considerau ca unul din cei mai incăpăţînaţi locuitori ai Picardiei.

Tn răstimpul acesta, noaptea trecea. Pe rînd, eu şi domnul Jean ne odihneam cîtp o oră. Era atit de întuneric afară, incit nu puteai vedea la un pas.

În vreme ce stăteam de pază îmi încordam auzul, pentru că mă temeam nu atît de soldaţii prusaci, cit de oamenii fără căpătîi care mişunau în preajma armatelor.

Şi mă temeam mai ales de cei doi Buch, a căror primă grijă era să pună mina pe noi ; aceştia se puteau asocia foarte bine cu ciţiva ticăloşi de tagma lor, spre a incasa prima de o mic de florini

Gindurile astea mă frâmînlau şi mă ţineau astfel treaz. în afară de asta mă gindeam că, în cazul că regimentul Leib a părăsit oraşul Frankfurt după douăzeci şi patru de ore în urma noastră, trebuie să fi trecut graniţa. în cazul acesta regimentul nu era oare în apropiere, în pădurea do la Argonnc ?

Temerile acestea fără îndoială erau exagerate, în schimb era justificate, deoarece mâ simţeam foarte tulburat. Mi se părea că aud umblind sub copaci şi că văd umbre prin tufişuri. Am îndoi – eu şi domnul Jcan – eram înarmaţi şi hotăriţi în consecinţă să nu lăsăm pe nimeni .să se apropie de noi.

în definitiv, noaptea asta s-a petrecut în linişte. E drept că am auzit în mai multe rinduri goarnele sunînd.

Toate zgomotele acestea veneau de la sud, ceea ce dovedea că trupele inamice cantonau prin partea locului.

Probabil că trupele acestea erau coloanele austriece care trebuiau să se îndrepte spre Thionville sau mai la nord la Montmedy. După cum am aflat mai tirziu. toate trupele astea intenţionau sâ străbată teritoriul Ardenncs.

Riscam deci să ne intilnim <u una din aceste coloane, ceea ce n-ar fi fost deloc plăcut.

Am hotărit prin urmare s-o luăm mai’spre nord, la Stenuy, sau chiar la Sedan, astfel ca să pătrundem în Argon ne, cvitînd drumurile pe unde trebuiau să treacă imperialiştii.

Am plecat de îndată ce s-a luminat de ziuă.

Afară era o vreme minunată. Păsările cintau în luminişuri iar greierii ţiriiau vestind o zi călduroasă.

Mergeam repede şi doamna Keller la fel. în ciuda oboselii care o istovise cu totul. Din pricina frunzişului des al copacilor, nu simţeam arşiţa soarelui. Ne odihneam la fiecare două ore. Ceea ce mă neliniştea insă, e că proviziile noastre erau pj sfir.şitc şi nu ştiam cum sa ne procurăm altele.

După cum nc-am înţeles, am luat-o spre nord, evitînd oraşele şi cătunele prin care putea să treacă inamicul.

Nici uri incident nu s a petrecut în dimineaţa aceea. După amiază insă, am constatat cu multă părere de rău. că doamna Keller de-abia dacă se mai ţinea pe picioare. Femeia aceasta pe care o cunoşteam la Belzingen dreaptă ca un brad. avea spinarea adusă acum şi picioarele ii tremurau la fiecare pas. Mă temeam chiar

că la un moment dat nu va mai putea merge.

în timpul nopţii, artileria germană trăgea în continuu în direcţia Verdun-ului.

Ţinutul pe care il .străbateam era alcătuit din păduri mici şi cimpii udate de pirîiaşe. Majoritatea acestor ape erau secate aşa că le puteam trece uşor. Pe de altă parte mergeam dc-a lungul copacilor spre a nu fi văzuţi.

Cu patru zile mai înainte, la 2 septembrie, după cum am aflat mai tirziu, Vcrdun-ul apărat cu atita îndirjire de eroicul Beaurepaire, care a preferat mai degrabă să se sinucidă decit să se predea, şi-a deschis porţii»? lăsind să intre cincizeci de mii de

prusaci. Ocupaţia asta a Vcrdun-ului îngăduia astfel aliaţilor să se imobilizeze citeva zile pe câmpiile Meusel. Brunswick, trebuia sa se mulţumească să ocupe Stenay, în vreme ce Dumouricz, un viclean şi jumătate, – pregălinclu-şi în taină planul de rezistenţă, rămînca la Sedan.

Ca să no întoarcem la cele ce ne priv?au, trebuie să spun că la 30 august, lucru pe care îl ignoram, Dillon se strecurase cu opt mii de oameni intre Argoune şi Metisa. După ce alungase de partea cealaltă a fluviului pe Ckîirfayt ş: pe austrieci, care ocupau atunci cele două maluri, Dillon se îndreptă spre sudul pădurii.

Dacă am fi ştiut rce .sta, ne am fi îndreptat şi noi spre su l, în Inc s-o luăm sprî no»d, răci col puţin în mijlocul soldaţilcr francezi, salvarea noastră era asigurată.

Din nefericire n -iveam de undo să ştim manevra asta, aşi că a trebuit sa îndurăm încă multe.

A doua zi. la 7 septembrie, am terminat ultimele noastre provizii. Cu orice preţ, trebuia să ne procurăm altele. Spre scară, am zărit o casă izolată, situată la liziera unei păduri, lingă un puţ. Nu trebuia să şovăim. Am bătut la uşă. Ni s-a deschis şi am intrat. Mă grăbesc să spun că proprietarii casei erau nişte ţărani cinstiţi.

Mai în iii, oamenii aceştia cum se cade nc-au înştiinţat că dacă prusacii rămincau liniştiţi în cantonamentele lor. se aştepta în schimb sosirea austriecilor. Printre francezi se zvonea că Dumouricz părăsise în sfîrşit Sedan şi că se îndrepta spre Metisa, ca să-l alunge pe Brurtswick de la graniţă.

Aceasta era o eroare, după cum se va vedea mai tîrziu, – eroare caro din fericire nu ne-a pricinuit nici un prejudiciu.

Acestea spuse, trebuie să mărturisesc că ospitalitatea pe care nc-aii dat-o ţăranii a fost cit se poate de largă, în tristele împrejurări în care ne aflam. Au aprins focul în vatră şi ne-au servit o masă compusa din ouă proaspete. cîrnaţi fripţi, piinc de secară, turtă şi mere, precum şi o sticla de vin.

Am mai luat de asemenea provizii pentru citeva zile şi n-am uitat de asemenea tutunul de care începusem să duc lipsă. Domnul de Lauranay de-abia dacă putu să convingă pe aceşti oameni cum se cade să primească ceea ce li se cuvenea. Bunătatea lor impresiona mult pe domnul Jean Keller. în sfîrşit, după o noapte de odihnă, am plecat a doua zi în zori.

Aveam impresia că natura îngrămădise toate greutăţile posibile pe drumul pe care îl urmam acum, deoarece terenul era nespus de accidentat. Nu exista nici o potecă sigură, pretutindeni numai gropi pe care le masca iarba şi tufişuri pline de mărăcini. Din cind în cînd întîlneam fie cîte un păstor care ducea caprele la păscut, fie vreun pădurar cu tolba lui de piele, fie vreun porcar care mina o turmă de porci. Toţi oamenii aceştia, de îndată ce ne zăreau se afundau în pădure, şi rar dacă vreunul din ei se indura să no dea vreo lămurire.

Din cind în cind se auzea cite o împuşcătură, ceea ce indica o luptă la avant-posturi.

Oboselile şi obstacolele erau atît de mari, incit de-abia dacă faceam două leghe pe zi. Aceeaşi distanţă am

făcut-o şi în zilele de 9, 10 şi 11 septembrie. Dacă drumul era anevoios, în schimb ne aflam în siguranţă. Nu ne-am întîlnit cu prusacii şi am fost scutiţi să auzim grozavul „Ver da^u : „Cine-i ?^u nemţesc.

Am sperat, luînd direcţia aceasta, să ne intîlnim cu armata lui Dumouriez. Ori, ceea ce nu puteam şti, e că el se îndreptase acum spre sud, ca să ocupe trecătoarea Grand-Pré, din pădurea Argonne.

Intre timp, o repet, împuşcăturile ajungeau pînă la noi. Cind erau prea apropiate ne opream. Fireşte, nici o luptă nu se încinsese pe-atunci pe malurile Meusci. Erau nişte simple atacuri care se ghiceau după luminile ce se vedeau pe întuneric în pădure.

în sfîrşit, în seara de 11 septembrie ne-am hotărit să întrerupem drumul nostru spre Stenay şi să ne avintăm de-a dreptul în Argonne.

A doua zi, am’ şi pus în aplicare planul acesta. Ne tîram sprijinindu-ne unul pe altul. Vederea sărmanelor femei, atît de curajoase odinioară, dar atît de istovite acum, cu figura palidă, cu hainele rupte din pricina mărăcinilor, era un spectacol demn de milă.

Pe la amiază am ajuns intr-un luminiş unde de curind avusese loc o luptă. Cîţiva soldaţi zăceau întinşi cu faţa la pămint. Am recunoscut imediat pe morţii aceştia, după uniforma lor frumoasă atît de diferită de aceea a prusacilor sau a austriecilor.

Erau francezi, voluntari francezi. Se vede că au fost surprinşi de vreo coloană a trupelor lui

Clairfuyt sau Brunswick. Vai, da ! bieţii oameni nu muriseră fără să se apere. Ciţiva germani zăceau întinşi lingă eî.

M-am apropiat şi am privit îngrozit îngrămădirea asta de cadavre, căci niciodată n-am putut să mă

obişnuiesc cu vederea morţilor.

Deodată am scos un strigăt. Domnul de Laura- nay, doamna Keller, domnul Jean, domnişoara Martba şi Irma, care se aflau la vreo cincizeci de paşi în urma mea. mă priveau cu îngrijorare, neîndrăznind să înainteze.

în cele din urmă, domnul Jean veni spre mine :

— Ce este Natalis ?

A ! cit îmi pare de rău acum că nu m-am stă- pînit. Aş fi voit să-l îndepărtez pe domnul Jean. Era prea tirziu. Intr-o clipă, ghicise pentru ce am strigat.

Un cadavru care zăcea la picioarele mele a fost recunoscut numaidecît de domnul Jean.

— Şi» nu al le niciodată mama şi Martba, zise el cu o voce gravă.

Dar doamna Keller se tirise pină la noi, şi dinsa văzu ceea ce am fi vrut să-i ascundem, cadavrul unui soldat prusac, al unui sergent din regimentul colonelului von.Grawert, întins pe jos, în mijlocul cîtorva camarazi de-ai lui. Aşadar, cu cîteva ceasuri mai înainte, regimentul Leib trecuse pe-aici şi acum se afla prin împrejurimi.

Niciodată pericolul nu fusese atît de mare pentru Jean Keller. Dacă ar fi văzut, va fi imediat iden-
. tificat şi ucis fără multă vorbă.

Trebuia, aşadar, să fugim cît mai repede din ţinutul acesta periculos şi să ne afundăm în partea cea mai deasă a pădurii, unde o coloanei în marş n-ar putea pătrunde. Cu riscul de a ne fi ascuns multe zile în şir. nu trebuia să şovăi m. Era ultima noastră şansă de scăpare.

Am mers toată ziua, am mers toată noaptea, am mers, sau mai degrabă ne-am tirit în ziua următoare, şi

la 13 septembrie, spre scara am ajuns în inima celebrei păduri din Argonne, do care Du- mouriez spusese : ,,Iată Termopilele Franţei, dar voi fi m ii fericit ca Leonidas !ª

Intr-adevăr, a fost mai norocos. Şi iată cum mii de ignoranţi de tagma mea au aflat de existenţa lui Leonidas şi a Termopilelor.

XX

Pădurea din .Argonne ocupă un spaţiu de trei-sprezece pînă la optsprezece leghe do la Sedan, la nord, pînă în sătuleţul Passavant la sud şi are o lăţime de două pînă la trei leghe. Ea acoperă graniţa noastră de răsărit cu copacii ei lipiţi aproape unul de altul. în afară de asta, terenul este atît de accidentat incit o coloană n-ar putea străbate prin ea.

Pădurea aceasta se află între două rîuri. Riul Aisne o mărgineşte pe stingă, incepînd de la primele lăstare de la sud, pînă în satul Scmuy la nord. Riul Aire o înconjoară incepînd de la Flcury pînă la defileul Grands-Prc. Deacolo, face o cotitură bruscă şi se întoarce spre rîul Aisne, în caro se varsă, nu departe de Senuc.

De-a lungul riului Aire, principalele oraşe sint Ciermont, Varennes, unde Ludovic al XVI-lea a fost arestat în clipa fugii lui, Buzancy, Le Chêne- Populeux, iar de-a lungul Aisnci, Sainte Menehould, Ville-sur-Tourbe, Monthois, Vouziers.

în ce priveşte forma acestei păduri, n-aş putea s-o compar decit cu o insectă, cu aripile strînse, nemişcată sau adormită intre două cursuri de apa. Abdomenul ei ar fi toată partea inferioară care este şi cea mai însemnată. Toracele şi capul sínt reprezentate prin partea superioară, care se deplasează deasupra

defileului Grand-Pré, de a lungul căruia curge ciul Aire.

Dacă, Aproape în toată întinderea ei, pădurea din Argonne este întretăiată de ape repezi şi o aco- prin diferite locuri, strimte fără îndoială, chiar şi periiă cu lăstărişuri dese, ea poate fi străbătută de un regiment.

Trebuie să indic aceste locuri, pentru ca să SG înţeleagă mai bine cum s-au petrecut lucrurile.

Cinci defileuri străbat pădurea. în abdomenul insectei mele, defileul situat cam spre sud e acela de la Isletţes şi merge de la Clermont la Sainte- Mcnehould, celălalt defileu, acela de la Chalade nu este decit un fel de potecă ce dă spre riul Aisne în direcţia Vienne-lê-Château.

în partea superioară a pădurii sínt trei defileuri. Cel mai larg şi col mai. însemnat, care desparte toracele de abdomen, este defileul de la Grand Pré. Riul Aire îl parcurge în întregime de la Saint-Juvin, trece apoi între Termos şi Senuc, apoi se varsă în riul Aisne, la o leghe şi jumătate do Monthois. Deasupra defileului de la Grand-Prc, cam la vreo două leghe, defileul de la Croir-aux-Bois, reţineţi, vă rog acest nume, străbate pădurea de la

Ëoult-aux-Ëois la Longwé, şi nu e decit o poteca pentru pădurari. în sfîrşit, cu doua leghe mai sus, defileul Chêne-Populeux, pe unde trece drumul de la Rhetel la Sedan.

Ori. numai prin pădurea ¿’.ceasta puteau înainta imperialiştii spre Châlons-sur-Marne. De-acolo aveau drumul deschis pînă la Paris.

Prin urmare, cel dinţii lucru care trebuia făcut acum era să opreşti pe Brunswick şi pe Clairfayt să treacă pădurea, inchizîndu-le cele cinci defileuri care le puteau da acces la coloanele lor.

Dumouriez, un strateg de frunte, pricepuse îndată aceasta. Intr-adevăr, lucrul poate părea simplu dar e ca şi oul lui Columb – trebuia să te gindeşti la el şi aliaţilor nu le trecuse încă prin minte să se ocupe de defileurile acestea.

Un alt folos, pe care îl mai oferea planul lui Dumouriez, e CÎÎ n-aveam nevoie să ne retragem pînă la Marna, care era ultima noastră linie de apărare situată înainte de Paris. Tn acelaşi timp, aliaţii vor fi nevoi (i să rămînă în partea săracă a Champagniei, unde orice fel de resurse le-ar fi lipsit, în loc să pornească în câmpiile bogate şi roditoare, situate dincolo de Argonne, spre a sta iarna în cazul că le-ar li convenit sâ ierneze.

Aşadar, planul acesta a fost studiat intr-un chip foarte amănunţit. Şi, ceea ce constituia un început de executare la 30 august, Dillon în fruntea unei oştiri do opt mii de oameni, executase o mişcare îndrăzneaţă în timpul căreia austriecii, după cum am spus, au fost respinşi pe malul drept al Mei tisei. Apoi, coloana aceasta ocupase defileul

de la sud de Islettes, după ce a avut grijă să păzească defileul de la Chalade.

Intr-adevăr, mişcarea asta nu era lipsită de îndrăzneală. în loc să se efectueze spre riul Aisne, unde pădurea ar fi fost un adăpost preţios, se efectuase în direcţia Meusei. Procedînd astfel, Dumouriez derutase pe aliaţi.

Planul lui a reuşit.

La 4 septembrie, Dillon ajunse la defileul Is- lettes. Dumouriez care plecase după el cu cincisprezece mii de soldaţi, ocupase defileul Grand-Pré» închizînd astfel principalul defileu al pădurii.

Peste patru zile în urmă, generalul Dubourg se îndreptă spre Chêne-Populeux, ca să apere nordul pădurii împotriva invaziei imperialiştilor.

Imediat s-au săpat tranşee şi s-au adus tunuri spre a închide defileurile. Acela de la Grand-Pré, era acum o adevărată tabără cu trupele orînduite în amfiteatru.

Toate aceste cinci defileuri erau barate acum, asemenea unor cetăţi întărite, aşa că duşmanul nu putea pătrunde prin ele.

Totuşi, mai rămase un alt defileu. Acesta era însă atît de puţin practicabil incit Dumouriez nu se grăbise să-l ocupe. Şi, trebuie să adaog că tocmai în defileul acesta ne-a îndreptat nenorocul nostru.

intr-adevăr, prin defileul de la Croix-aux-Bois, situat între defileele de la Grand-Pré şi de la Châne-Populeux, la distanţă egala unui de altul aproximativ zece leghe, trebuiau să intre coloanele duşmane în Argonne.

Şi acum revin la cele ce ne privesc direct.

La 13 Septembrie, spre seară, am ajuns pe panta

laterala a Argon noi, după ce am evitat sâ trecem satele Briquenay şi Boult-aux-Bois care erau ocupate de austrieci.

Deoarece cunoşteam defileurile de ai i. fiindcti le-am trecut în mai muite rînduri, pe cind eram în garnizoană în ţinuturile de est, am ales tocmai defileul de la Croix-aux-Bois, fiindcă mi se părea mai sigur. Ba chiar, dintr-un exces de prudenţă n-am vrut s-o iau prin defileu ci, am luat-o pe o potecii ce se apropie de el şi care porneşte de la Briquenay la Longwé. Luînd-o pe drumul acesta, trebuia să străbatem pădurea intr-unui din punctele cele mai dese, la adăpostul copacilor de tot soiul. În afară de asta, aici nu aveam ocazia sâ ne întîl-nim cu fel de fel de tilhari aşa că puteam ajunge cu bine pe malul sting al riului Aisne, spre Vouziers.

Noaptea de 13 spre 14 am petrecut-o ca de obicei. în ci mp sub un copac.

în fiecare clipă riscam să ne intilnim cu vreun soldat prusac, astfel incit ardeam de nerăbdare sâ intrăm în inima pădurii. Am respirat uşurat, a doua zi cind urcam poteca ce duce la Longwé, lâsînd la dreapta noastră salul Croix-aux-Bois.

Am mers insă foarte greu În ziua aceea din pricina urcuşurilor anevoioase şi a drumului presărat la fiecare pas cu bolovani şi cu copaci dârî- maţi, care ne stînjeneau la mers.

Domnul la Lauranay, cu toata oboseala şi cu toată virsta lui înaintată, mergea destul de repede. Domnişoara de Lauranay şi sora mea, la gindul că acesta era ultimul nostru drum, erau hotărî te sâ nu se lase pradă oboselii. În schimb doamna Keller era istovita. Trebuia s-o sprijinim, altminteri ar fi căzut. Şi

totuşi biata femeie nu se vuita de loc. Dacfi trupul era uzat, sufletul rămăsese acelaşi, plin de curaj şi de energie. Cu toate acestea mă temeam că nu va putea rezista pînă la capăt.

Seara, am poposit, ca de obicei. Sacul cu provizii ne-a îndestulat şi după ce toată lumea s-a culcat, m-am apropiat de domnul Jea.n şi i-am vorbit de starea mamei lui, stare care-mi părea destul de îngrijorătoare.

— Ar trebui s-o lăsăm să se odihnească vreo două-trei zile fiindcă prea e obosită.

— Da, Natalis, răspunse domnul Jean. Fiecare pas pe care îl face mama mă îndurerează cum nu poţi să-ţi închipui. Dar ce e de făcut ?

— Trebuie sa ajungem în satul cel mai apropiat, domnule Jean şi să rămînem acolo. Niciodată austriecii sau prusacii nu se vor aventura aici şi, acolo adăpostiţi în vreo casă, am putea aştepta ca evenimentele să se mai liniştească.

— Da, Natalis, ai dreptate, dar putea-vom oare să ajungem la Longwe ?

Satul acesta este prea departe, domnule Jean, şi mama d-tale nu va putea să meargă pînă acolo.

— Atunci, încotro să mergem ?

— Aş propune s-o luăm la dreapta, de-alungul lăstărişurilor şi să ne ducem în satul Croix-aux-Bois.

— Cam ce distanţă e pînă acolo ?

— Cel mult o leghe.

— Să mergem deci miine în zori la Croix-aux- Bois, răspunse domnul Jean.

Eram convins că asta era cea mai bună cale de

urmat, deoarece nu vroiam să cred că inamicul ar putea năvăli în nordul Argonnei.

Totuşi, toată noaptea, am auzit împuşcături şi la un moment dat am auzit şi bubuituri de tun. Deoarece însă împuşcăturile astea erau foarte îndepărtate şi fiindcă le auzeam în spatele nostru, mi-am închipuit că Brunswick sau Clairfayt căutau să pătrundă în defileul de la Grand-Prc, singurul defileu care era destul de încăpător pentru coloanele lor. Atit eu cit şi domnul Jean n-am putut să ne odihnim o clipă. Trebuia să fim în permanenţă cu ochii în patru, cu toate că ne aflam în inima pădurii, la o depărtare destul de mare de poteca ce ducea la Briquenay.

Am plecat a doua zi în zori. Am făcut un fel de largă din crengi uscate; am rugat-o apoi pe doamna Keller să se suie pe targă spre a-i evita astfel greutăţile drumului.

Dar doamr.ii Keller a înţeles cit de greu ne va fi s-o ducem.

— Nu, zise ca, nu pot să primesc, aşa că voi merge pe jos.

— Nu poţi mamă, răspunse domnul Jean.

— într-adevăr, doamnă, am adăugat, jiu puteţi merge. Intenţia noastră e de a ajunge în satul cel mai apropiat unde trebuie să vă odihniţi.. La urma urmei sin tem în Franţa şi nifneni nu ne poate refuza ospitalitatea.

Doamna Keller nu voi cu nici un preţ sâ primească propunerea noastră. După ce se ridicase, încercă să facă vreo ci ţi va paşi, şi ar fi căzut, dacă domnul Jc m şi sora mea nu s-ar fi repezit ca s-o

sprijine

— Doamna, i-am zis atunci, ceea ce voim este salvarea noastră a tuturor. Peste noapte am auzit împuşcături la liziera pădurii. Inamicul nu e departe. Sper că nu va veni aici. La Croix-aux-Bois, nu putem fi surprinşi, aşa că trebuie să ajungem acolo chiar azi.

Domnişoara Martha şi sora mea se rugară de-asemvnea cie ea .şi, deabia în urma intervenţiei domnului de Lauranay. doamna Kel 1er sfirşi prin a primi.

Am urcat-o deci pe targa pe care o duceam eu şi domnul Jean şi am pornit astfel spre nord.

Nu mai stăruiesc asupra greutăţilor nenumărate pe care le-am indurat, căutind să ne croim un drum printre mărăcinii .şi bolovanii care brăzdau drumul, l'e la amiază, în ziua de 15 septembrie, am ajuns la Croix-aux-Bois. Am făcut o leghe şi jumătate în- cinci ore.

Spre marea mea mirare ca şi spre marea mea decepţie, am văzut că satul era pustiu. Toţi locuitorii fugiseră, fie la Vouzicrs, fie la Chêne-Populeux. Ce se petrecuse oare ?

Uşile* .şi ferestrele caselor erau închise. Oare ajutoarele pe care ne bizuisem ne vor lipsi aici ?

— Uite o casă locuită, zise sora mea, arătindu-nc o căsuţă care se afla la capătul satului .şi din hornul căreia ieşea fum.

Am alergat în direcţia casei şi peste ci te va clipe am bătut la uşă. în pragul ci apăru un bărbat cu o figură foarte primitoare şi simpatică. Se vedea cit de colo că era un om cumsecade.

— Ce doreşti ? mă întrebă el.

— Să ne găzduieşti pe mine şi pe tovarăşii mei.

— Cine sînteţi ?

— Nişte francezi goniţi din Germania şi care nu ştiu unde să se adăpostească.

— Intraţi !

Ţăranul acesta se numea Hans Stenger. Locuia în casa aceea cu soacra şi cu nevasta lui. Dacă nu părăsise satul, e că soacra lui nu putea să se ridice de pe fotoliul pe care o pironise de ani întregi paralizia.

Şi atunci Hans Stenger ne-a comunicat pentru ce satul era părăsit. Toate defileurile Argonnei fuseseră ocupate de trupele franceze. Numai defileul de la Croix-aux-Bois era deschis. Deaceea tuturor le era teamă ca imperialiştii să nu-l ocupe, ceea ce ar fi pricinuit un adevărat dezastru. După cum se vede, nenorocul ne-a adus tocmai acolo unde nu trebuia să mergem. Ca să plecăm de-aici şi să ne înfundăm din nou în pădurea de la Argonne era exclus, avînd în vedere starea doamnei Keller. Ba ceva mai mult, trebuia să ne mulţumim că am nimerit într-o casă de oameni cumsecade.

Gazdele noastre erau nişte ţărani chivernisiţi, care păreau mulţumiţi că au putut fi de folos unor compatrioţi în nevoie. Fireşte că nu le-am spus naţionalitatea lui Jean Keller, ceea ce ar fi complicat situaţia.

Ziua de 15 septembrie s-a terminat în linişte şi tot astfel ziua de 16 ; în noaptea aceea nici n-am auzit măcar împuşcăturile obişnuite. Poate că aliaţii ignorau că defileul de la Croix-aux-Bois nu era ocupat de trupe franceze. în orice caz, eram liniştiţi

6 – Drumul filorlcţ

deoarece ştiam cit de strimt ora defileul acesta, asa că eram convinşi că inamicul ar forţa mai degrabă defileurile de la Grand-Pré sau do la Islettes. Am prins aşadar din nou curaj. r » altfel odihna şi bunele îngrijiri au ameliorat simţitor starea doamnei Kellcr. Biata femeie ! Era forţa fizică ce-i lipsea şi nici decum energia morală !

Ticăloasă soartă ! Iată că în după amiaza zilei de 16 Septembrie, cîteva figuri suspecte îşi făcură apariţia în sat.

Toţi aceşti indivizi fără căpătîi, care se vedeau cit de colo că erau germani, se îndeletniceau cu furtul şi cu spionajul.

Spre marea noastră îngrijorare, domnul Jean trebui să se 'ascundă, de teamă să nu fie recunoscut. Deoarece situaţia asta putea părea ciudată familiei Stenger, am fost cît pe-aci să le mărturisesc totul, cînd de-odată, scara pe la cinci „.uns Stenger se înapoia acasă strigînd :

— Austriecii ! Austriecii !...

Intr-adevăr, imperialiştii, alcătui ii dfti citeva mii de soldaţi pe chipurile cărora se putea vedea vulturul cu două capete, năvăliseră prin defileul de la Croix-aux-Bois. făcindu-şi apariţia în sat. Fără îndoială că ei aflaseră, mulţumită spionilor, că defileul nu fusese ocupat de trupele franceze. Cine ştie dacă restul inamicului nu va năvăli acum prin acelaşi punct !

La strigătul pe care îl scosese Hans Stenger, domnul Jean îşi făcu apariţia în odaia în care era culcată mama lui.

îl văd încă. Stătea în faţa sobei. Aştepta. Dar ce aştepta oare ?... Să fie încercuit ? Dar dacă ar

fi fost capturat de austrieci, prusacii l-ar fi lăsat în pace ? Evident că nu.

Doamna Kellcr se ridică în capul oaselor.

— Jean, zise ea, fugi... fugi imediat !

— Fără tine, mamă ?

— Da, dragul meu.

— Fugi Jean ! zise domnişoara Martha... Mama ta e şi a mea... N-o s-o părăsim !

— Martha !...

— Fugi !

în faţa acestor două voinţi, domnul Jean trebuia . să se supună. în răstimpul acesta, austriecii se apropiau şi în curînd trebuiau să ocupe casa lui Hans Stenger.

Domnul Jean îmbrăţişă pe doamnei Kellcr şi după ce o sărută pe domnişoara Martha, dispăru pe uşă.

Şi atunci am auzit-o pe doamna Keller îngînînd cu o voce stinSii :

— Fiul meu !... Fiul meu... singur prin locurile astea pe care nu le cunoaşte !... Natalis...

— Natalis !... repetă domnişoara Martha, arătîndu-mi uşa.

Am înţeles îndată ceea ce bietele femei aşteptau din partea mea.

— llămîneţi cu bine, am exclamat.

Peste cîteva clipe am părăsit satul.

XXI

lată-ne despărţiţi 1 Despărţiţi după o călătorie de trei săptămîni pe care am fi putut s-o ducem la bun sfîrşit, dacă norocul nu ne-ar fi părăsit deodată. Despărţiţi, cînd peste cîteva leghii, am fi fost salvaţi !

Despârţiţî cu teama de a nu ne mai revedea niciodată !

Şi femeile acestea, părăsite în casa unui ţăran,, în mijlocul unui sat ocupat de inamic, neavind alt apărător decit un bătrîn de şaptezeci de ani !

La drept vorbind n-aş fi trebuit să rămîn cu ele ? Dar gîndindu-mă la sărmanul fugar care trebuia să rătăcească intr-un ţinut pe care nu-l cunoştea, puteam eu care să-l las singur mai ales cînd aveam posibilitatea să-i fiu de folos ? Domnul de Lauranay şi tovarăşele lui puteau fi arestate cel mult, în schimb domnul Jean ar fi fost ucis. Numai gindul acesta m-ar fi oprit în cazul că aş fi fost ispitit sti mă reîntorc la Croix-aux-Bois.

Iată de altfel ceea ce s-a petrecut, şi iată pentru ce satul a fost invadat în ziua de 16 septembrie.

Se ştie că din toate defileurile pădurii din Argon- ne unul singur, acela de la Croix-aux-Bois, nu fusese ocupat de trupele franceze.

Totuşi spre a evita orice surpriză, Dumouriez tri- misese la Longwe un colonel cu două escadroane şi două batalioane. Longwe fiind situat ki o depărtare bună de sat, Hans Sienger nu putea să aibă cunoştinţă de acest fapt. De altminteri era atit de înrădăcinată convingerea că imperialiştii nu se vor aventura prin defileul acesta incit nu s-a luat nici o măsură de apărare. în consecinţă nici nu s-au făcut tranşee ; convins că ţinutul nu era ameninţat aici, colonelul a cerut, ceea ce i s-a acordat de altfel, ca o parte a trupelor să fie trimise la cartierul general.

Atunci austriecii care erau mai bine informaţi, au trimis cîţiva soldaţi în recunoaştere, spre a examina defileul. Datorită acestui fapt am avut ocazia să ve- dem la Croix-aüx-ßois spionii aceştia, care mişurtad acolo

toată ziua. Şi iată cum datorită unui calcul greşit, inamicul a putut pătrunde în Argonne.

De îndată ce Brunswick a aflai că trecătoarea de la Croix-aux Bois era liberă, a dat ordin să fie ocupată. Şi aceasta s-a intîmplat chiar în clipa cînd, comandantul, foarte stînjenit, se pregătea s-o ia spre Sedan ca să intre pe la nord în Argonne. Totuşi fiind- că i se părea greu să ocupe defileul, a trimis aşa dar o coloană austriacă împreună cu emigraţii comandaţi de prinţul de Eignes.

Colonelul- francez şi soldaţi! lui,- surprinşi de atacul acesta neaşteptat, au trebuit sâ cedeze şi să se retragă spre Grand-Pri, aşa că inamicul deveni stăpîn pe poziţie.

Iută ceea ce s-a petrecut în clipa în care am fost nevoiţi să fugim. E drept că Dumouriez a încercat sa repare greşeala aceasta atit de gravă, trimiţînd pe generalul Chazot cu două brigăzi, şase escadroane şi patru tunuri de calibru mare, ca să-i gonească pe austrieci înainte să devină stâpinî pe poziţie.

Din nefericire, la 14 septembrie, Chazot n-a fost în măsură să opereze şi tot astfel nici în ziua de 15. Cînd a atacat în seara de 16 a fost prea tîrziu.

Intr-adevăr, dacă a respins mai întîi pe austrieci din defileu, omorind chiar pe prinţul de Ligne, a a- vut de susţinut un atac cu forţe superioare, aşa că, cu toate sforţările eroice, defileul a fost iremediabil pierdut.

Greşeala aceasta a fost foarte regretabilă pentru Franţa şi trebuie să spun şi pentru noi, căci fără e-roarea asta implorabilă, puteam fi încă de la 15 sep-tembrie în mijlocul francezilor.

Acum lucrul acesta nu mai era cu putinţa, căci Chazot văzînd că nu poate alunga pe austrieci, se re-trase spre Vouziers, în vreme ce Dubourg care se afla la

Chene-Populeux, temindu-se sâ nu fie învăluit, se întoarse spre Attigny.

Graniţa Franţei era deci deschisă trupelor imperialiste. Dumouriez riscă să fie încercuit şi cor.strins sâ lepede armele.

Şi atunci situaţia ar fi fost deznădăjduită.

Cit despre mine şi domnul Jean Keller» mărturisesc că eram într-o situaţie critică.

Aproape numai decit după ce am părăsit casa lui Hans Senger, m-am intilnit cu domnul Jean în inima pădurii.

— D-ta... Natalis ? exclamă el.

— Da... ! eu !..

— Dar unde ţi-e făgăduiala pe care mi-ai făcut-o de a nu părăsi niciodată pe mama şi pe Martha ?...

— Ingăduie-mi să-ţi spun, domnule Jean.

Atunci i-am spus totul, i-am spus că ştiam foarte bine ţinutul ale cărei poziţii el le ignora cu de- săvîrşire, câ doamna Keiler şi domnişoara Martha mi-au dai, ca să spun astfel, ordinul de a-l urma, că n-am şovăit...

— Şi dacă am greşit, domnule Jean, să mă pedepsească Dumnezeu !

— Vino atunci !

Acum nu mai era vorba s-o luăm de-alungul defileului pînă la graniţa Argonnei. Austreiecii puteau să părăsească trecătoarea Croix-aux-Bois, aşa că trebuia s-o luăm spre sud-vest, în aşa fel incit să trecem linia rîului Aisne.

Am pornit în direcţia aceasta pină ce s-a înnoptat. Să ne aventurăm în întuneric nu era cu putinţă fi- indcâ n-aveam cum să ne orientăm. Am poposit deci.

La început împuşcăturile nu conteniseră o clipă. Erau voluntarii din Longwc. care încercau să reia defileul din mîinile austriecilor. Dar

neputînd, au fost nevoiţi să se împrăştie. Din nefericire nu au trecut prin pădure, unde am fi putut să-i întîlnim şi să aflăm astfel de la ei că Dumouriez işi avea cartierul general la Grand-Pré. I-ar fi urmat. Acolo, după cum am aflat mai tirziu, aşi fi regăsit bravul meu regiment Royal-Picardic care plecase din Charlevil- le ca să se unească cu armata* din centru. Dacă aş fi ajuns împreună cu domnul Jean la Grand-Pré, am fi fost în mijlocul prietenilor noştri, am fi fost salvaţi şi am fi văzut totodată ceea ce trebuia să facem pentru salvarea fiinţelor dragi, părăsite la Croix-aux-Bois.

. Dar voluntarii evacuaseră Argonne îndreptîn- duse spre cartierul lor general.

Am dus-o rău peste noapte. Ploaia care începuse să cadă ne pătrundea pînă la oase. Hainele noastre sfişiatc de spini erau aproape numai zdrenţe. Nici măcar paltonul meu nu fusese cruţat. Dar ceea ce era mai grav, e că ghetele noastre se rupseseră cu desăvirşire. Oare eram să fim reduşi să mergem ca apostolii ? în sfirşit eram uzi leoarcă, fiindcă apa pătrundea prin frunzişul copacilor. în zadar am căutat un adăpost unde să ne putem odhni. Adăugaţi la toate mizeriile astea, spaima şi neliniştea. Uneori împuşcăturile erau atit de apropiate îneît ni se părea că ele erau trase în spatele nostru. în afară de asta ni se părea de asemenea că auzim strigătul de victorie al prusacilor. Trebuia să fugim atunci ca să nu fim prinşi. Vai ! şi zorile caro nu mai veneau !

De îndată ce se lumină de ziuă, am pornit din nou cit puteam mai repede, orientindu-ne după soare.

Deoarece nu mincasem nimic, ne era o foame

straşnică. Fugind din casa familiei Stenger. domnul Jean n-a avut timp să ia ceva de-ale mincării şi tot astfel şi eu. Trebuia aşa dar să răbdăm de foame. Dacă pădurea era plină de ciori şi alte păsări de pradă, în schimb vinatul era rar. De-abia dacă vedeam din cînd în cind un iepure care fugea printre picioarele noastre. Dar n-aveam posibilitatea să-i prindem. Din fericire castanii nu lipseau aici. Am cules citeva şi după ce am făcut focul le-am copt, aşa că ne-am putut astîmpăra întru cîtva foamea care ne chinuia.

Se întunecase ; era o noapte rece şi fără stele. Din pricina greutăţilor drumului, am mers foarte puţin în ziua aceea. Cu toate astea liziera pădurii nu era îndepărtată, deoarece auziam goarnele. Ne mai trebuiau încă douăzeci şi patru de ore ca să putem găsi un adăpost în partea cealaltă a rinului Asine, fie la Vouziers, fie intr-un sat pe malul stîng.

N-am să vorbesc de oboselile indurate. Nu aveam timp să ne gîndim la ele. în seara aceea, cu toate că eram frămîntat de mii de gînduri, fiindcă mi-era somn, m-am culcat sub un copac. Mi-aduc aminte că-n clipa cînd am aţipit, m-am gîndit la regimentul colonelului von Grawert care lăsase vreo treizeci de morţi, în luminişul pădurii. După ce am blestemat în gînd regimentul, am adormit un somn adine şi greu.

De dimineaţă cînd m-am trezit, am observat că domnul Jean nu dormise toată noaptea. Fireşte că nu era preocupat de soarta lui ci de aceea a mamei lui şi a domnişoarei Martha. Gîndul că toţi ai lui, se aflau la Croix-Bois, în mîinile Austriecilor, expuşi la injurii, brutalizaţi poate. îl muncea din cale afară.

în definitiv, în noaptea aceea, domnul Jean veghiase. După cum am spus, am adormit foarte greu, deoarece n-am auzit împuşcăturile care nu conteni serii

toată noaptea. Fiindcă nu mă trezisem, domnul Jean voise să mă lase să dorm.

în clipa cind ne pregăteam de plecare, domnul Jean îmi zise :

— Ascultâ-mă, Natalis.

Domnul Keller rostise cuvintele acestea pe un ton hotărît. Am ghicit numaidecit despre ce era vorba, şi i-am răspuns fără să mai aştept propunerea lui :

— Nu, domnule Jean, n-am să te ascult dacă este vorba să vrei să te desparţi de mine.

— Natalis, reluă el, ştiu că ai venit, din pur devotament...

— Să lăsăm asta...

— Nu. fiindcă atîta vreme cit a fost vorba numai de oboseală, n-am zis nimic. Acum însă cînd e vorba de pericol, nu pot să mă mai dau în lături. Dacă vom fi prinşi să ştii că germanii n-or să ne cruţe... Vei fi omorît... şi lucrul acesta, dragul meu, nu pot să-l primesc... Pleacă deci... Treci graniţa... La rindul meu voi încerca s-o trec şi eu... şi dacă n-o să ne mai revedem...

— Domnul Jean, să lăsăm toate astea. Vom pleca împreună, şi atunci sau scăpăm, sau murim amindoi !

— Natalis...

— îţi jur ca n-am să te pârâseSC.

Spunind acestea am plecat. Bubuitul tunurilor se îmbină cu împuşcăturile de armă. Era un nou atac care se dădea la defileu Croix-aux-Bois.

Pe la opt canonada încetă. Nu se mai auzea nici o împuşcătură. Nesiguranţa asta era grozavă pentru noi. Nu mai încăpea nici o îndoială că avusese loc o luptă în defileu. Dar care fusese rezultatul ei ? Ce trebuia să facem acum ? Am simţii din instinct că cel mai bun lucru de făcut era să înaităm în direcţia rîu’ui Aisne spre Vouziers.

La douăsprezece am mai mincat nişte-castane, coapte. Pădurea era atit de deasă incit de-abea dacă puteam face cinci sute de paşi pe oră. În afară de asta, împuşcăturile care se auzeau în toate direcţiile şi în slirşit clopotele caro sunau în satele din Ar- gonne – toate astea contribuiau la starea de îngrijorare care ne deprima.

Spre seară ne aflam la o leghe de riul Aisne. A doua zi, în cazul că nu s-ar ivi vreo piedică, am putea ajunge pe malul celălalt al fluviului. N-aveam decît să coborîm timp de o oră malul drept şi să-l trecem fie pe podul de la Senuc fie pe podul de la Grand-Ham, – două poduri pe care Clairfayt şi Brunswich nu erau încă stăpini.

La ora opt seara am poposit într-un tufiş. Era o tăcere desăvirşită în pădure. Afară de picăturile de ploaie care picurau pe frunzele copacilor, nici un zgomot nu tulbură liniştea. Nu ştiu de ce, dar tăcerea aceasta mă nelinştea grozav.

Deodată, am auzit nişte glasuri în spatele nostru. Domnul Jean îmi strînse mîna.

— Da. spunea o voce necunoscută, il urmărim de la Croix-aux-Bois.

— N-o să ne mai scape.

— Încasăm premiul.

— Fireşte !

Domnul Jean îmi stringea acum cu putere mina.

— Asta e vocea lui Buch, îmi şopti el la urecehe.

— Ticăloşii ! i-am răspuns. Sint mai mulţi. Să nu-i aşteptăm...

Am părăsit tufişul pe brinci, dar o creangă uscată ne-a trădat prezenţa. Aproape numaidecit o împuşcătură lumină pentru o clipă ascunzătoarea noastră.

— Vino, domnule Jean. vino ! am exclamat.

— Nu. trebuie să ucid mai întîi pe unul din a- ceşti ticăloşi.

Şi el descarcă pistolul în direcţia grupului care se repezea spre noi.

Mi se pare că unul din urmăritorii noştri căzu. Dar aveam altceva de făcut decît să mă uit după ei.

Alergam acum- cit puteam mai repede. Buch şi tovarăşii lui fugeau după noi. Eram istoviţi.

Peste un sfert de oră banda a reuşit să pună mina pe noi. în total erau vreo şase sau şapte oameni, toţi înarmaţi pină-n dinţi.

Cit ai clipi din ochi ne-au legat mîinile, şi ne-au imbrîncit fără să ne cruţe loviturile.

Peste o oră, eram în mîinile austriecilor care se aflau la Longwe. Aici am fost întemniţaţi şi puşi sub o supraveghere severă într-o căsuţă retrasă.

XXII

Oare numai intîmplător reuşise Buch să pună mina pe noi ? îmi venea să cred, căci de cîtva timp soarta nu prea ne era favorabila. în urmă însă am aflat ceea ce nu puteam şti atunci. După ultima noastră întîlnire. tînărul Buch nu contenise cu cercetările, nu atit, vă rog să credeţi, ca să se răzbune pe frateîe lui, cit spre a cîştiga premiul de o mie de florini. Dacă pierduse urmele noastre, din ziua în care am ajuns în Argone, în schimb le regăsise în satul Croix-aux-Bois. Făcuse parte din spionii care intraseră în sat în ziua de 16 septembrie, în casa familei Stenger el recunoscuse imediat pe domnul şi pe domnişoara de Lauranay şi tot

astfel pe doamna Keller şi pe sora mea. Aflase deaseme- nea că am plecat cu domnul Jean. Numaidecît s-a luat după noi, împreună cu cîţiva ticăloşi de tagma lui. Restul se ştie.

Acum eram păziţi în aşa fel îneît orice evadare era exclusă. Ştiam ce ne aşteaptă şi nu ne mai ră- minea decît să ne pregătim de moarte.

Primul lucru pe care l-am făcut a fost să cercetez amănunţit odaia care ne slujea de închisoare. Ea ocupa jumătatea parterului unei case scunde. Odaia era luminată de două ferestre, una dădea în stradă, cealaltii într-o curte situată în dosul casei.

După toate probabilităţile acestea era ultima noastră locuinţă înainte de a fi executaţi : domnul Jean pentru îndoita acuzaţie de a fi omorît un ofiţer şi de a fi dezertat în timp de-război, iar eu în calitate de complice şi spion în favoarea Franţei.

Şi am auzit pe domnul Jean îngînînd :

— De data asta s-a sfîrşit cu noi.

. N-am răspuns. Mărturisesc că în ciuda optimismului meu obişnuit, îmi pierdusem de data asta încrederea şi situaţia îmi părea deznădăjduită.

— Da, s-a sfirşit ! repetă domnul Jean. Şi ce o să se facă mama- Martha şi toţi care ne sint dragi, atunci cînd nu vom mai fi, cînd sprijinul nostru le ya lipsi ? Ce s-or fi făcut ? Or mai fi în satul acesta în mijlocul austriecilor ?...

Admiţînd chiar că prietenii noştri se aflau tot acolo şi că n-au fost capturaţi de duşmani, mii temeam insă ca să nu fi aflat de arestarea noastră. Eram doar atit de aproape de ei. De la Croix-aux- Bois pînă la Longwé e de-abia o leghe şi jumătate.

Numai gîndul că bunii noştri prieteni aflaseră de arestarea noastră, mă frăminta şi mă chinuia adine. Ştirea asta ar fi fost o lovitură de moarte pentru doamna Kel Ier. Da, doream chiar că austriecii să-i fi luat dueîndu-i la avant-posturi. Totuşi doamna Keller de-abia dacă putea merge ; putea să cadă pe drum, aşa că îi trebuiau îngrijiri serioase.

Noaptea trecu fără ca să fi adus vreo modificare situaţiei noastre. Ce gînduri triste te mai năpădesc, cînd îţi simţi moartea apropiată ! Toată viaţa ţi se perindă în cîteva clipe pe dinaintea ochilor.

Trebuia să adaug că foamea ne chinuia cumplit deoarece de două zile n-am mîncat nimic decit cîteva castane. Şi nimeni nu se gîndise să ne aducă ceva de mîncare. Ei drace ! valoram o mie de florini pentru ticălosul acesta de Buch, aşa * că putea să ne dea ceva să mîncăm.

E drept că nu l-am mai revăzut. Fără îndoială că se dusese să înştiinţeze pe prusaci de capturarea noastră. M-am gîndit atunci că lucrurile or să mai dureze incă, deoarece dacă austriecii ne păzeau, prusacii trebuiau să se rostească în privinţa soartei noastre. Sau vor veni prusacii la Croix-aux-Bois, sau vom

Îi conduşi la cartierul lor general. Din pricina asta trebuia să se producă vreo întirziere, afară doar de cazul cînd ordinul de executare ar sosi la Longwe. Oricare ar fi fost însă situaţia nu trebuiam bisaţi să murim de foame.

La ora şapte dimineaţa, un soldat ne-a adus o strachină de ciorbă, apă goală în definitiv şi o bucată de pîine. N-aveam dreptul să fim prea pretenţioşi şi am îmbucat cu poftă pîinea şi ciorba.

Aş fi voit să întreb pe soldatul acesta ceea ce se petrecea la Longwe şi în special la Croix-aux- Bois, dacă se vorbea de sosirea prusacilor, dacă aceştia intenţionau'să intre în Argonnc, în sfîrşit cum stăteau lucrurile. Dar nu cunoşteam limba germană. astfel că nu puteam sta de vorbă cu el. Domnul Jean adincit pe ginduri, nu rosti o vorbă. Nu mi-aş fi permis SÎÎ-L tulbur, aşa câ orice discuţie era imposibilă.

în dimineaţa aceea nu s-a produs nimic nou. Eram păziţi, totuşi ni se dădea voie să ne plimbăm în curtea din spatele casei, unde austriecii ne examinau cu mai multă curiozitate dccît simpatie. Mă sileam să par cit mai liniştit, de aceea mă plimbam în faţa lor, cu mîinile în buzunar, fredonînd cele mai voioase marşuri ale regimentului Royal-Pi- cardie.

Puteam să-mi spun :

— Fă-ţi curaj, dragul meu, căci mîinc tilharii ăştia te vor omori.

La prînz ni s-a servit deasemenea o ciorbă şi o folie de pîine neagră. Nu erei variată masa noastră şi începusem să regret chiar castanele din pădure. A trebuit totuşi să ne mulţumim cu ceea ce

ni s-a dat,.cu atît mai mult cu cit soldatul care ne-a adus mîncarea părea că- spune : – „Şi asta e prea bun pentru voi !tt

Pe legea mea îmi venea să-i dau cu strachina în cap. Dar m-am abţinut gîndindu-mă că trebuie să mincăm spre a recăpăta forţele pierdute, ca să nu fim pre:i istoviţi în ultimul moment.

L-am convins chiar pe domnul Jean să mănince. Dînsul, după cum am mai. spus, era adîncit în gîn- duri. Se gîndea la mama lui, la logodnica lui, la toate făpturile dragi cărora le rostea cu înfrigurare numele. Uneori, intr-un acces de enervare, se re- peze:i la uşă ca şi cum ar fi voit să fugă. Nu mai era stăpin pe ei. Dacă nu plîngea c că nu putea şi asta mă îndurera fiindcă lacrimile l-ar fi uşurat.

În răstimpul acesta au trecut prin faţa noastră cîteva coloane de soldaţi. Toţi oamenii aceştia mergeau în neregulă, cu arma în bandulieră. Inamicul se strecura acum fără zgomot spre a ajunge la linia rîului Aisne. Aş fi dorit mult să ştiu dacă soldaţii aceştia erau prusaci sau austrieci. în acelaşi timp nu se mai auzea nici o împuşcătură pe partea apuseană a Argonnei. Poarta Franţei era deschisă larg... Nu mai era apărată.

Spre ora zece seara o căprărie de soldaţi apăru în camera noastră. De astă dată erau prusaci. Şi ceea ce mă încremeni era cii am recunoscut uniforma regimentului Leib, venit la Longwe după întîl- nirea cu voluntarii din Argonne.

Am fost scoşi afară, domnul Jean şi eu, după ce ni s-au legat mîinile la spate.

Domnul Jean se adresă caporalului care comandă grupa :

- – Unde ne duc ? întrebă el.

Drept răspuns acest golan ne îmbrînci înainte. Aveam înfăţişarea unor nenorociţi care trebuia să fie executaţi fără judecată. Şi, cu toate astea eu n-am fost prins cu mina pe armă. Dar păs de spune lucru acesta unor sălbatici. Ţi-ar fi ris în nas că nişte huligani ce erau.

Căprăria care ne ducea o luă pe uliţa satului care coboară spre liziera pădurii.

După vreo cinci sute de paşi, căprăria s-a oprit în mijlocul unui luminiş unde cantona regimentul Leib.

Peste cîteva clipe.am fost conduşi în faţa colonelului von Grawert.

Aceasta se mulţumi doar să se uite la noi şi nu rosti o vorbă. Apoi, făcînd stînga împrejur, dădu semnalul plecării şi regimentul porni.

Am priceput atunci că trebuia să apărem în faţa unui consiliu de război înainte de a fi împuş- caţi ; de altfel am fi fost imediat executaţi, dacă regimentul ar fi rămas la Longwe.

După cum se vede lucrurile trebuiau făcute repede, fiindcă aliaţii nu aveau timp de pierdut, în cazul că voiau să ajungă înaintea francezilor pe Aisne.

într-adevăr, Dumouriez afînd că imperialiştii- erau stăpîni pe defileul de la Grand- Croix executase un nou plan. Planul acesta consta în coborîrea trupelor pe liziera stingă pînă în dreptul defileului de la Islettes. în felul acesta, soldaţii noştri trebuiau să facă faţă coloanelor lui Clairfayt ce veneau de la frontieră şi coloanelor lui Brunswich, care veneau din direcţia Franţei. Era de aşteptat într-adevăr că prusacii să străbată Argonna spre a tăia drumul de la Châlons.

De aceea Dumouriez evacuase fără zgomot, cartierul lui general în noaptea de 15 spre 16 septembrie. După ce trecuse ambele poduri ale rîului Aisne, se opri cu

trupele lui pe colinele de la Autry, la patru leghe de Grand-Pré. De acolo, cu toată panica ce cuprinse în două rînduri pe soldaţii noştri, Dumouriez se îndreptă spre Dammartin-sur-Hans, astfel ca să ajungă la poziţiile de la Saint-Meneho- uld, cure sînt situate la extremitatea trecătorii de la Islettes.

în acelaşi timp, deoarece prusacii trebuiau să năvălească din Argonne prin defileul de la Grandé Pré, generalul îşi luase toate măsurile astfel că tabăra de la Epine, instalată pe drumul de la Châlons, să nu poată să se îndrepte spre Sainte-Menehould.

în aceeaşi clipă, generalii Beurnoville, Chazot şi Dubouquet primeau ordinul să se unească cu armata lui Dumouriez, şi aceasta îndemnă pe Kellermann, care plecase din Metaz pe ziua de 4 să-şi grăbească marşul înainte.

Dacă toţi generalii aceştia ar fi fost exacţi la întilnire, Dumouriez ar fi avut cu el peste treizeci şi cinci de mii de oameni, aşa că ar fi putut ţine piept imperialiştilor.

Intr-adevăr, Bunswich şi prusacii lui şovăiseră cit va timp înainte de a-şi fi fixat definitiv planul lor de luptă. În cele din urmă se hotârîseră să străbată defileul de la Grand-Pré, ca să ocupe drumul de la Châlons, să invăluiască armata franceză la Saint-Menehould şi s-o silească să se predea.

Iată de ce regimentul Leib, părăsise cu atîta grabă Longwé.

Afară era o vreme urîtă, ceţoasă şi ploioasa. Drumurile erau numai bălţi şi intrai în noroi pinâ Ja glezne. Oricine îşi poate închipui ce penibilă era situaţia noastră, escortaţi şi cu mîinile legate. Am li preferat moartea de o mie de ori.

Nu mai vorbesc de tratamentul prost la care ne supuneau prusacii şi tot aşa insulte de tot felul care ne gratificau aşa, din senin.

Şi ticălosul de Frantz von Grawert, care ne înjura în fiecarece clipă. Domnul Jean nu se putea abţine şi îmi dădeam seama că dacă ar fi fost liber şi-ar fi înfipt unghiile în gîtul locotenentului, omorîndu-l ca pe o fiară sălbatică.

Am pornit în marş forţat de-a lungul rîului Ais- ne. A trebuit să trecem cu apa pînă la brîu pîra- iele Dormoise, Tourbe şi Bionne. N-am făcut nici un popas fiindcă trebuia să sosim la timp ca să ocupăm coloniile de la Sainte-Menehould. Dar coloana nu putea să meargă repede deoarece se înnămolea la tot • pasul. Nădăjduiam însă că atunci cînd prusacii s-ar afla în faţa lui Dumouriez, trupele franceze vor ocupa trecătoarea de la Islettes.

Am mers astfel pînă la zece seara. Dacă germanilor le lipseau proviziile, oricine îşi poate închipui cum am dus-o noi în privinţa mîncării.

Eu şi domnul Jean de-abia dacă puteam să ne adresăm vreun cuvint. De altminteri ori de cîte ori ne vorbeam, prusacii ne înghionteau 'sălbatec. în- tr-adeăvr, oamenii aceştia sînt de o cruzime înspăi- mîntătoare. Fără îndoială că voiau să fie pe placul locotenentului Frantz von Grawert, ceea ce le reuşise pe deplin.

Noaptea asta de 19 spre 20 septembrie, a fost una din cele mai grozave pe care le-am petrecut.

Regretam popasurile noastre din pădure de cind eram nişte simpli fugari. În sfirşit, cu puţin înainte de ivirea zorilor, am ajuns pe un teren mlăştinos cam spre stingă de Sainte-Mencchould, unde am poposit. Cu tot frigul prusacii n-au aprins nici un foc deoarece nu voiau să-şi semnalizeze prezenţa.'

Oamenii aceştia îngrămădiţi acolo de-a valma în noroi, răspîndeau un miros dezgustător.

În sfirşit se lumină de ziuă. Eram convins că în ziua aceea va începe lupta. Poate chiar că regimentul meu ora acolo ! Şi cu care nu eram în mijlocul camarazilor moi !

Se făcuse acum o marc mişcare printre soldaţi. Ofiţerii treceau de colo pină colo, dind ordine. Goarnele sunau, tobele bateau... Sc mai auzeau de-asc- menea citevii împuşcături spre dreapta noastră.

Era aproape unsprezece cînd o grupă de soldaţi veni să ne caute pc mine şi pe domnul Jean. Mai intîi am fost conduşi în faţa unui cort unde se aflau vreo şase ofiţeri, prezidaţi de colonelul von Grawcrt. Da. el însuşi prezidă acest consiliu.

Formalităţile n-au durat mult, – s-a stabilit doar identitatea noastră. De altfel Jean Keller care mai fusese condamnat odată la moarte pentru câ a lovit pe un ofiţer, a mai fost osîndit şi a doua oară ca dezertor, şi eu, ca spion francez !

Nu mai încăpea nici o discuţie şi după ce colonelul adăugase că execuţia va avea loc îndată :

— Trăiască Franţa ! am exclamat.

— Trăiască Franţa 1 repetă Jean Keller.

XXIII

De data asta totul era sfirşit. Se poate spune că armele erau ţintite asupra noastră. Aşteptam doar comanda

Ei bine. Jean Keller şi Natalis Delpiere vor şti să moară

Dincolo de cort se afla un pluton care trebuia să ne împuşte vreo doisprezece soldaţi din regimentul Leib comandaţi de un locotenent.

Nu eram legaţi. La ce bun? Nu puteam fugi.Cel mult cîţiva paşi înainte de a fi ucişi. A ’ ce n-aş fi dat să mor în plină bătaie, ciuruit de gloanţele duşmanului. Dar să mori fără să te poţi apăra, e grozav !

Eu şi domnul Jean mergeam fără să ne spunem vreo vorbă. Dinsul se gindea la Martha pe care nu o va mai vedea şi la mama lui pe care lovitura a- ceasta trebuia s-o zdrobească.

Eu mă gindeam la sora mea Irma, la Firmina, la părinţii mei... Revedeam pe tata, mama, toate făpturile care-mi erau dragi,, mă gindeam la regiment, la satul meu...

Nu ne uitam unde ne duceau soldaţii. De. altfel ce ne păsa. Era să fim ucişi ca nişte cîini şi atîtatot.

Fireşte insă că de vreme ce vă povestesc eu însumi' păţania asta scrisă de mina mea. înseamnă că am scăpat. Dar deznodămîntul acestei istorisiri, ori- cît de bogată ar fi fost imaginaţia mea, nu mi l-aş fi putut închipui niciodată. O să vedeţi şi d-voastră.

La vreo cinzeci de paşi mai departe, trebuia să trecem prin faţa regimentului Leib. Toţi cunoşteau pe Jean Keller. Ei bine, nimeni n-a manifetat pentru
el vreun sentiment de milă, mila ace?a pe care n-o refuzi niciodată acelora care vor muri ! Ce mai firi şi prusacii aceştia ! Meritau cu adevărat să fie comandaţi dc nişte ofiţeri de tagma celor doi Grawert ! Locotenentul ne-a văzut. Se uita la domnul Jean care nu plecă privirea. La unul vedeai satisfacţia, la celălalt nu vedeai decît dispreţ...

Am crezut o clipă că ticălosul acesta va merge cu noi. Mă întrebam chiar dacă nu va comanda el însuşi execuţia... Deodată însă am auzit o goarnă su- nind şi Frantz se pierdu în mijlocul soldaţilor.

Ne aflam atunci în spatele unei colibe care domina oraşul şi care era ocupată de ducele de Bruns- Wich. La poalele acestei coline se află şoseaua de la Châlnos. Cit despre francezi ei se aflau mai sus pe colinele învecinate.

Dedesubtul acestor coline, se aflau numeroase coloane germane, gata să cucerească poziţiile noastre astfel ca să domine Sainte-Menehculd. Dacă planul prusacilor reuşea, Dumourriez ar fi fost compromis în faţa unui inamic superior ca număr.

Dacă vremea ar fi fost senină aş fi putut să văd uniformele franceze. Dar totul dispărea încă în mijlocul ceţei pe care soarele nu reuşise pentru un moment s-o împrăştie. Se auzeau de pe acum cîteva împuşcături...

O speranţă vagă începuse să încolţească în inima mea sau, mai degrabă, mă sileam să nu disper încă, încă.

Şi totuşi era aproape imposibil să dobîndim vreun ajutor de undeva. Toate trupele, mobilizate de Dumouriez. nu erau oare la Sainte-Menehould ? Dar cc vreţi, dorinţa de a scăpa de moarte c alit dc mare incit făureşti atunci cele mai neînchipuite planuri !

Era aproximativ ora unsprezece şi un sfert. Probabil că ia douăsprezece nu vor mai fi 1

Intr-adevăr am ajuns la locul execuţiei. Grupa părăsise şoseaua de la Châlons. Ceaţa era încă destul de deasă pentru ca să nu poţi vedea la o sută de metri. Ghiceai totuşi că în curind toată ceaţa asta se va împrăştia.

Am intrat intr-o pădurice unde trebuia să aibă loc execuţia.

În depărtare se auzeau goarnele al căror sunet se îmbina cu bubuituri de tun şi focuri de salvă.

Încercam să-mi dau seama de coca ce se petrecea în jurul meu. ca şi cum lucrul acestii m-ar fi putut interesa. Am observat că zgomotele astea veneau de la dreapta şi că păreau că se apropie. Avusese loc oare o luptă la Châlons ? Oare prusacii fuseseră luaţi pe flanc ? Nu înţelegeam nimic.

Dacă vă spun toate astea cu oarecare precizie, e c;i ţin să vă fac cunoscută starea mea de spirit. Cit despre detalii toate mî-au rămas întipărite adine în minte. De altfel asemenea lucruri nu se uită şi am. impresia că ele s-au petrecut ieri.

Am intrat deci în pădurice. După ciţiva paşi grupa s-a oprit în faţa unui stejar.

Aici, în locul acesta trebuia să fim executaţi.

Ofiţerul care comanda, un militar cu faţa aspră, dădu ordin de oprire. Soldaţii se rînduiră la ciţiva paşi de noi şi parcă aud şi acum zăngănitul armelor.

— Aici 1 zise ofiţerul.

— Bine, răspunse Jean Keller.

El rosti cuvintul acesta cu o voce clarii care nu tremura : ţinea capul sus şi părea liniştit.

Şi, atunci, apropiindu-se de mine, îmi vorbi în limba franceza, în limba aceea pe care o iubea atit de mult şi pe care eram s-o aud pentru ultima oară.

Natali?, îmi zise el, vom muri. Ultimul meu gînd se îndreptă spre mama şi spre Martha, pe care le-am iubit din adincul sufletului ! Bietele femei ! Dumnezeu sâ le aibă în paza lui. Cit despre d-ta, Natalis, iartă-mă...

— Să te iert, domnule Jean, dar pentru ce ?...

— Da, de vreme ce din cauza mea...

— Domnule Jean, i-am răspuns, nu am pentru ce să te iert. Ceea ce am făcut, am făcut-o de bunăvoie. Şi aş face-o şi azi încă ! Lasă-mă sâ te îmbrăţişez şi să murim ca doi viteji !

— Ne-am îmbrăţişat stringindu-ne cu putere la piept.

Şi nu voi uita niciodată, atitudinea lui Jean Ke- ller cind, după ce s-a întors spre ofiţer, i-a spus cu o voce hotărîtă :

— La dispoziţia d-voastră !

Ofiţerul făcu un semn. Patru soldaţi ne conduseră în dreptul stejarului unde ne-am oprit. Trebuia să fim ucişi în acelaşi timp.

Parcă văd şi acum stejarul acesta al cărui trunchi era cojit pe alocuri. Ceaţa începuse să se împrăştie... • '

Eu şi domnul Jean stăteam în picioare, ţinîndu- ne de mină şi privind plutonul care se afla în faţa noastră.

Ofiţerul se dădu puţin la o parte, în vreme ce soldaţii încărcau armele. Stringeam mîna domnului Jean Keller. şi vă jur că mîna lui nu tremura.

Soldaţii erau acum în poziţie de tragere şi nu aşteptau decit comanda.

Deodată se auziră nişte strigăte, în pădure, în spatele grupei.

Doamne ! Dumnezeule ! Ce văd oare ?... Doamna Keller, sprijinită de domnişoara Martha şi de sora mea

Irma. De-abia dacă puteai auzi glasul ei. Ţinea în mină o hirtie, şi domnişoara Martha, sora mea şi domnul de Lauranay repetau cu ea :

— Francez ’ Francez !

— în aceeaşi clipă se auziră cîteva împuşcături puternice şi am văzut pe doamna Keller împleti- cindu-se.

Cu toate astea nici eu nici domnul Jean n-am căzut. - Va să zică nu erau soldaţii plutonului de execuţie care au tras ?...

Nu, fiindcă vreo şase din ei zăceau întinşi pe jos în vreme ce ceilalţi fugeau cit ii ţineau picioarele.

În acelaşi timp am auzit în pădure strigătele astea care îmi răsună şi azi în ureche :

En avani ! En avant !...

Era intr-adevăr melodiosul strigăt francez şi nu asprul *„Vorwaertz”* al prusacilor.

Un detaşament de soldaţi francezi năvălise în pădure, tocmai la timp, după cum vedeţi... împuşcăturile lor precedaseră numai cu cîteva clipe acelea ale plutonului de execuţie... Era de-ajuns ! Cum se face insă că vitejii noştri compatrioţi veniseră aici tocmai la momentul oportun. Am aflat aceasta de-abia mai tirziu.

Domnul Jean se repezise la mama lui pe care o susţineau domnişoara Martha şi sora mea. Nefericita femeie, crezînd că împuşcătura de adineauri ne omorîse pe noi, leşinase.

1. înainte ! înainte !

În curind işî reveni insă în fire şi parcă o aud şi acum, rostind cu un accent -pe care n-o să-l uit niciodată :

— Francez !... E francez !

Ce însemnau oare cuvintele ei ?... M-am uitat la domnul de Lauranay... Nici el nu putea vorbi insă.

Domnişoara Martha luă atunci hirtia pe caro doamna

Keller o ţinea în mina-i încleştată şi o întinse domnului Jean.

Hirtia aceasta era un ziar german *iZcitblat.*

Domnul Jean il luă, şi în vreme ce citea, lacrimi mari ii brăzdau faţa. Doamne« ce binefacere o să ştii carto în asemenea împrejurări !

Şi atunci domnul Jean rosti acelaşi cuvînt. Aveam impresia că înnebunise brusc. Din pricina emoţiei care il năpădise nu puteam înţelege sensul cuvintelor lui.

— Francez !... Sint francez !... exclamă el !... A ! mamă... Martha. sint francez !

Apoi ingenuncho intr-un avint de pietate.

Dar doamna Keller se ridicase la rîndul ei în pi-’ cioare şi rosti cu o voce .gravă :

— De-acum încolo, dragul meu Jean. nu vei mai fi silit să te lupţi împotriva Franţei !

— Nu mamă, acum am dreptul şi îndatorirea să mă bat pentru ea.

XXIV

Domnul Jean mă tirî după el, fără să-mi dea măcar o explicaţie. Ne-am alăturat de francezii care se avintau afară din pădure, în vreme ce tunurile bubuiau necontenit.

Am încercat în zadar să reflectez. Cum oare, Jean Keller, fiul doamnei Keller, german de origine, era francez ? Mi-era cu neputinţă să înţeleg ! Tot ce puteam să spun c Cii amindoi ne-am avintat în luptă.

Trebuie să povestesc acum evenimentele petrecute în dimineaţa zilei de 20 septembrie şi cum s-a făcut că un detaşament de francezi venise la timp în păduricea

care brăzdează şoseaua de la Châlons.

Vă aduceţi aminte că în noaptea do 16 septembrie, Dumouriez plecase din Grand-Pre spre a se a- vînta pe poziţiile de la Sainte-Menehould, unde ajunsese a doua zi, după un marş de patru sau cinci leghe.

Aici la Sainte-Menehould se aflau diferite coline, despărţite prin prăpăstii adinei.

La poalele colinelor există nişte bălţi formate de rîul Aure pină în locul unde apa aceasta se varsă în rîul Aisne.

Colinele acestea sînt următoarele : Colinele de Ta Hyron, aşezate în faţa colinelor Lunii, unde ne aflam noi, iar la stingă colinele de la Gizancourt. Intre colinele acestea şi Sainte-Menehould, se întinde un fel de bazin mlăştinos pe care îl străbate şoseaua do la Châlons. La suprafaţă, bazinul acesta c presărat cu cîtcva ridicături, nu to.cmai însemnate. Pe una din aceste înălţimi se află moara de la Valmey, care domină satul cu acelaşi nume, şi care a devenit celebru în ziua de 20 septembrie 1792.

De îndată ce a sosit aici, Dumouriez a ocupat Sainte-Menehould. în spatele lui se aflau trupele generalului Dillon care erau gata să apere defileul deja Islettcs, împotriva oricărei coloane austriece sau prusace, ce ar fi intenţionat să cuprindă Argonne. Acolo soldaţi! lui Dumouriez, bine aprovizionaţi, primiră cu urale pe generalul lor. Trebuie să spun că disciplina care domină printre soldaţii aceştia era foarte severă ; severitatea asta era îndreptată mai ales împotriva voluntarilor veniţi din Châlons, care, în majoritate erau oameni fără că păţii.

În răstimpul acesta, Kellcnnann, după ce părăsise

tabăra de la Grand-Pré prea încet, astfel cei la 19 septembrie era încă la două leghe de Saintc-Menehould în timp ce Beurnoville se afla acolo cu nouă mii de soldaţi din armata care venise de la Maulde. Dumouriez îşi închipuise că Kellerman se va stabili pe colinele de la Gizanccurt, care domină pe acelea ale Lunci, colinele spre care se îndreptau . acum prusacii. Dar ordinul fiind rău înţeles, Kellermann ocupă platoul de la Valmy cu generalul Valence şi cu ducele de Chautres, care în fruntea a douăsprezece batalioane şi douăsprezece baterii, s-a distins în lupta aceasta.

între timp, sosi şi Brunswick cu intenţia de a tăia drumul de la Châlons şi de ¿1 alungii pe Dillon din defileul de la Islettes. inconjurînd Sainte-Menehould cu opt zeci de mii de oameni la care s-a mai adăugat cavaleria emigranţilor, germanii sperau că Dumouriez şi Kellermann se vor preda.

Predarea lor era de aşteptat, de vreme ce colinele de la Gizancourt nu erau în mîinile francezilor, aşa cum dorise Dumouriez. într-adevâr dacă prusacii care erau stăpîni pe colinele Lunii ocupau şi colinele de la Gizancourt, artileria lor putea să nimicească uşor toate poziţiile franceze.

Situaţia asta o pricepuse şi regele Prusiei. De aceea în loc să îndrepte spre Châlons, cu tot sfatul lui Brunswick, dădu ordinul de atac în speranţa ck[1] a respinge pe Dumouricz şi pe Kellerman la Sainte-Mcneliould.

în clipa aceea, adică la începutul bătăliei, o coloană prusacă se întîlni pe drumul de la Chălons cu ariergarda lui Kclerman, din care cîteva companii năvăliră în pădure, punind astfel pe fugă pietonul nostru de execuţie.

Acum cu şi domnul Jean, ne aflam în locul unde lupta era mai năprasnică, acolo unde tocmai regăsisem pe camarazii regimentului Royal-Picardie.

— Delpierre ?... exclamase unul din ofiţerii escadronului meu, zărindu-mă în clipa cind obuzele începeau să secere rindurile noastre.

— Prezent, domnule căpitan, i-am răspuns.

— Ai venit la timp.

— După cum vedeţi.

— Dar eşti pe jos ?

— Da, domnule căpitan, dar asta nu înseamnă că n-am să fiu la înălţime.

Ni s-au dat arme, mie şi domnului Jean, cito o puşcă şi o spadă de fiecare. Şi era un spectacol de toată nostimada văzindu-ne în haine civile şi cu armele astea în mină.

Trebuie să spun că la începutul luptei, francezii au fost respinşi ; dar infanteriştii generalului Valence sosiră în fugă şi restabiliră imediat coloana care fusese tulburatei o clipă.

Şi deodată ceaţa se împrăştie ca prin farmec. Ne bateam în plin soare. În două ore s-au tras douăzeci de mii de obuze. Am spus douăzeci de mii ? Fie, deşi cred că s-au tras mai multe.

în răstimpul acesta poziţia noastră pe colina de la Valmv era destul de critică. Obuzele măcinau şiruri întregi de soldaţi. Calul lui Kellermann fusese ucis. Nu numai că colinele Lunii erau în’ miinile prusacilor, dar aceştia erau cît pe-aci să ocupe şi acelea de la Gizancourt. E drept că aveam acelea de la Hyron pe care Claifayt încercă sa le cuce- , rească cu douăzeci şi cinci de mii de austrieci, ceea ce, în cazul că ar fi reuşit,

ar fi fost un dezastru pentru francezi.

Dumouriez văzuse pericolul acesta. Tr.misc deci pe Stengel cu şaisprezece batalioane, ca să respingă pe Clairfayt şi pe Chazot ca să ocupe Gizancourt înaintea prusacilor. Chazot a sosit prea tirziu. Gi- zancourt fusese ocupat şi Kellermann ii trebuit sa se apere la Valmy împotriva artileriei care îl încadrase. Un obuz explodase lingă moară. S-a proou . o panică grozavă. Mă aflam şi eu acolo cu domnul Jean şi e o adevărată minune că am scăpat cu vi «ţa.

În clipa aceea, sosi ducele de Chartres cu citcva tunuri aşa că francezii au putut răspunde cu succc-» tunurilor germane de pe colinele Lunii şi Gizancourt. . «î

Totuşi, situaţia nu se îmbunătăţise. Prusacii se năpustiră acum asupra morii spre a ne alunga.

Parcă-l văd şi-l aud încă pe Kellermann. A dat ordin ca să-l lăsăm mai întîi pe inamic să înainteze pe creastă şi apoi să ne năpustim asupra luj. Eiam gata şi aşteptam atacul doar să se sune atacul.

La momentul oportun, Kellermann striga din răsputeri :

— Trăiască naţiuneii ! t .

— Trăiască naţiunea ! am răspuns şi noi.

Arn strigat cuvintele acestea cu aii ta putere, incit ele s-au auzit, în ciuda bubuiturilor de tun.

Prusacii ajunseseră pe creasta colinei. Cu coloanele lor bine aliniate, cu pasul lor cadenţat, cu sîngele lor rece de care dădeau pururi dovadă, nu prea erau uşor de înfruntat. Dar avîntul francez a fost mai mare. Ne-am năpustit asupra lor. Lupta a fost într-adevăr năprasrTică şi de ambele părţi înverşunarea a fost cum nu se poate mai cruntă.-

Deodată, în mijlocul fumului împuşcăturilor care nu

mai conteneau în jurul nostru, am văzut pe Jean Keller avîntîndu-se cu spada în mină. Recunoscuse unul din regimentele prusace pe care începusem să-l respingem pe pantele de la Valmy.

Era regimentul colonelului von Grawert. Locotenentul Frantz se luptă cu mult curaj, căci ofiţerii germani sînt foarte viteji. ,

Jean şi Frantz se aflau acum faţă în faţă.

Locotenentul îşi închipuise că am fost executaţi de germani şi cînd colo ne aflam în faţa lui... Oricine îşi poate închipui uimirea care l-a cuprins... Dar mirarea i-a fost de scurtă durată, fiindcă' din- tr-un salt, domnul Jean se repezi la el şi ii zdrobi ţeasta cu spada...

Locotenentul muri imediat şi mereu îmi spun că justiţia cerească a voit ca -el să fie omorî t de însuşi domnul Jean.

Cu toate astea, prusacii se sileau mereu să cucerească platoul. Atacau cu o vigoare nespusă. Dar şi noi nu ne-am lăsat mai prejos şi pe la orele două după-amiază, prusacii au trebuit să înceteze lupta şi să se retragă pe cîmpie.

Totuşi bătălia fusese suspendată numai. La orele patru însuşi regele Prusiei luă comanda trupelor şi porni cu ele la atac. Dar o baterie de douăzeci şi patru de tunuri instalată la poalele morii, zdrobi cu atîta violenţă pe prusaci incit aceştia nu mai putură să înainteze. Apoi; odată cu ivirea serii, se retraseră.

Kelermann rămăsese stăpîn pe platou şi numele de Valmy făcu ocolul Franţei, chiar în ziua în care Convenţia ţinîndu-şi a doua şedinţă, decreta republica.

•XXV

Am ajuns la deznodământul acestei istorisiri, pe care aş fi putut s-o intitulez : *Povestea unui concediu în Germania.*

Chiar în seara aceea, ne-am intîlnit cu toţii, – doamna Keller, domnul .şi domnişoara de Lauranay. sora mea, Irma, cu şi domnul Jean, – într-o' casă din Valmy.

Vă puteţi închipui bucuria care ne-a cuprins întîlnindu-ne din nou, după atîtea suferinţe cumplite.

— Mă iertaţi, am zis. Nu sînt curios de felul meu, dar tare aş dori să ştiu...

— Cum se face, Natalis, că Jean e compatriotul tău ? răspunse sora mea.

— Da, Irma şi asta mi se pare atît de ciudat incit mă tem să nu fie vreo eroare la mijloc...

— Nu se fac asemenea erori, dragul meu Natalis, replicii domnul Jean.

Şi iată ceea ce mi s-a povestit în cîteva cuvinte : în satul Croix-aux-Bois unde am lăsat pe domnul de Lauranay şi pe tovarăşii lui în casa lui Hans Stenger, austriecii au fost înlocuiţi cu o coloană prusacă. Coloana asta numără în rindurile ei cîţiva tineri care fuseseră luaţi din sinul familiei lor, cu ocazia incorporării de la 31 Iulie.

Printre tinerii aceştia se afla un băiat cumsecade, anume Ludwig Pertz. care era din Belzingen. Cunoştea pe doamna Keller şi se duse s-o vadă de-ndatâ ce aflase că era prizoniera prusacilor. I s-a spus apoi ceea ce i se întîmplase domnului Jean şi cum fusese nevoit să fugă în pădurea de la Argonne.

Şi iată că Ludwik Pertz a exclamat :

— Dar în cazul acesta, doamnă fiul d-voastră este scăpat... Nu trebuia încorporat... fiindcă nu e prusac... E francez.

Fireşte că declaraţia asta a produs o uimire straş-nică. Atunci, spre a-şi justifica spusele, Ludwik Pertz prezentă doamnei Keller un număr dinZeit- blatt.

Gazeta asta publica sentinţa care fusese dată în ziua de 17 august în procesul lui Keller cu Statul german.

Familia Keller pierduse procesul pe motivul că însărcinarea cu furniturile nu putea fi acordatei decit unui german din Prusia. Or, fusese stabilit că strămoşii domnului Keller n-au cerut şi nici n-au obţinut vreodată naturalizarea de cînd s-au stabilit în provincia Gueldre, după revocarea edictului din Nantes, că sus-numitul Keller n-a fost niciodatii pruna''. <ă fusese întotdeauna francez şi că, prin urmare, stalul nu-i datora nimic.

Straşnică judecată, hai ? Că domnul Kcller era francez, nu mai încăpea nici o îndoială ! Dar asta nu înseamnă că nu trebuia să- i se plătească dreptul. În sfirşit, iată cum se judeca la Berlin în 1792. Va rog să credeţi că domnul Jean n-avea deloc de gmd să facă apel şi socotea procesul pierdut pentru totdeauna. Ceea ce era indiscutabil insă, e că domnul Jean născut din părinţi francezi, era el însuşi tot ce poate fi mai francez ! Şi dacă trebuia botezat pentru asta, apoi primise botezul de singe de la Valmy ceca.ce nu înseamnă puţin. . .

Se înţelege că după comunicarea lui Ludwig Pertz, trebuia regăsit cu orice preţ domnul Jean. Tocmai se aflase la Croix-aux-Bois că fusese prins în pădure şi dus apoi la Longwe împreună cu scriitorul acestor rînduri. Clipele erau preţioase. Doamna Kcller işi recăpăta puterile în faţa pericolului care ameninţă pe fiul ei. După plecarea coloanei Lauranay, de domnişoara Martha, de sora mea. şi călăuzită de bunul Hans Stenger, părăsi satul Croix- aux-Bois, trecu defileul şi ajunse în dreptul taberei lui Brunswick, chiar în dimineaţii cînd urma sa fim executaţi. Tocmai părăsisem cortul, unde se ţinuse consiliul de război, cînd se prezentă şi dînsa.

în zadar, explică aici doamna Keller ca fiul ci era francez, ofiţerii o respinseră... Ea se a- vîntă atunci pe şoseaua de la Châlons, în direcţia în care mergeam şi noi... Restul se ştie.

în sfirşit să recunoaştem că lucrurile s-au sfirşit cu bine şi că Dumnezeu a fost îndurător.

Cit despre situaţia francezilor, după lupta de la Valmy nu am mare lucru de spus.

7 – Drumul gloriei

1
9
4

Mai întîi, Kellermann a ocupat colinele de la Gizancourt, ceea ce consolidase definitiv situaţia armatei franceze.

Cu toate astea, prusacii ne-au tăiat drumul de la Châlons aşa că nu numai puteam comunica cu depozitele. Dar fiindcă pusesem stăpînire de Vitry, convoaiele au putut ajunge, astfel că armata nu avu nimic de suferit.

Trupele inamice au rămas pe poziţie pînă în ultimele zile ale lunii septembrie. Au urmat cîteva tratative fără folos. Totuşi prusacii doreau acum să se înapoieze în ţara lor. Deoarece alimentele lipseau şi molimele făceau ravagii, ducele de Brunswick părăsi Franţa la 1 octombrie.

Trebuie să mai spun că în timp ce prusacii treceau defileurile din pădurea Argone nu i-am alungat cu prea multă asprime. Ii lăsam să se retragă în linişte. De ce ? Nu ştiu. Multă lume n-a priceput atitudinea asta a lui Dumouriez...

Probabil că în atitudinea aceasta era un substrat politic, şi, după cum v-am spus, nu mă pricep de fel în politică.

Principalul lucru e că inamicul a părăsit ţara. E drept că plecarea s-a efectuat încet, dar s-a efectuat şi astăzi nu mai există un singur prusao în Franţa,, nici măcar domnul Jean, de vreme ce era compatriotul nostru.

Deîndată ce ne-a fost cu putinţă să plecăm, ne-am întors cu toţii în primele zile ale lunii octombrie, în scumpa mea Picardía unde s-a celebrat, în sfîrşit, căsătoria lui Jean Keller cu Martha de Lauranay.

Vă aduceţi aminte că trebuia să fiu martorul • domnului Jean la Belzingen, aşa că vă rog să nu vă miraţi că am fost martorul lui la Saint-Sauflieu... Şi dacă vreo căsnicie a trebuit să fie fericită, apoi să ştiţi că a fost aceea a domnului Jean.

În ce mă priveşte, m-am înapoiat la regiment peste citeva zile. Am învăţat să scriu şi să citesc şi am devenit după cum am spus, locotenent, apoi căpitan în timpul războaielor lui Napoleon.

Iată povestea vieţii mele, pe care am şcris-o ca să pun capăt discuţiilor prietenilor mei din Gratte-panche. Dacă nu am povestit cu artă întîmplările mele, cel puţin le-am descris aşa cum le-am trăit. Şi acum, iubiţi cititori, daţi-mi voie să vă salut cu spada.

— SFÎRŞIT —

EDITURA „AGORA“ S.R.L.

cu sediul în laşi.

Bulevardul Primăverii 17 B, doreşte sa ofere cârti pentru difuzare librăriilor şi anticariatelor particulare din toata ţara.

Aşteptam cu interes noii colaboratori în domeniul difuzării cârtii.

4

Câutati în Librarii

„VOALUL SFÎNT“
de Sux Rohmer,

o carte a misterelor, o naraţiune palpitanta pe parcursul câreia un explorator englez şi un mag egiptean descifrează taine ale vestitelor piramide, înfrunta blesteme ce dăinuie de milenii şi descoperă...

Dcr veţi afla ce, numai citind cartea care vâ aşteaptă.

IN CURIND IN LIBRĂRII COLECŢIA

MINIBIBLIOTECA EDITURII „AGORA“

o concentrare de subiecte palpitante, proză fantastică, tematică de dragoste – o colecţie a minicapodoperelor, a prozei de mici dimensiuni aparţinînd unor scriitori de ridicat nivel artistic şi mare rafinament stilistic.

Pînâ la sfîrşitul anului vor apârea :

— Regina Isabela – nuvele fantastice – de Villiers de L'lste Adam.

— Carte de chipuri fârâ chipuri – „O ilia-dâ într-o coaja de nuca” – de H. Cristian Andersen.

— Datoria onoarei – microroman de dragoste de Delphi Fabrice.

Lector : CATALIN PLATON
Tehnoredactor : ION TAÑASE

Tiparul executat
la S.C. „Dosoftei“ S.A. Iaşi,
Str. Sf. Lazăr nr. 49
Sub comanda 116

4fl 4-
2 TL
ISBN 973-95073-6-0
60 LEI